
3 1761 08156020 3

AFRIKA
naar de
BESTE BRONNEN

DOOR

A.-C. VAN DER CRUYSSEN

Met eene Kaart en menigvuldige Platen

(Nieuwe vermeerderde Uitgaaf)

GENT

BOEK- EN STEENDRUKKERIJ I. VANDERPOORTEN, POLLEPELSTR. 18

--

1889

LIBRARY
JUN 9 1973
UNIVERSITY OF TORONTO

Met Zijne Hoogstwelwillende toestemming

OPGEDRAGEN

AAN

Zijne Majesteit LEOPOLD II

KONING DER BELGEN

VOORWOORD.

Sedert eenigen tijd — zoo schreven wij bij de eerste uitgave van dit boek, dat in 1877 verschenen is — sedert eenigen tijd wordt er veel over Afrika gesproken. Geen nieuwsblad of het houdt er zich mede bezig; bijna geen dorp of men opent inschrijvingslijsten; geene maatschappij van eenig belang of men onderhoudt elkaâr over dit wonderbare werelddeel.

En dit waarom?

Omdat de stem van Hem dien wij allen liefhebben, een werk in het leven heeft geroepen, dat beschaving en verlichting onder millioenen en millioenen menschen moet verspreiden, — een werk dat nieuwe wegen voor nijverheid en koophandel openen zal en bijgevolg niet alleen zedelijke, maar ook stoffelijke voordeelen opleveren moet.

Verleden jaar deed onze welbeminde Koning eenen oproep tot onderscheidene geleerden uit Europa. Hij noodigde die edele mannen uit zich met hem te vereenigen, ten einde middelen te beramen, om Afrika te leeren kennen, het volk te beschaven en den schandelijken menschenhandel, die dat schoone land verwoest, te bestrijden en uit te roeien.

Uit alle streken van Europa zag men de vermaardste reizigers, de bijzonderste aardrijkskundigen, de uitstekendste Staatsmannen te Brussel aankomen.

Op 12 September 1876 kwamen zij in het paleis des Konings te zamen; bij hen voegden zich een tiental voorname personen uit ons vaderland, en onder het voorzitterschap van Zijne Majesteit namen de beraadslagingen aanvang.

In eene plechtige redevoering schetste de Koning het doel der vereeniging. Eenparig gaven de aanwezigen hunne toestemming aan de grootsche gedachte van onzen edelen Vorst, en het *Beschavingswerk van Afrika* was geschapen.

Thans bleven er middelen te beramen, ten einde dit gedacht in uitvoering te brengen.

Er werd besloten eene Hoofdcommissie te vormen, bestaande uit afgevaardigden van alle landen van Europa; verder nationale Comiteiten te stichten, die zich met de Hoofdcommissie zouden in betrekking stellen.

Het Belgisch Comiteit bestaat uit 56 leden, waaronder Z. M. de Koning en Z. H. de Graaf van Vlaanderen.

Onder de eerste besluiten, door dit Comiteit genomen, vinden wij de volgende :

1° Het doel van dit grootsch werk aan iedereen te leeren kennen.

2° Geldinzamelingen te doen, ten einde de vereischte hulpmiddels ter hand te hebben, om dit doel te bereiken.

In deze omstandigheden denken wij het niet ongepast eene korte beschrijving te maken van dit werelddeel, dat door velen onzer landgenooten zeer weinig gekend is.

Bij het lezen der reizen van Livingstone, Stanley, Schweinfurth, Cameron, Nachtigal, Barth, Rohlfs, Speke, Grant en meer anderen, troffen wij zooveel merkwaardigs aan dat wij met deze zaak ingenomen werden, en de overtuiging verkregen dat zij ons aller belangstelling waardig is.

Lijvige boekdeelen zou men met de beschrijving dezer reizen kunnen aanvullen; maar dit ware het middel niet om tot de groote menigte toegang te vinden.

Wij willen ons bepalen met de ontdekkingen, de waarnemingen dier verschillige reizigers samen te vatten en ze zeer in 't kort aan onze vlaamschminnende lezers mede te deelen.

Vooreerst zullen wij een algemeenen oogslag werpen op dit

uitgestrekte werelddeel, en daarna meer bepaald het noord-westelijk het zuidelijk en het noord-oostelijk gedeelte leeren kennen.

Den onmenschelijken slavenhandel wijden wij een bijzonder kapittel en eindigen met het besluit, dat de gedachte des Konings moge gedijen en goede vruchten dragen.

Thans bieden wij onzen geeërden lezers eene tweede vermeerderde uitgave aan.

Het boek is zorgvuldig overzien geworden en heeft verschillige wijzigingen en veranderingen ondergaan, om te trachten op de hoogte te blijven der hedendaagsche ontdekkingen; daarbij is het volledigd door een nieuw hoofdstuk over den Kongostaat.

AFRIKA
Schaal 1/37000000
EUROPEESCHE BEZITTINGEN:
Duitsche
Fransche
Portugeesche
Engelsche
Spaansche
SPANJE
PORTUGAL
TURKIJE
ZWARTE ZEE
KLEIN AZIË
ITALIË
MIDDELLANDSCHE ZEE
Malta
Tripoli
ALGIERS
MAROKKO
Alexandrië
Kairo
Kanaal van Suez
Pyramiden
Syout
EGYPTE
ARABIË
ROODE ZEE
Dschedda
Mekka
TRIPOLI
FEZZAN
Murzuk
Rhat
Sokna
Insalah
TUAREGS
MOOREN
SAHARA
TIBBO'S
NUBIË
Berber
Massaua
Bilma
BORGU
AIR of ASBEN
Agades
BILMA
Timbuctu
Walala
Songhai
FELLATAH
Sokoto
Katsena
Kano
Haussa
Gando
Jacoba
BORNU
Kanem
TSAD M.R
Bagirmi
Wadai
DARFUR
Tendelti
KORDOFAN
Chartum
Takale
ABYSSINIË
TIGRÉ
Bab el Mandeb
Aden
Golf van Aden
SOMALI
GALLAS
Gambia
Medina
MANDINGO'S
GEBIED
Lagos
Badagry
DJURNEGERS
NIAMANIAMS
Gondokoro
MONBUTTUS
CONGO VRIJSTAAT
Stanley Falls
HOOG
Leopold
Banana
Ambriz
Loanda
Benguela
Kabebe
MUATIJANVO'S RIJK
AFRIKA
KIMBANDI
MAROLOLO'S
Victoria Watervallen
MASCHONA
Matebele
Tete
NYASSA M.R
BANGWEOLO M.R
Tanganyika M.R
Kaseh of Tabora
Victoria M.R
Zanzibar
Quiloa
Comoren
MOZAMBIK
Quelimane
Zambesi
Straat van Mozambika
MADAGASCAR
INDISCHE OCEAAN
ATLANTISCHE OCEAAN
DAMARALAND
Kalahari woestyn
NAMAQUALAND
BETSCHUANEN
TRANSVAALSCHE REP.
ORANJE REP.
Delagoa Baai
Limpopo
Port Natal
Kaapstad
KAAPLAND
Bardera
Makdischu
Brawa
0
10
20
30
40
50
60
70

Algemeene Oogslag.

Afrika is het zuid-westelijk gedeelte der oud bekende wereld; het is van Europa gescheiden door de Middellandsche zee en hield vroeger vast aan Azia door de landengte van Suez.

Over eenige jaren is die engte doorgegraven geworden en nu zijn de wateren der Middellandsche zee met die der Roode zee vereenigd.

Deze doorgraving is een grootsch werk geweest. Immers de nieuwe vaart, die men het kanaal van Suez noemt, heeft eene lengte van 160 kilometers (1). Zij is 8 meters diep en heeft van onder op den grond eene breedte van 22 meters; twee groote schepen die elkaâr te gemoet komen, kunnen bijgevolg gemakkelijk doorgang vinden. Dit kanaal, den 20en November 1869 voor de scheepvaart geopend, biedt den Europeanen den kortsten weg naar de Indiën en de oostelijke kusten van Afrika.

Bij den ingang van dit kanaal, aan de Middellandsche zee, heeft men op eene dorre vlakte eene nieuwe haven aangelegd, Port-Saïd genaamd, die 50 hectaren groot is.

Afrika is dus door geene enkele streep lands noch aan

---

(1) Bulletin de la Société Belge de Géographie, n° 1.

Europa noch aan Azia verbonden; het heeft niets anders voor grenzen dan water : In het noorden de Middellandsche zee; in het oosten de vaart van Suez, de Roode zee en den Indischen Oceaan; in het zuiden en het westen den Atlantischen Oceaan.

Er zijn twee voorname zeeëngten of straten tusschen dit deel der oude wereld en de twee andere deelen.

De engte van Gibraltar, tusschen Marokko en Spanje, die de Middellandsche zee met den Atlantischen Oceaan in gemeenschap brengt. Zij is 5 tot 6 mijlen breed en ongeveer 14 mijlen lang.

Gibraltar, stevig versterkt, op het uiterste zuideinde van Spanje, is in de handen van Engeland en zoo overheerscht deze natie de gansche engte.

Er is spraak geweest een tunnel te maken onder de straat van Gibraltar, en zoo Europa met Afrika in gemeenschap te stellen. Metingen en peilingen zijn alreede gedaan geworden.

De tweede engte is die van Bab-el-Mandeh, op het zuidelijk uiteinde der Roode zee, tusschen Arabië en de oostkust van Afrika. Zij is slechts 4 mijlen breed en wordt om hare moeielijke vaart „ de poort van rouwe “ genaamd. In die engte bezitten de Engelschen sedert 1857 het eiland Perim en 37 mijlen oostwaarts ligt de geduchte vesting Aden, die sedert 1837 almede in het bezit dier natie is. Die stad telt 25,000 inwoners, ligt op eene dorre rots en trekt nochtans, daar zij als vrijhaven bekend staat, langzamerhand den handel van Mekka tot zich.

Het Afrikaansche werelddeel heeft de gedaante van een hart, in het noorden breed en in het zuiden smal of scherp.

Het heeft eene oppervlakte van omtrent 30 millioen vierkante kilometers, ruim drijmaal de grootte van Europa.

Zijne bevolking is op verre na zoo groot niet : Europa telt 300 millioen inwoners; Afrika heeft er slechts 150,

misschien 175 of 200 millioen. Wie kan het weten? (1).

De kusten zijn allen min of meer gekend en bevolkt; maar het middendeel?.... Daar treft men eene uitgestrektheid aan van vier millioen vierkante kilometers, die voor ons volkomen onbekend is. (2)

Dit is geen klein plekje gronds. Verbeeldt u, op de kaart van Europa, de oppervlakte welke Frankrijk inneemt; welnu de onbekende streek uit Afrika beslaat zeven maal de grootte van gansch Frankrijk.

Ver het grootste deel dier bevolking behoort tot het Neger- of zwarte ras.

Onder hen zijn er van verschillige tinten : bruine, olijfkleurige, enz., enz. Hun godsdienst is al even zoo verschillend; zij maken zich afgoden, aanbidden die, hebben beschermgoden en zijn zeer bijgeloovig, zooals wij verder zullen zien.

Het christendom kennen zij niet; dit wordt alleen beleden in de Europeesche Coloniën en in het aloude Abyssinië.

De bewoners van het noorden behooren tot het blanke ras en belijden allen de leer van Mahomed. Verschillige negerstammen, die tot het noordelijk gedeelte van Afrika behooren, volgen insgelijks de voorschriften van den grooten profeet.

Wat de grondgesteldheid aangaat, dit werelddeel heeft verscheidene bergketenen en bergen van onmetelijke hoogte, meren van buitengewone uitgestrektheid, stroomen van duizenden kilometers lengte en woestenijen, die door hunne grootte en dorheid den reiziger schrik op het lijf jagen.

De schraalheid dier woestenijen, de dorheid van Afrika is nochtans meer dan eens overdreven geworden; de ontdekkingen, in de laatste tijden gedaan, bewijzen ten overvloede dat men hier meer dan eens verkeerd geloopen en in dwaling gebracht is.

---

(1) 192 1/2 millioen, volgens Behm en Wagner. — 1872.

(2) Banning. — L'Afrique et la Conférence géographique de Bruxelles. — Zooals men verder zien zal, heeft men, sinds een tiental jaren, belangrijke ontdekkingen gedaan.

Hoe het ook zij, men verhaalt dat in de groote woestijn van het noorden, de Sahara, in vroegere tijden een gansch leger den dood gevonden heeft en talrijke karavanen meer dan eens onder het brandend zand zijn begraven geworden.

De eene helft van Afrika, het zuiddeel, gewoonlijk Hoog-Afrika genoemd, is zeer hoog boven de zee verheven; het bergvlak dat zich in het midden bevindt, bereikt eene hoogte van 600 tot 1300 meters; het noordelijk gedeelte ligt veel lager en behelst langs den eenen kant de mondingen van eenen prachtigen stroom en langs den anderen de wijd uitgestrekte *Sahara.*

Afrika behoort bijna geheel en gansch — voor de 4/5 — tot de verzengde of brandende luchtstreek. Het is er dus uitnemend heet. Niet zelden duidt de thermometer eene warmte van 40 en meer centigraden aan, om 's nachts tot 30, zelfs tot 10 graden te dalen.

Op de hoogten nochtans is het veel koeler en het leven voor ons, Europeanen, veel dragelijker.

In de lagere gedeelten, en vooral bij de moerassen, is het zeer ongezond. Meer dan eens overvallen den reiziger hevige koortsen.

Wat dit uitgestrekte werelddeel zoo al voortbrengen kan, welken rijkdom het in zijnen boezem verbergt, is tot nu nog niet volkomen goed gekend.

Vast en zeker is het nochtans, volgens de getuigenis van de bijzonderste reizigers, dat in menige streek de gronden uitnemend vruchtbaar zijn, dat zij in staat zijn alles voort te brengen wat wij in Europa aankweeken, en dat planten en boomen, vruchten en bloemen, fruiten en gewassen, allen onder elkaâr weelderig opschieten en eene voor ons onbekende groeikracht bezitten.

Cameron spreekt over boomen — den Sijcomore, eene soort van vijgeboom — in wier schaduw 500 personen eene schuilplaats vinden.

De stam van den Mimosa heeft, beneden zijne laagste takken, van 10 tot 13 meters diameter. De Baobab heeft op

De Baobab.

zijne kruin takken, die de dikte hebben van volwassene boomen in onze streken.

Volgens Bernardin (1) bereikt de omtrek diens booms 36 meters; volgens Banning, kan hij 50 meters dik worden.

Hij wordt ook apenbroodboom geheeten en geeft, even als de kokosboom, goede vruchten, die tot het vervaardigen van verfrisschende dranken gebruikt worden. De schors van den Baobab bestaat uit vezels, waarvan men touwen maakt en waaruit papier kan vervaardigd worden.

Zoo is het ook met het Bamboesriet, dat hier eene verbazende groeikracht heeft : in weinige weken bereikt het eene lengte van 30 tot 40 meters.

Gansche bosschen palmboomen treft men er aan, uit welker zaadhulze eene soort van olie getrokken wordt, die in Europa tot het maken van zeep, kaarsen en smeer gebezigd wordt.

Het Sessemkruid en de Aardnoot, een grasachtig gewas, leveren insgelijks olie op. Eene bijzonderheid over deze laatste plant : Als de Aardnoot bijna haren vollen wasdom bereikt heeft, buigt zij zich met haren top terug naar de aarde, zoekt een plaatsje in den grond tot op eene zekere diepte, en laat zoo hare vruchten rijpen.

Verfstofgevende boomen en planten, die alle slach van kleuren voortbrengen, vindt men in dit werelddeel. De Indigo groeit in het wild en kan, naar het schijnt, tot twintig oogsten in het jaar opleveren.

Planten en kruiden, die tot geneesmiddelen dienen, zijn er mede voorhanden, alsook velerlei kostbare houtsoorten, bloemen en plantgewassen.

Ivoor (2) is er in overvloed, en vederen en dons van struisvogels niet minder.

---

(1) L'Afrique centrale. — Annoot, Gand, 1877.

(2) Men berekent dat in Afrika jaarlijks van 30,000 tot 50,000 olifanten moeten gedood worden, om het ivoor voort te brengen, dat onder de kooplui wordt verhandeld.

Katoen, suikerriet, rijst, maïs, tarwe, sorghos, koffie, specerijen van alle soorten groeien even weelderig, en de grond schijnt ook ijzer, tin, zilver, kwarts, zelfs goud en wat meer is, steenkool te bevatten.

Doch loopen wij onze beschrijving niet vooruit en zeggen wij nog slechts dat Afrika, buiten allerlei vogels, zooals arenden, gieren, struisvogels, albatros, flamingos, pelikanen, enz., enz., ook de schrikkelijkste en wreedste dieren bezit.

De Pelikaan.

Dit kan niet anders. Daar dit werelddeel weinig bevolkt, van uitgestrekte bosschen, moerassen en wildernissen voorzien

is, moeten leeuwen en buffels, rhinocerossen en olifanten, nijlpaarden en krokodillen, zebers en giraffen, hyenas en luipaards hier huisvesten en nestelen.

Allerhande kruipdieren en insecten, slangen van alle grootte hooren hiermede te huis.

Apen treft men er aan in menigte; de Chimpanzé, Gorilla en Orang-Outang hebben hier hunnen intrek genomen. (1).

---

(1) Verdere bijzonderheden kan men hierover vinden in het schoone werk van Karl Muller : *Les merveilles du monde végétal.*

Noord-Westelijk Gedeelte.

Gansch in het noorden, langshenen de Middellandsche zee bevinden zich de Turksche bezitting Tripoli, Tunis, dat schatplichtig is aan de Porte en onder het protectoraat staat van Frankrijk, de Fransche bezitting Algiers en het keizerrijk Marokko.

Buiten Tripoli, worden deze landen doorsneden door het Atlas-gebergte, dat verschillige namen draagt en in sommige plaatsen eene hoogte van 2400 meters bereikt. Onmiddellijk ten zuiden dezer bergen strekt zich de groote woestijn, de Sahara, uit van het oosten naar het westen.

De Sahara is zoo groot als gansch Europa en heeft aan de eene zijde voor eindpaal den Atlantischen Oceaan en aan de andere de vallei van den Nijl, die zich in het oostdeel van Afrika bevindt.

Algemeen aanziet men deze groote uitgestrektheid gronds als eene zandige, dorre vlakte, waar niets groeit, niets het leven houden kan, — als eene uitgedroogde zee, vol beweegbaar, brandend zand.

De onderzoekingen, in de laatste tijden, hebben bewezen dat dit wel eenigszins overdreven is.

Zie hier hoe Petermann, in zijne mededeelingen over aardrijkskunde — 1863 — zich hierover uitdrukt :

„ Vóór de merkwaardige expeditiën van Richardson,

Barth, Overweg en Vogel, dus nog vóór ongeveer dertien jaar, gold de woestijn Sahara voor een groot uitgestrekt laagland, eene onafzienbare zandzee; de uitslagen dezer ontdekkingstochten met de hoogte-metingen van Overweg en Vogel als grondslag, hebben vooreerst bewezen hoe dwaas die voorstelling was, daar zij aantoonden dat dit gebied over het algemeen als eene hoogvlakte van gemiddeld 1000 tot 2000 voet (300 tot 600 meters) moest beschouwd worden; — boven deze verheffen zich toppen, welke de hoogte van sommige Duitsche bergen overtreffen. "

Petermann vervolgt verder :

„ Wij zien op de kaarten van Duveyrier (1) het waternet der rivierbedden en stroomen, die in den regentijd ontstaan. Ook worden de eigenlijke woestijngedeelten, dat is de zandstreken, aangewezen, maar tot hunne ware grenzen teruggebracht, niet zooals op de vroegere kaarten, toen men bijna geheel Noord-Afrika van de kusten der Middellandsche zee tot de wateren van Sudan met punten en stippeltjes, eene zandwoestijn aanduidende, overdekt zag. Eindelijk toont op Duveyriers kaart een net van karavaanwegen, met plaatsen en bronnen daaraan gelegen, in hoeverre Midden - Sahara bewoond en bevolkt is. "

Een Duitscher, Gerard Rohlfs, onderzocht vooral het Westelijk gedeelte der woestijn. Daar had hij niet alleen met stofzand, maar met fanatieke Arabieren en Mooren te worstelen.

Ziehier zijn oordeel over de Sahara :

„ Men maakt zich bij ons in den regel een geheel dwaas gedacht over de woestijn. Men gelooft dat het eene grenzelooze onbewoonde zandvlakte is, waarin men dagen lang kan ronddolen zonder een menschelijk wezen of dorp te

(1) Een ander reiziger.

ontmoeten. Niets is valscher dan deze voorstelling. De Sahara is vlak en bergachtig, zandig en steenachtig, vruchtbaar en onvruchtbaar. Zij valt nog het best te vergelijken met een pantervel : de zwartbruine punten en vlekken zijn de oasen, het overige is de eigenlijke woestijn. "

De oasen zijn de vruchtbare plaatsen in de woestijn, waar planten en boomen groeien. Zij zijn meestendeels bewoond en sommigen hebben nog al eene groote uitgestrektheid. Zoo spreekt Rohlfs over de oase Tafilelt, die wel 300 dorpen bevat. De inwoners beweren zelfs dat er zooveel zijn als dagen in het jaar. Het grootste deel dezer dorpen zijn versterkt en hebben eene wacht aan den ingang. Zij zijn immers onafhanklijk van elkaâr — en overeenkomen, — dat verstaan ze niet.

Dit gedurig twisten en strijden is eene plaag, waaraan gansch Afrika lijdt. De verschillige stammen kunnen niet gemakkelijk met elkaâr in vrede leven; zij zijn bijna onophoudelijk in oorlog, nu met den eene dan met den andere. Wat al ongelukken hieruit voortspruiten, kan men licht beseffen.

Karavanen trekken dikwijls door de Sahara, om naar de meest zuidelijke en vruchtbare streken te reizen. In deze tochten bewijzen de kameelen de grootste diensten; deze dieren immer schijnen voor de droge streken geschapen, daar zij zoo zeer tegen de hitte bestand zijn en langen tijd het alles verkwikkende water ontberen kunnen.

Deze karavanen hebben verschillige vijanden, die de reis alles behalve aangenaam maken : vooreerst eene immer brandende zonne en niet minder brandend zand, dat gewoonlijk onder de voeten wegschuift; dan de stinkende Simoenwinden. Dit zijn heete tochten, die de gewassen verschroeien en dikwijls zeer noodlottig zijn voor menschen en dieren. Zij verheffen fijne deeltjes zand, die met geweld komen aangedreven en eene roode tint aan de lucht geven. Bij hunne nadering

legt de reiziger zich op den grond, met het gelaat ter aarde, en ontsnapt zoo aan deze moorddadige stormen. Het is niet al. Meer dan eens worden de reizenden door de bewoners der woestijn verontrust; deze zijn voor het meestendeel roofzuchtig, fanatiek, en eischen voorzeker schattingen, die wel eens sterk overdreven zijn.

De voornaamste dier bewoners zijn : In het noorden de de Arabieren; in het westen de Mooren en meer bepaald in het midden en naar het zuiden de verschillige Tuaregstammen.

Tuaregs.

Deze laatsten bewonen in de woestijn verscheidene voorname plaatsen, zooals Rath, Tintellust, Agades en meer anderen.

Zij zijn zeer dapper en onversaagd en leven in verschillige stammen verdeeld, waarvan de eene heerschappij voert over den andere. Sommigen noemen zich vrij en edel en vormen eene soort van krijgsadel, die de hoogere hand heeft over andere stammen, welke donkerder van kleur zijn en als lijfeigenen behandeld worden.

Die adel draagt zwaard en speer, heft de schatting die de Karavanen betalen, en schenkt dengenen die hem onderworpen zijn, sommige vruchtbare dalen ter beploeging, op voorwaarde dat zij een deel der opbrengst afstaan.

De gezagvoerders veranderen dikwijls van woonplaats en leven in ronde en cylindervormige hutten van biezen en droog hout.

Over Agades, zegt Barth dat het voor de Europeanen eene zeer goed gekozene plaats zou zijn, om van daar handelsbetrekkingen met Midden-Afrika aan te knoopen.

De gezondheidstoestand laat er niets te wenschen. Wel is waar heerschen er gedurende het regenjaargetijde de pokken; maar dit is vooral onder de Mahometanen, wier geloof zich tegen de inenting verzet. Daarbij geniet de bevolking hier eene zekere welvaart en is minder fanatiek dan in andere plaatsen.

Over de Mooren luidt het oordeel der reizigers vrij ongunstig.

Voor de opvoeding hunner kinderen doen zij weinig of niets. De jongens moeten niets anders kennen dan eenige gebeden, en verder een weinigje uit hun heilig boek „ De Koran " kunnen lezen en schrijven. De meisjes behooren zwaarlijvig te worden. Daarom geeft de moeder hun koeskoes en kemelmelk, opdat zij, vrouw geworden, zoo dik zijn zouden dat zij niet anders kunnen gaan dan met behulp van slaven, die ze onder elken arm ondersteunen en geleiden moeten. Eene volmaakte schoonheid moet zoo dik, zoo zwaar zijn dat zij eene volle lading voor een kameel uitmaakt.

Zij leven in onafhankelijke stammen, en kennen noch landbouw, noch nijverheid. Alleen doek, om hunne tenten te overdekken; leder, om zadels en valiezen te maken; messen en lansen vervaardigen zij.

Zij hebben geene vaste woonplaats. Zij hoeden hun vee, en volgens het jaargetijde of de voedingsmiddelen die zij voor hunne dieren vinden, trekken zij vooruit in de woestijn of komen op hunne stappen terug.

Zij leven vooral van strooptochten in de negerdorpen. Dezen ontrooven zij hun vee, hun koorn en leiden soms eene menigte bewoners met hen mede, om ze als slaven te verkoopen.

Valsch, wreed, kwaadaardig en bedrieglijk, staat de Moor ver onder den neger, alhoewel hij denkt boven zijne geburen, zelfs boven alle volken verheven te zijn.

Ziehier hoe Park zich over hen uitdrukt : „ Zij gelijken, wat de kleur betreft, aan de Mulatten in West-Indië, maar zij hebben iets aanstootelijks, dat bij de Mulatten niet bestaat. Bij de meesten ligt daarin eene neiging tot wreedheid en verachtelijke listigheid, zoodat ik ze nooit kan aanzien, zonder een zeer onaangenaam gevoel zich van mij meester maakt. Uit de strakke wildheid hunner oogen zou een vreemdeling kunnen opmaken dat het een volk van waanzinnigen is. “ En hij besluit door de volgende veroordeeling : „ Hun rusteloos leven verhardt hen tegen alle ongemakken, versterkt de banden hunner eigene maatschappij en geeft hun een onoverwinnelijken afkeer voor vreemdelingen. Afgesneden van den omgang met alle beschaafde volkeren, in de hoogste mate fanatiek, zijn zij de laatdunkendste, hoogmoedigste, bijgeloovigste, wreedaardigste en onverdraagzaamste van alle volken op aarde. “

Om den lezer de Arabieren, die de Marokkaansche Sahara bewonen, en hunne zeden en gewoonten te leeren kennen, meenen wij niets beters te kunnen doen dan het volgende uit

de reisbeschrijvingen van Rohlfs over te nemen : „ Mijn plan was mij op deze reis zoo voor te doen, alsof ik Arabier en Mahometaan was. Dit is voor een christen het eenige middel, om deze landen goed te leeren kennen. Hoe weinigen zullen er zich echter kunnen aan gewennen om de Arabische zeden geheel aan te nemen! Ik spreek volstrekt niet van het ongedierte, want dit is reeds voor iemand, die Fez (1) bezoekt, eene groote plaag; iedereen heeft er daar vast, van den Sultan af tot den minsten man. Evenwel, kan men er zich niet geheel van ontmaken, men kan het vermenigvuldigen toch verhinderen door dagelijks de kleêren te onderzoeken. Maar dan verder het eten. Daargelaten dat het bijna altijd hetzelfde is, en het alleen uit meelspijs zonder vleesch en vet bestaat, wordt het op vuile wijze gereed gemaakt. Ik heb bij de voornaamste lui geëten en toch nooit geene schotel aangetroffen, waarin zich geene haren bevonden. Dat komt, omdat vet en boter in harige geitenvellen bewaard worden. Verder eten allen met de vingers. Onderwege moet men met muildierdrijvers en kameelwachters te zamen zijn: pas nog raakten zij de walgelijkste voorwerpen aan en een oogenblik later eten ze met u uit ééne schotel, grijpen met hunne ongewasschene of maar even afgespoelde handen in het eten. Zij willen beleefd zijn en nemen met hunne onreine handen eene brok, die er bijzonder goed uitziet, om u die aan te bieden. Uit beleefdheid moet gij ze aannemen en..... trachten op te eten. Dit alles moet de vreemdeling die onder deze volkeren reizen wil, kunnen uitstaan, tenzij hij voor een christen wil uitgekreten zijn en gedood worden. Daarbij komt dan nog de onverdraaglijke nieuwsgierigheid der Arabieren, die onuitstaanbaar vraagziek zijn. “

Een voorname Arabier, zegt Rohlfs, die een uitstekend

(1) De grootste stad van Marokko.

man moet ontvangen, zal wel stil en ernstig zijn; maar zoo is het niet in de volksklas. „ Bijna in iedere stad of dorp “ gaat hij verder „ gebeurde het mij dat een nieuwsgierig leeglooper, nog vóór ik gegroet had, op mij toeschoot en mij met een leger vragen op het lijf viel. Van waar en waarom komt gij hier? Hoe heet gij? Hebt gij kinderen, broeders of ouders?..... Aan dit alles moet zich een reiziger gewennen en dan nog aan menige andere kleinigheid, zooals op den blooten grond slapen, vuil linnen dragen, honger en dorst lijden. “

En zulk volk moet beschaafder heeten dan degenen die in de binnenlanden wonen. Zooals wij zien zullen, levert het verblijf onder dezen veel minder gevaar op, en zou men met zachte, wijze behandeling ze zeer goed tot brave, beschaafde menschen kunnen maken.

Nog een woord over de Tibbo's en wij verlaten de woestijn.

De Tibbo's zijn een vuil, morsig en dom volk; zij wonen op de baan, welke van Tripoli naar Bornu leidt.

Hun sultan woont in een klein huisje van leem, met palmtakken overdekt. De reiziger Vogel bracht hem een bezoek en werd ontvangen in eene kamer, waarin de bijzondersten des lands aanwezig waren, alsmede twee geiten en een paard.

Denham zegt dat, bij zijn bezoek, de Sultan een scharlaken bornoes droeg, eene soort van kiel met kap, met een onderkleed, dat vroeger wit geweest maar nu bijna zwart geworden was. De muts en tulband van dien vorst waren bijna zoo zwart als zijn gezicht.

Met zijne hoofdstad „ Bilma “ ziet het er even ellendig uit. Zij bestaat uit kleine, bouwvallige huisjes, door eene aarden verschansing omgeven.

De vrouwen dragen in den linker kant van hunnen neus eenen knop van rood koraal en wrijven hunne schitterend zwarte huid met olie.

Zij vlechten hun haar, dat zij insgelijks met vet bestrijken, in ontelbare kleine tresjes. Een stuk katoen van eenige ellen

grootte, waarin zij het gansche lichaam wentelen, dient hun tot kleeding.

De Tibbo's hebben veel uit te staan van de Tuaregs, hunne westelijke geburen. Die komen van tijd tot tijd naar deze streken afgezakt en nemen dan alles mede wat vervoerbaar is. De Tibbo's vluchten, bij middel van ladders, op eene naburige steile rots en trachten zich daar tegen hunne aanvallers te verdedigen. Intusschen worden velen onder hen gedood, en vrouwen en kinderen in slavernij medegeleid.

In het zuiden der Sahara is het land vruchtbaarder. Daar heeft men de Sudangewesten, het meer Tsad, het prachtige Bornu, de oevers van den Niger. Men heeft eindelijk water en waar water is, is ook leven voor menschen en dieren.

Het meer Tsad ligt in rechte lijn, ten zuiden van Tripoli; het bevindt zich om zoo te zeggen, in het midden van Afrika.

Het is ringvormig en beslaat eene oppervlakte van 11,000 vierkante kilometers, die in het regenjaargetijde vijfmaal grooter wordt; het ontvangt verschillige stroomen en rivieren en verliest slechts zijn water door uitdamping, dewijl het zich in geene enkele zee uitstort.

Het is niet zeer diep, zoodat meer dan eens het grootere deel van het meer zonder water staat. Dan heeft men hier een moerassig slijk, waarin allerhande slingerplanten, riet, papyrus, tot zelfs bloemen weelderig opschieten.

Langs de oevers, op eene uitgestrektheid van verscheidene mijlen, is het land uitnemend vruchtbaar.

Hier vindt men den Baobab, den Sycomore, die als een reus zijne takken uitbreidt, om de jongere en teedere gewassen, die aan zijnen voet ontluiken, tegen de verzengende hitte te beschermen. Men treft er ook eene soort van hulst aan, dat den bewoner bladeren schenkt, die als moeskruid kunnen gebezigd worden. Verder wassen er duizenden en duizenden bloemen en planten, kruiden en boomen, welke voor den Europeeschen reiziger tot nu toe onbekend zijn, en waarvan sommigen ook de beste vruchten opleveren.

Onder dit alles woekeren bijna ongestoord de grootste en ook de wreedste dieren. Olifanten en Nijlpaarden leven hier in kudden en schijnen de eigentlijke meesters dezer streek te zijn. Leeuwen en luipaarden, buffels en krokodillen hebben

Papyrus.

hier insgelijks hunnen intrek genomen, alsmede eene menigte serpenten, slangen en schorpioenen.

Allerhande vreemdsoortige vogels nestelen ook rond dit meer : Slangenvogels met dunne lange halzen, pelikanen van alle kleur, ganzen, hoenders, eenden en veel meer andere.

Insecten ontbreken er niet. Gansche zwermen muggen en vliegen verheffen zich als wolken in de lucht, en vallen op dieren en menschen, die dan nog door bijen en sprinkhanen verontrust worden. Een klein insect, eene soort van Zandvloo,

wordt als eene echte plaag aanzien : dit diertje kiest gewoonlijk den kleinen teen van den mensch tot verblijfplaats, en knaagt en wreet tot hij gansch verdwenen is.

In dit meer bevinden zich eenige eilanden, die door een krachtig en gespierd volk bewoond zijn. Dit volk leeft van de vischvangst en is gansch onafhankelijk. Hun opperhoofd draagt den naam van koning, en heeft alleen in den oorlog iets te zeggen. Het zijn heidenen die aan een Opperwezen gelooven, doch geen gedacht hebben van een toekomstig leven; zij trachten vooral wel te staan met het booze wezen, dat de stormen verwekt en de schepen vernielt. Tot ongeveer 20,000 personen kan deze visschersbevolking beloopen.

Het meer Tsad is omringd door vier bijzondere staten : Kanem in het noorden; Wadaï in het oosten, Bagirmi in het zuid-oosten en Bornu ten westen.

Bornu is vijfmaal zoo groot als ons vaderland en heeft voor hoofdstad Kuka, dat 60,000 inwoners telt en bekend staat als eene der grootste slavenmerkten van Afrika.

Dit land schijnt nog al vruchtbaar te zijn, vooral in de omstreken van den Komadugu, den bijzondersten stroom dezer streek. Het brengt gerst, maïs en katoen op, en bezit vele boomen, die allerhande fruit opleveren. Van paarden en vee zijn de inwoners ruim voorzien.

Deze staat die, volgens Barth, eene bevolking van 3 tot 4 millioen zielen bevat en een leger bezit van 30,000 man, schijnt zeer goed ingericht te zijn.

De wegen zijn er veilig en de kwaaddoeners worden er duchtig gestraft.

Iemand die zich herhaaldelijk aan diefstal plichtig maakt, wordt de hand afgekapt of tot aan den hals begraven. Zijn hoofd wordt met honig of boter bestreken. Zoo blijft hij 12 of 18 uren blootgesteld aan de brandende zon en aan de prikkelingen der insecten, die niemand afweren mag.

Het gerecht levert den moordenaar over aan de bloedverwanten van het slachtoffer, die hem met stokken afmaken.

Als iemand zijne schuld niet wil betalen, wordt hij gekneveld en moet aldus op den rug blijven liggen, zoolang hij zijne toestemming tot betalen niet heeft gegeven. Kan hij niet betalen, dan wordt hij ontslagen en hij begint zijne zaken opnieuw; maar draagt hij later eene blauwe muts of heeft hij meer dan zijne gewone kleêren aan, dan leiden zijne schuldeischers hem doodeenvoudig naar den Kadi (rechter), die hem zijne overtollige kleederen afneemt en ze ten voordeele der schuldeischers verkoopt.

Ten zuiden van dit rijk bevinden zich de steden Jacoba en Jola, waarover wij verder, als wij over den handel van Bornu spreken, een woordje zullen zeggen.

Een uitgestrekt gebied is dat der Fellatahs, de geburen en bijna bestendige vijanden der Bornueezen.

Deze Fellatahs schijnen herkomstig te zijn van de oevers van den Senegal, die zich op de westkust in den Atlantischen Oceaan ontlast; zij zijn langzamerhand tot in het binnenland van Afrika gedrongen.

Het is een moedig, krijgshaftig, maar ook dweepziek volk. Verscheidene stammen heeft het aan zijn gebied onderworpen; verscheidene steden tot verval gebracht. Zoo spreekt Barth over Katsena, dat vroeger een aanzienlijken handel dreef en welks inwoners door den omgang met vreemdelingen reeds tot eene zekere beschaving waren gebracht; hij zegt dat deze stad, bij zijn bezoek, eenen omtrek had van meer dan 4 uren en omringd was met muren van 30 voet dik en bijna even zoo hoog. Inwendig zag het er nochtans zeer treurig uit; Barth moest bijna twee uren in de stad rijden vóór hij de plaats bereikte, waar de stadhouder gevestigd was, en hij zag er niet veel meer dan hutten, boomen en stoppelvelden, die links en rechts uitgestrekt lagen.

Natuurlijk hetgeen de eene stad er bij verloor, zal de andere er allicht bij gewonnen hebben; maar wij wilden dit geval aanhalen, om aan te toonen welke machtige steden over jaren en jaren in deze streken hebben bestaan.

De hoofdstad van het Fellatah-rijk is Sokoto, wier huizen door muren omgeven en op terrassen gebouwd zijn.

Rond de stad staat een muur van 20 tot 30 voet hoog, met twaalf poorten of doorgangen; in het inwendige treft men drij groote moskeën aan.

De inwoners hebben een groot getal slaven, die voor hunne meesters werken. Het zijn metsers, wevers, smeden; zij passen op het vee en beploegen de akkers.

Toen Clapperton dit rijk bezocht in de jaren 1820, was de Sultan een zekere Bello, een zeer verstandige en slimme vorst. Hij was goed met de Europeesche aangelegenheden bekend en deed den zeekapitein allerhande vragen. Hij sprak over het bombardement van Algiers, over de onderwerping van Indië, over de ondersteuning der Grieken tegen de Turken; eindelijk over Clapperton's godsdienst, welken deze hem breedvoerig uitleggen moest.

Eene der grootste steden van dit rijk is Kano, dat door het verval van Katsena eene groote handelplaats is geworden. Uit Europa worden hier vele goederen ter markt gebracht: Laken uit Saksen en Livorno, suiker en zijde uit Frankrijk, paarlen uit Venetië, katoen uit Manchester, naalden uit Neurenberg, enz., enz. Verder drijft men handel in dierenhuiden, goeronoten, koren, specerijen, spiegels, katoen en allerhande kleedingstukken, en, moet ik het er bijvoegen?....... in slaven!

Barth geeft de beschrijving dier stad. Hij stelt het leven in de Afrikaansche steden zoo duidelijk en levendig voor, dat wij het niet ongepast vinden hier die beschrijving te laten volgen:

„ Te voet kan een reiziger geen goed begrip van eene Afrikaansche stad krijgen, maar te paard beter. Dan kan hij eenen blik werpen in de tuinen en binnenplaatsen en wordt alzoo getuige van verschillende bezigheden en zaken uit het dagelijksch leven. Zoo zag ik van op mijnen zadel *hier* rijkvoorziene winkels met biedende en twistende koopers en

verkoopers; *daar* half naakte, half verhongerde slaven, ten verkoop geboden onder een steenen afdak; *hier* toco's met de begeerlijkste lekkernijen, waarnaar de arme man hunkerend keek; *daar* een rijken heer, in zijde en schitterende kleêren gehuld, op een edel, weelderig getoomd ros, gevolgd door eenen hoop ruwe slaven. Nette tuinen, begrensd door eene haag van riet en nieuwe matten, lagen naast zindelijke, prettige hutten, wier leemen muren volkomen glad waren, met deuren van netjes gevlochten riet, en waarnaast eene even reine schuur voor het dagelijksch huiswerk, door dadelpalmen of andere boomen beschaduwd. De huisvrouw in haar helder katoenen kleed, met een' knoop boven de borst bevestigd, en met sierlijk gevlochten haar, is bezig den maaltijd voor haren afwezigen echtgenoot klaar te maken of katoen te spinnen; zij spoort hare slavinnen bij het stampen van koren aan, en is omgeven door hare naakte spelende kinderen, haar netjes gerangschikt huisraad, namelijk aarden potten en houten drinkschalen en schotels. In de drukke marina, dat is de ververij, zijn de mannen bezig met de indigoverf te mengen, geverfde hemden ter droging op te hangen, en wanneer ze droog zijn, ze regelmatig en op maat met houten hamers te slaan, zoodat ze daardoor den fijnsten glans verkrijgen. Een grofsmid smeedt, met ruwe werktuigen, dolken van bewonderenswaardige scherpte, speren met vreeslijke weerhaken, maar ook nuttige werktuigen voor den landbouw. Overal werkende mannen en vrouwen, maar ook trage straatloopers, die hier en daar in de zon van vermoeidheid lagen uit te rusten; opgeschikte vrouwen met een parelsnoer rond den hals, een diadeem in het haar, hun veelkleurig kleed met een langen sleep, in het zand latende slepen, en eindelijk rampzalige zieken en bedelaars met booze zweren of olifantsziekte gekweld. Juist komt eene karavaan de stad binnen, beladen met de zoo gezochte goeronoten, de koffie van Sudan. Hier breekt eene karavaan naar Niffé op, met matron bevracht, of

een troep Tuaregs trekt de stad uit om zout te brengen naar de naburige steden (27 zijn er in de provincie Kano met ongeveer 1 millioen inwoners). Arabieren voeren hunne zwaar beladene kameelen naar het kwartier der kooplui van Ghadames of slaven sleepen eenen hunner lotgenooten, aan zijne rampen bezweken; zij voeren hem naar den poel Djakara, die alle onreinheid opneemt, de stad in twee helften verdeelt en ze tot eene ongezonde plaats maakt. Hier ligt het paleis des stadhouders, waarin opgetooide ruiters zich begeven, om bericht te brengen van eenen aanval der grensvolken, en daar, in de onmiddellijke nabijheid, vind ik eene verzamelplaats van beenderen, krengen en mest. Kortom overal het menschelijk leven in al zijne verschillende vormen van vreugde en droefheid, bloei en verval. Alle natiën, typen en kleuren zijn hier vertegenwoordigd: de olijfbruine Arabier, de roodere Tuareg, de donkere bewoner van Bornu, de slank gebouwde vlugge Fulbe of Fellatah met zijne kleine scherpe trekken, de ruwere Mandingo van Senegambië met het breedere gezicht, de groote forsche vrouw van Niffé en de vriendelijk lachende bewoonster van Haussa! “

In noord-westelijke richting van het Fellatah-rijk, ligt de stad Tumbuctu met hare haven Kabara aan den Niger, eene aanzienlijke plaats, die, naar het schijnt, veel te lijden heeft van de volken, de Tuaregs en de Fellatahs, die haar omringen.

Zij heeft handelsbetrekkingen met het noorden, maar brengt zelve zeer weinig voort. Hare voornaamste ruilartikelen zijn: goud van den Senegal en den Niger, zout en de goeronoot. Ontdaan van hare geburen en zonder afgunst tusschen Engeland en Frankrijk zou deze stad, volgens Barth, eene goede handelplaats voor Europa kunnen worden.

Het Fellatah-rijk wordt bijna gansch doorsneden door den machtigen stroom, den Niger. Deze neemt zijnen oorsprong ten noorden der bergen Kong, die zich langs de kusten uitstrekken, loopt in noordelijke richting tot de stad Tumbuctu,

wendt zich dan naar het oosten en komt terug naar het zuiden, om zich door verscheidene mondingen in den Atlantischen Oceaan te werpen. Deze stroom heeft eene lengte van 5,635 kilometers, iets meer dan 1,100 uren.

Vóór den Niger zich in de zee werpt, ontvangt hij de rivier, de Binoë. Daar hebben de Engelschen de kolonie Lokaja, die voor den handel met Bornu eens van uiterst groot gewicht zou kunnen worden. Dicht bij den Binoë ligt de stad Jola, hoofdstad van Adamawa, die niet ver verwijderd is van Jacoba, het middelpunt van den handel in Sudan.

Jacoba is prachtig gelegen op eene bergvlakte, die zich tot ongeveer 1,000 meters boven de zee verheft. De luchtgesteldheid is er zeer gematigd; men heeft er enkel hitte in Mei en Juni, regen van Juni tot September, en van October tot April eene ware lentelucht; dan stijgt de thermometer niet hooger dan tot 30 en daalt niet lager dan tot 10 centigraden.

Volgens Rohlfs telt deze stad 150,000 inwoners en ware zij eene uitmuntende standplaats voor eene Europeesche Colonie.

Kon men langs den Niger te rechte komen en zich langs deze verschillige steden in betrekking stellen met Bornu, het ware voorzeker eene aanmerkelijke aanwinst voor den handel.

In Bornu immers zijn vele waren zeer duur en andere zonder prijs. Zoo kosten de naalden het vierdubbele, glaskoralen het drijdubbele van den prijs in Tripoli, en hier kosten zij alreede de helft meer dan in de fabrieken; een stuk katoen dat in Tripoli 10 frank weerd is, kost er van 22 tot 28 in Kuka, en een bornoes (opperkleed) van 35 tot 40 frank, geldt er 100 en meer. Integendeel zijn ivoor en buffelhoornen er geen geld weerd; indigo groeit er in het wild en muskus en senebladeren zijn er in overvloed.

Welke bron van rijkdom ware dit niet voor den handel!

Om dit hoofdstuk te sluiten willen wij het oordeel van Park aanhalen over de Negers.

Deze reiziger heeft de Negers zeer lief, vooral de Mandingo's, die aan de bronnen van den Niger wonen.

Zij zijn wel geneigd om den blanke zijne goederen te ontrooven, zegt Park; maar zij zijn vroolijk, zacht, gulhartig, nieuwsgierig en lichtgeloovig. Zij eerbiedigen ten sterkste hunne moeders en de vrouwen zijn braaf en medelijdend.

Het geloof aan God en een toekomend leven ligt in hun hart; maar zij nemen niet aan dat God zich met hen bemoeit. Zij gelooven aan het bestaan van mindere geesten, die men door de opoffering van eenige vruchten of van den kop eener slang kan verzoenen.

Jacht, visscherij en bovenal landbouw zijn hunne bestaanmiddelen. Zij verven de huiden hunner dieren en hunne katoenen weefsels. Zij bewerken het goud en vervaardigen armbanden en sieraden voor hunne vrouwen. In hunne mijnen vinden zij ijzer, waarvan zij spaden, messen, lansen en allerhande tuigen maken. Geschut en geweren kennen zij niet.

Zuidelijk Gedeelte.

Eene bijzonderheid die opmerking verdient, is dat Afrika, alhoewel driemaal grooter dan Europa, alhoewel gansch met water omringd, omtrent 2000 kilometers min kusten heeft dan het werelddeel, dat wij bewonen. Het heeft zulk geene groote zeeboezems; het maakt zulk geene uitsprongen in den Oceaan, zooals dit met andere werelddeelen het geval is.

Dit is vooral zoo voor het zuidelijk gedeelte. De westkust strekt zich bijna in rechte lijn ten zuiden uit; dan, na de omdraaiing der kaap De Goede Hoop, wendt men zich onmiddellijk naar het oosten, om een eind verder met eene zeer lichte helling weêr recht ten noorden op te varen.

Op deze kusten treft men verscheidene bergketens aan, die zich min of meer van de oevers verwijderen en zich in het binnenland uitspreiden.

Dit vermoeilijkt de tochten naar de inwendige streken en vooral de vaart op stroomen en rivieren, die gewoonlijk eene menigte watervallen en stroomversnellingen bevatten.

Daarbij ziet de zeevaarder op eene groote uitgestrektheid van de westelijke kust bijna niets anders dan rotsen en zand.

Twee bijzonder groote stroomen bevinden zich in Zuid-Afrika; het zijn : de Zaïre of Kongo en de Zambesi.

De oorsprong van den Kongo begint meer en meer gekend te zijn, doch men is het nog niet eens over verschillige punten.

Volgens Cameron nochtans — en dit meldde de groote reiziger reeds in het jaar 1875 — lijdt deze quaestie weinig of geenen twijfel meer : deze stroom zou in het meer Tanganyka zijne eerste wateren vinden.

Dit meer, dat zich in de nabijheid bevindt van twee andere uitgestrekte meren „ de Victoria Nyanza en de Albert Nyanza " (waarover later), bevindt zich op eene hoogvlakte en is 827 meters boven de zee verheven.

Het heeft eene lengte van 670 kilometers en strekt zich van het noorden naar het zuiden uit; zijne breedte is 20, 30, en in sommige plaatsen 100 kilometers. Zijne gansche oppervlakte is 37,000 vierkante kilometers, — eenige duizenden kilometers grooter dan gansch ons land.

Meer dan 100 stroomen, rivieren en allerhande waterloopen werpen zich in dit meer, ten grootsten deele met bruisend geweld, dewijl zijne oevers op vele plaatsen zeer hoog en steil zijn.

De Tanganyka is zeer diep. Volgens proefnemingen gedaan door M. Giraud beloopt de diepte van dit meer aan de standplaats Karema tot 647 meters.

Cameron zegt, ten westen van dit uitgestrekte water eene rivier aangetroffen te hebben, waarin de Tanganyka zich ontlast. Deze rivier heet de Lukuga. Cameron wou onderzoeken, waarheen deze stroom zich richt; maar werd door de menigvuldige slingerplanten, boomen en gewassen die allen onder en door elkaâr gegroeid zijn, verhinderd zijn gedacht ten goeden einde te brengen. Nochtans bevond hij, dat de Lukuga zich verder met den Lualaba vereenigt, die zelf niets anders is dan de Kongo.

Tot zoo ver Cameron. Stanley deelt ook deze meening, evenals Wissman en andere mannen, die deze streken bezochten.

Maar nu beweert een Fransche reiziger, de heer Trivier, dat dit niet zoo is en de Lukuga de rol niet vervult, die haar algemeen toegeschreven wordt.

De heer Trivier, een Fransch zeekapitein, heeft zich ter reis begeven, om te onderzoeken hoe die zaak geschapen staat, en na te gaan op welke manier de Tanganyka zich wel wezentlijk van hare wateren ontlast.

Deze kapitein zegt zelfs dat het in het geheel niet uitgemaakt is dat de Lukuga zich rechtstreeks naar den Kongo wendt.

Hierop haalt het blad „ *Le Mouvement géographique* " (1) een uittreksel aan uit de reisbeschrijvingen van Thomson, waaruit wij het volgende overnemen :

„ In 1879, werd M. Hore, van de *London Missionary Society,* gevestigd te Ujiji, door de Araben verwittigd dat aan de monding van de Lukuga het water buiten het meer stortte. Hore ging er heen en zag inderdaad dat het zoo was. De zaak leed geen twijfel meer en mocht als gansch opgelost beschouwd worden.

Ik zelf ben op einde December van hetzelfde jaar ter plaats aangekomen en ik heb de echtheid van de ontdekking van M. Hore kunnen vaststellen. "

Uit hetgeen Thomson verder over dit alles schrijft, moet men opmaken dat de Tanganyka, in gewone jaren en in gewone omstandigheden, zooveel water bij verdamping verliest, als zij er door de regens ontvangt.

In dit geval heeft er volstrekt geene ontlasting plaats.

Deze toestand kan jaren duren en dan vormt zich, in het bed van de Lukuga, eene echte barrier van planten en slijk, door beken aangebracht.

---

(1) Nummer van 13en Januari 1889.

Gebeurt het dan dat eenige opeenvolgende jaargetijden regenachtig zijn, zooals dit over vijf of zes jaar plaats had, dan stijgen de wateren der Tanganyka en zoeken zij eenen uitweg.

Zij komen voor de barrier van de Lukuga, doorbreken die, en zuiveren opnieuw de bedding dezer rivier.

Zoo ontlast zich dan toch van tijd tot tijd de Tanganyka langs de Lukuga.

Wat nieuws kapitein Trivier ons later aanbrengen zal, moeten wij afwachten.

Zie hier nu wat wij over den loop van den Kongo aantreffen in de laatst verschenen werken :

Men moet de bronnen van dezen grootschen stroom zoeken op de hoogten, gelegen tusschen de meren Tanganyka en Nyassa.

Daar ontstaat een kleine waterloop, in den beginne de Tchasi en verder de Tchambezi genaamd.

Deze werpt zich in het meer Banguelo, dat eene oppervlakte schijnt te hebben van 21,000 kilometers en ongeveer 1300 meters boven den zeespiegel verheven is.

Uit dit meer komt een stroom, de Loua-Poula genaamd, welke in den beginne eene breedte heeft van 70 meters en een weinig verder die van 150 meters bereikt.

Geen enkele reiziger heeft tot nu toe de Loua-Poula kunnen volgen.

Deze stroom richt zich noordwaarts en na eenen loop van 300 kilometers werpt hij zich in het meer Moerœ, dat slechts 850 meters boven de zee verheven is.

Uit dit verschil van hoogte tusschen het meer Banguelo en het meer Moerœ (450 meters) maakt men op dat de waterval van den Loua-Poula tusschen beide meren uiterst levendig en snel moet zijn.

Nu krijgt de nieuwe stroom, die uit het meer Moero ontstaat, den naam van Loua-Laba. Hij werpt zich in een ander

meer, de Landji genaamd, dat, volgens de getuigenissen der inboorlingen eerder een groot moeras zijn zou.

De Landji ontvangt meer andere rivieren of waterloopen, en wel namelijk de westelijke Loua-Laba.

Deze doorloopt verschillige meren, welker grootte en naam tot nu toe onbekend zijn.

Volgens sommige aardrijkskundigen zouden dit de ware bronnen zijn van den Kongo, omdat ze aan den machtigen stroom veel meer water verschaffen dan de rivieren en meren, die zich oostwaarts bevinden.

Hoe men het ook nemen wil, in de Landji vereenigen zich de westelijke en de oostelijke Loua-Laba, de eerste brengt meer water aan, en de bronnen van den tweede (de Tchambesi) zijn verder van de monding des strooms verwijderd.

Een nieuwe waterloop ontsnapt aan de Landji en krijgt te Nyangoue, eene belangrijke plaats op zijne oevers gelegen, den naam van Kongo. (1) Ondertusschen heeft hij alreede den Loua-Ama ontvangen en heeft van dan af eene breedte van meer dan een kilometer.

Thans loopt hij immer noordwaarts met eene zeer kleine westelijke helling, tot dicht aan den evenaar, waar hij door granietrotsen ingesloten wordt. Hierdoor worden de vermaarde watervallen gevormd, die niet minder dan zeven in getal zijn en waaraan de naam van *Stanley-Falls* gegeven wordt. Het is volstrekt onmogelijk die voorbij te varen.

Nu maakt de Kongo in noord-westelijke richting een onmetelijken boog, komt terug onder den evenaar, wendt zich dan naar het zuiden, vormt eene soort van meer van 1500 vierkante kilometers grootte, waaraan men den naam van *Stanley-Pool* gegeven heeft, richt zich naar het noorden

(1) Van dit punt tot aan den Atlantischen Oceaan heeft Stanley met een honderdtal mannen den ganschen loop van den Kongo gevolgd (1876).

Hij heeft oneindig veel geleden en heeft meer dan eens zich tegen de inboorlingen, die hem immer aanvielen, moeten verdedigen. (Zie hierover zijn prachtig werk : « *A travers le Continent mystérieux.* »)

en vormt op eene lengte van 300 kilometers (van Stanley-Pool tot Vivi), met eene helling van 280 meters, twee en dertig watervallen, gekend onder den naam van watervallen van Livingstone.

Hier breidt de stroom zich op eene lengte van 180 kilometers weêr uit en werpt zich bij de golf van Guinea in den Atlantischen Oceaan, waar hij eene breedte heeft van 11 kilometers.

In het middendeel zijns loops, tusschen de Stanley-Falls en den Stanley-Pool, op eene lengte van 1700 kilometers, doorloopt de Kongo eene uitgestrekte vlakte, waar hij in sommige plaatsen eene breedte heeft van 10 tot 30 kilometers.

Een ontelbaar getal eilanden, met uitgestrekte bosschen voorzien, en ook dikwijls door menschen bewoond, treft men alsdan in de bedding aan.

De Kongo ontvangt menigvuldige rivieren, waarvan verschillige oneindig grooter zijn dan onze stroomen. De bijzonderste zijn :

Langs den rechten oever :

De Arouhimi, waarvan de loop nog niet volkomen gekend is, en de Ubangi, die tot scheidspaal dient tusschen de Fransche bezittingen en den Kongostaat, en die daar, waar hij zich met den Kongo vereenigt, eene breedte heeft van meer dan 10 kilometers.

Langs den linker oever :

De Lomami, insgelijks nog niet volkomen bekend, en de Kwa, die even als de Ubangi, ten noorden, hier in het zuiden ver de belangrijkste is.

De Kongo is een der grootste stroomen van de gansche wereld.

Men berekent zijne lengte op meer dan 4000 kilometers en zijn stroomgebied, dat nog niet volkomen bepaald is, heeft eene ongelooflijke uitgestrekheid. Men hoeft slechts de oogen op de kaart te slaan, om zich hiervan te overtuigen.

Ook werpt hij eene schroomelijke hoeveelheid water in den Oceaan.

Tuckey berekent die op 48,000 kubieke meters per second, en volgens Stanley zouden er gedurende de maand Maart meer dan 40,000 en gedurende het regenjaargetijde meer dan 71,000 kubieke meters water per second door den Stanley-Pool vliegen.

Men beweert dat honderden kilometers ver in zee zijne stroomkracht zich nog doet gevoelen en de donkere kleur zijner waters nog niet verloren is.

Om zich een gedacht te kunnen vormen van de monsterachtige hoeveelheid water, door den Kongo in de zee geworpen, maakt een schrijver de bemerking dat de stroomen van Europa al te zamen nauwelijks zooveel water opleveren.

De Zambesi lost zijne wateren langs de oostkust. Hij neemt zijnen oorsprong in het meer Dilolo, omtrent het midden van Zuid-Afrika gelegen, gaat naar het zuiden onder den naam Liba, neemt verder den naam van Liambeye, ontvangt den Tchobé en wendt zich dan naar het oosten.

Daar vertoont zich een der schoonste, der prachtigste verschijnselen, die de natuur ons aanbieden kan.

Verbeeld u eenen oneindig breeden stroom, wiens wateren op eene uitgestrektheid van 900 tot 1,000 meters zachtjes komen aangedreven en in wier midden zich ineens eene scheur voordoet, welke honderden meters diep (1) en slechts een dertigtal meters breed is. (2)

Met welk geweld moet het water zich in de diepte nederstorten! Hoe moet het zich ophoopen, hoe moet het zich

(1) Verscheidene watervallen volgen elkander op. Zij zijn, volgens Banning en Em. De Lavaleye, 450 meters diep.

(2) Volgens Livingstone is de Zambesi hier 1,600 meters breed, en de spleet ongeveer 75 meters.

verwringen, hoe moet het stuwen en woelen om in deze engte zijnen loop voort te zetten en te zijner bestemming te komen!

Ook hoort men het gebruis uren en uren ver, ziet men op ongelooflijken afstand dampkolommen (1) ten hemel stijgen, die uit het kokende en woelende water ontstaan, zich verheffen en verheffen, tot zij eindelijk weêr fijne, fijne druppeltjes worden, en dan als een zachte regen terug in het bed der rivier vallen.

Welk treffend schouwspel! En hoe moet de mensch die het geluk heeft zulk tafereel te aanschouwen, niet vol bewondering staan voor de werken van den Almachtige, die zulke wonderen heeft voortgebracht!

Livingstone heeft deze watervallen „ de Victoriavallen " genoemd; de inlanders noemen ze „ Mosioa-Tounya, " hetgeen beteekent: „ Hier klinkt of buldert de rook. " Deze naam is voor onbeschaafde volken voorzeker niet slecht gekozen.

Kokende en brullende vervordert het water zijnen weg en blijft tusschen deze hooge bazaltrotsen ingesloten tot op een' afstand van 50 kilometers. Verder ontmoet deze stroom het Lupatagebergte, ook Wereldrug genaamd, dat zich langs de oostkust uitstrekt, en wier voornaamste kruinen zich tot 2000 en 2400 meters boven de zee verheffen, ontvangt de Schire of Schirwa, waarin het meer Nyassa zich aflost, en werpt zich, na eenen loop van 3865 kilometers, in den Indischen Oceaan.

De Zambesi, wiens bedding eene zeer onregelmatige breedte heeft, strekt in het natte jaargetijde op sommige plaatsen zijne wateren uit tot op eene breedte van verscheidene uren.

---

(1) Livingstone zag ze op 32 kilometers afstand

Zuid-Afrika is redelijk goed bevolkt. Verscheidene Europeesche staten hebben er belangrijke bezittingen.

Victoriaval.

In het noorden van de monding van den Kongo, langsheen de kust, en verder in het binnenland tot aan den Stanley-Pool,

den Kongo en de Ubangi bezit Frankrijk een gebied van 600,000 vierkante kilometers uitgestrektheid.

Dit grondgebied, waarin zich verschillige standplaatsen bevinden, zooals Philippeville, Baudouinville, Stephanieville, Rudolfstadt, enz., die genoeg hunnen oorsprong aanduiden, werd aan Frankrijk afgestaan, ter gelegenheid van de stichting van den Kongostaat.

Zoo was het ook met Portugaal, alreede in bezit van de kust ten zuiden van den Kongo, en wel namelijk van de haven St-Paul de Loanda en St-Philippe de Benguela.

Thans strekt zijne bezitting zich uit langsheen den Kongo tot dicht bij Matadi en gaat dan in rechte lijn tot den Koango, rivier die zich in den Kongo werpt en recht uit het zuiden komt.

Op de oostkust bezitten de Portugeezen het uitgestrekt gebied Sofola en Mozambika, alsook de haven Quilimane, aan den Zambezi.

De Duitschers zijn niet achteruitgebleven. Op de westkust hebben zij op twee punten stand genomen : vooreerst aan de golf van Guinea en verder, meer in het zuiden, tusschen de Oranje-rivier en de kaap Frio (200 mijlen kust). Aan de oostzijde strekt hun gebied zich uit tot aan de Tanganyka en de Victoria-Nyanza, met de standplaatsen Tabora en Karema.

In den Indischen Oceaan behooren aan Frankrijk en Engeland verscheidene aanzienlijke eilanden, die niet ver van het koninkrijk Madagascar verwijderd zijn. Dit rijk is een zeer uitgestrekt eiland, met meer dan 4,000,000 inwoners.

Verder heeft Engeland in het zuiden uiterst belangrijke bezittingen.

Gansch op het uiteinde is de Kaapcolonie onder zijn beheer evenals Natal, op de zuid-oostkust gelegen, met eene bevolking van meer dan 1,600,000 inwoners. (1)

---

(1) Zie Maréchal. — *Histoire contemporaine.*

Vroeger was deze Colonie in de handen der Hollanders, die er zich in 1652 gevestigd hadden; maar in 1795 werd ze haar door de Engelschen ontnomen, die er ten gevolge der verdragen van 1815 voorgoed de bezitters van werden.

Dit land is zeer vruchtbaar en zou het nog meer zijn, indien het door de droogte niet zooveel te lijden had. Het levert granen op, alsook suiker, allerhande fruit en uitmuntenden wijn. Er zijn menigvuldige peerden, ossen en schapen, die door de goede hoedanigheid hunner wol overal bekend staan.

Als delfstoffen treft men er steenkolen, koper, goud, zelfs diamanten aan. De eerste diamant werd in 1867 gevonden.

Men verkoopt er ook ivoor en pluimen van struisvogels.

Men vindt er zelfs fokkerijen van struisvogels : In 1865 waren er slechts 80 dier getemde vogels. In 1875 beliep het getal tot meer dan 20,000. Die vogels worden tweemaal 's jaars gepluimd en jaarlijks brengt de verkoop hunner pluimen niet min dan 8 millioenen op.

Engelsch-Afrika bezit zijn eigen bestuur en heeft zijne wetgevende vergadering.

De Negers, zoowel als de Witten, zijn kiezers. Om kiezer te zijn, moet men kunnen bewijzen dat men jaarlijks „ boven de voeding " ten minste eenen loon van 25 ponden sterling verdiene (ongeveer 625 fr.).

IJzeren wegen zijn in dit land aangelegd geworden, en men tracht er meer en meer uitbreiding aan te geven.

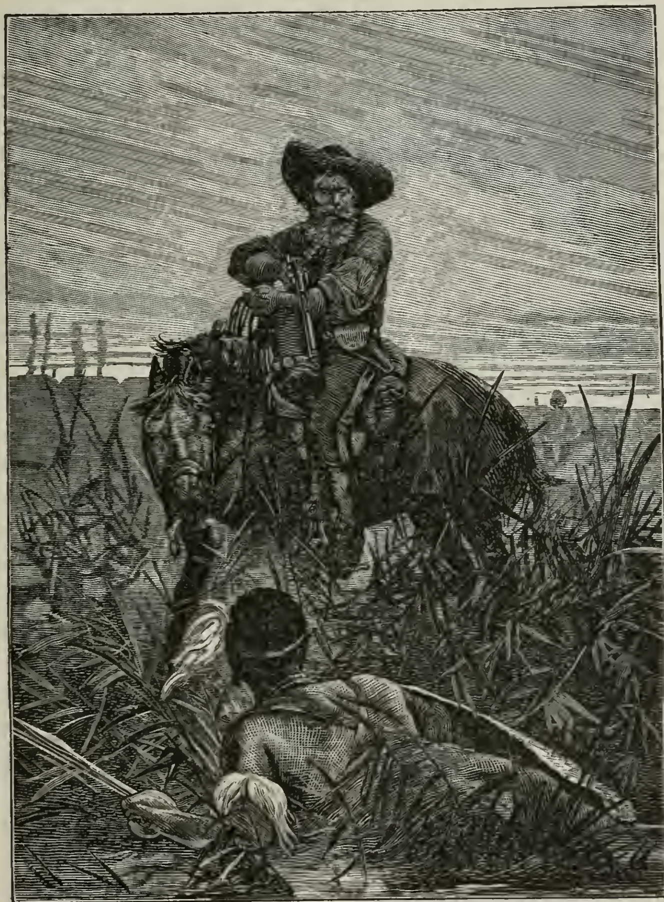
In het noorden der Kaapcolonie treft men de republieken de *Oranje-Vrijstaat* en de *Transvaal* aan.

Zij werden gesticht door de Boers of Hollandsche Colonisten, die zich ten noorden van de Oranje-rivier vestigden, om het Engelsch gezag te ontgaan.

De Boers houden zich vooral met jacht, landbouw en veeteelt bezig.

Oranje-Vrijstaat riep zijne onafhankelijkheid uit den

23en Februari 1854 en de Transvaal, meer nog in het noorden gelegen (Transvaal, — over de rivier de Vaal) had den 17en Januari 1852 alreede dezelfde verklaring afgelegd.

Boer en Zoulou.

Het eerste land heeft voor hoofdstad Bloemfontein; het

tweede Pretoria. Volgens sommigen beloopt de bevolking van Oranje-Vrijstaat tot 1 millioen en die van den Transvaal tot 1 1/2 millioen inwoners; volgens anderen is dit veel minder.

De bewoners van den Transvaal zijn kloeke en moedige mannen, die zich niets ontzien en vooral hunne vrijheid en onafhankelijkheid liefhebben.

Hun land bevat groote schatten, „ goud en koper, kobalt en diamant, een rijkdom van delfstoffen en landbouwvoortbrengselen zijn in de ingewanden van dat land verborgen. “ (1)

Sommigen beweren dat Engeland de schitterende opkomst van dit land met geen goed oog aanzag, dat het afgunstig werd over de rijkdommen die het bevat en die op de tentoonstelling te Philadelphia te voorschijn gebracht werden, — en dat het gewis niet onschuldig was aan al de moeilijkheden, waarmede de jong opkomende Staat te worstelen had.

In hoeverre dit met de waarheid overeenstemt, kunnen wij niet bevestigen; maar bij de eerste gelegenheid kwamen de Engelschen naar den Transvaal afgezakt, veroverden het land en vereenigden het met de Kaapcolonie. (12 April 1877.)

De Boers hieven krachtdadig en luidruchtig de stem op tegen deze overweldiging; maar niettegenstaande hunne aanhoudende smeekingen en eischen om recht te bekomen, bleef Transvaal nochtans een drijtal jaren onder de heerschappij van Engeland.

Intusschen ontstond een nieuwe strijd tusschen Engeland en de Zoulous, krachtig en dapper negervolk, dat zich in het begin dezer eeuw op de oevers van den Indischen Oceaan had nedergezet.

Verscheidene gevechten hadden plaats, en nu eens werden de eenen dan de anderen verslagen.

In een dezer gevechten werd de zoon van Napoleon III, die in het Engelsch leger dienst genomen had, gedood. (1ste Juli 1879.)

---

(1) De *Express*, Een dagblad uit Oranje-Vrijstraat.

Eindelijk wonnen de Engelschen den slag van Ulundi (3e Juli 1879). Verscheidene hoofden der Zoulous onderwierpen zich en hun vorst Cettewayo werd den 28en Augusti daaropvolgende gevangen genomen.

Nu was het de beurt der Transvalers.

Daar hunne klachten niet aanhoord werden, zouden zij tot het geweld hunne toevlucht nemen.

Zij noemden een drijmanschap, bestaande uit hunnen Voorzitter Brand en de heeren Krüger en Jovrissen. De generaal Joubert, van Fransche afkomst, richtte hun leger in.

De vijandelijkheden namen aanvang in December 1880.

De Boeren versloegen de Engelschen te *Potchefstroom,* namen *Derby* en omringden de Engelsche bezettingen. Zij verjoegen ook het legerkorps van generaal Colley.

Ondertusschen kregen de Britten versterking en zij maakten zich meester van de hoogten van *Mojouba* of *Spitskop.* Maar 's anderdaags waren de Boeren, aangevoerd door Joubert, weêr daar. Zij schoten flink en levendig op het vijandelijk leger, liepen de hoogten op, en hun aanval was zoo geweldig dat de Engelschen moesten wijken en in wanorde de vlucht namen. Generaal Colley bleef op het slagveld (27e Februari 1881).

Een kreet van wraak en woede steeg op in het Moederland. Doch bij nader overleg vond men dat de Boeren het grootste ongelijk niet hadden : zij streden voor hunne onafhankelijheid, en dat was recht.

Het openbaar gevoelen in Europa uitte zich luidruchtig ten voordeele van dat dapper volk, en het Engelsch ministerie was wijs genoeg den vrede te teekenen. — Transvaal bekwam opnieuw zijne onafhankelijkheid, op voorwaarde het oppergezag van Engeland te erkennen en hulde te brengen.

Deze voorwaarde, die niets anders was dan eene schijnbare voldoening aan de Britsche teergevoeligheid en hoogmoed, bestaat zelfs niet meer. Reeds in 1884 was de Transvaalsche

republiek in oorlog met de Betchuanen, zonder zich in eenigen deele om Engeland te bekommeren.

Verders werd tusschen Paul Krüger, voorzitter van de Transvaalsche republiek, Jacob Du Toit, minister van openbaar onderwijs, en generaal Smit, door de Boeren naar Europa gezonden, te Londen een verdrag geteekend, waarbij de volstrekte onafhankelijkheid van hun land erkend wordt, en dit land den naam dragen zal van *Zuid-Afrikaansche Republiek* (27e Februari 1884).

Deze heeren hebben insgelijks de bijzonderste Staten van Europa doorreisd, om handelsbetrekkingen aan te knoopen, en het aanleggen van eenen ijzeren weg te bewerken, die hunne hoofdstad Pretoria met den Indischen Oceaan in gemeenschap zou brengen. Deze lijn zou uitloopen op de golf Delagoa, op Portugeesch grondgebied.

Wij herinneren ons nog hoe de Transvaalsche afgevaardigden op schitterende, zelfs vorstelijke wijze in onze Vlaamsche gewesten ontvangen werden.

In den Transvaal wordt Nederlandsch gesproken. De nieuwsbladen worden in die taal opgesteld en wij hebben schriften gezien, welker spelling weinig verschil met de onze aanbiedt.

Over eenige jaren hebben Noord- en Zuidnederlandsche letterkundigen er boeken heengezonden voor het oprichten van volksboekerijen.

In welken toestand deze landen zich bevinden en op welke merkweerdige wijze zij vooruitgaan, bewijze de volgende mededeelingen, die wij in den *Moniteur des intérêts matériels* van 17en Maart 1889 aantreffen :

„ Transvaal is op het punt het eerste land der wereld te worden door den rijkdom zijner mijnen. Men telt de maatschappijen niet meer die zijnen grond omwoelen, om er het goud uit te halen, dat er zich in overvloed bevindt. Het schijnt nu dat die Staat ook eene bijzondere plaats zou kunnen innemen onder de gewesten, die steenkolen opleveren.

„ De ontdekking van rijke kooladers in zekere streken heeft te Londen de opvorming doen ontstaan van de maatschappij *Randt Coal mining and Land Company*, ten kapitale van 140,000 ponden sterling (ongeveer 3,500,000 fr.). Deze maatschappij heeft voor doel de landstreek aan te koopen en te bewerken, onder den naam van *Van Dykes Drift*, die eene oppervlakte heeft van 6,700 Acres, en op 18 mijlen van Middelburg, Pretoria en Johannesburg, middelpunt der goudmijnen, gelegen is.

„ Volgens het prospectus, door deze nieuwe maatschappij in de wereld gezonden, bemerkt men op de oevers van den *Olifant*, op eene lengte van ongeveer 5 mijlen dwars door de aangekochte streek, eene koolader van allerbeste hoedanigheid.

„ Het aanzienlijk getal menschen naar dat land uitgelokt, om goud op te zoeken ; de talrijke machienen, ten dienste der goudmaatschappijen, en de ijzeren weg die men van de golf Delagoa naar Pretoria en naar Johannesburg gaat aanleggen, laten toe dat de voortbrenging van brandwaar — steenkool — belangrijk worde, zonder men moet verlegen zijn ze te kunnen verkoopen. “

In een ander artikel zegt hetzelfde blad :

„ Het is zeer waarschijnlijk dat in korten tijd de Staten van Zuid-Afrika zich onderling verbinden en samen eenen Bondstaat zullen vormen. In eene onderhandeling, gehouden den 4^{en} dezer maand te Potchefstroom, in den Transvaal, hebben de voorzitters Krüger en Reitz zich met deze belangrijke quaestie bezig gehouden. De voorzitter van Oranje-Vrijstaat heeft bijzonderlijk gesproken over de vereeniging zijner republiek met die van den Transvaal. “

Tenzelfden tijde stond voorzitter Krüger het aanleggen van eenen ijzeren weg voor, die Oranje-Vrijstaat zou doorloopen en zich van de golf Delagoa naar de Kaapstad (Capetown) richten zou.

Verder lezen wij dat Portugaal het ontwerp heeft goedgekeurd om den ijzeren weg van Delagoa negen kilometers te verlengen en eene overeenkomst te sluiten om de lijn tot aan de nieuwe grens van den Transvaal aan te leggen.

Men ziet dus dat deze streken in vollen vooruitgang zijn en hun eene schitterende toekomst te wachten staat.

Goed heil! roepen wij onzen Broeders, den Nederlanders uit Afrika toe. Goed heil!..... Geluk en Voorspoed!..... Vrede en Overeenkomst!....

Keeren wij nu tot de beschrijving der overige streken van Zuid-Afrika terug.

Verder in het binnenland wonen verscheidene Negerstammen, ligt de Kalahari-woestijn en het meer Ngami, waarover wij het eene en het andere willen mededeelen.

Zoo vinden wij, dicht bij de republiek der Boeren, de Betchuanen, bij wie Livingstone omtrent 10 jaren verbleef (1840-1850).

De vorst, Setschele, aanveerdde het christendom; maar kon er niet toe komen zijne gedachte door zijn volk te doen deelen.

Naar het noord-westen strekt zich de Kalahari-woestijn uit. Deze woestijn is op verre na zoo zandig en zoo arm niet aan gras als de Sahara. Wel is waar is er geen stroomend water en bestaan er zeer weinige bronnen, maar plantengroei en bewoners zijn er in voldoende hoeveelheid. Verschillige planten met kleine stengels hebben, volgens Livingstone, wortelknollen zoo groot als kinder- en manshoofden, zoodat zij tegen maanden droogte bestand zijn. Dieren treft men er in menigte aan; men ziet er kudden struisvogels, wier eieren hier op den grond uitgespreid liggen, eland-antilopen en springbokken, die maanden lang zonder water leven kunnen. De springbok verhuist dikwijls naar de Kaapcolonie en verwoest de velden.

Deze woestijn wordt bewoond door de Boschjesmannen en de Bakalahari.

Deze laatsten zijn zeer schuchter, zegt Livingstone, hebben dunne beenen en armen en groote opgezette buiken, ontstaan door 't gebruik van onverteerbaren kost.

Livingstone.

In noordelijke richting treft men het meer Ngami aan, bekend om de verschrikkelijke vlieg Tsetsé, die vooral in hare omstreken huist.

Dit meer is zeer ondiep, maar heeft eenen omtrek van 75 tot 100 Engelsche mijlen.

In het noorden van het meer Ngami bevindt zich het uitgestrekt rijk der Makololo's.

Het is een vruchtbaar land, door prachtige rivieren door-

sneden en bewoond door eene vriendelijk gezinde bevolking; doch Livingstone zegt dat de luchtgesteldheid er ongezond is.

Livingstone verhaalt dat hij hier de Liambeye (eene der eerste benamingen van den Zambesi) opvoer. Soms is de rivier eene Engelsche mijl breed; aan beide oevers ziet men uitgestrekte losschen en talrijke dorpen, wier bewoners van landbouw of jacht op rivierpaarden leven. Dan treft men oevers aan van 30, 40 tot 80 meters hoog en eindelijk komt men in een dal dat wel 400 Engelsche mijlen lang en 80 tot 120 breed is. Dit dal, Barotsedal geheeten, wordt jaarlijks gedurende eenigen tijd overstroomd en levert daarna een sappig gras, dat eene menigte kudden voeden kan.

Dorpen en steden bevinden zich in dit dal; zij zijn op hoogten gebouwd, om tegen de overstrooming beveiligd te zijn. Echter blijven zij slechts een goeden halven meter boven het water.

De bewoners noemen hun dal het land van overvloed, omdat het, buiten het uitmuntende gras voor hunne kudden, ook veel maïs en kafferkoorn oplevert. De hoogere oevers geven daarbij bataten (eene soort van aardappelen), bananen, maniok en suikerriet; de rivier zelve levert veel visch op.

De Makololo's hebben weinig begrip van handel. De weerde van 't ivoor kennen zij niet.

Zij twisten dikwijls onder elkaâr, schreeuwen en tieren, vloeken en kijven, en hebben de gewoonte hennep te rooken.

Meer noordwaarts en steeds dichter bij de evenaarslijn ligt het Molua- of Moropue-rijk, het machtigste van Zuid-Afrika.

Het is zeer groot, doch volgens zijne uitgestrektheid, weinig bevolkt: ongeveer een millioen inwoners. Zijne geburen houdt het diep in ontzag. Op zijne noordelijke grens schijnen eenige woeste menschenetende stammen te wonen.

De Moluavolken, zegt Magyar, hebben een schoon uiterlijk; zij zijn slank en hoog van gestalte. Zij zijn dapper en

krijgshaftig, zelfs hunne vrouwen trekken geerne ten strijde. Daarbij zijn zij zeer gastvrij en beleefd voor vreemdelingen.

Zij maken katoenen weefsels en matwerk, bewerken het ijzer en het koper, vervaardigen geweren en allerlei versiersels. Hals- en armbanden van perels, snoeren van glaskoralen en schelpen komen overal in den handel en worden door hen als munt gebezigd.

De huizen in hunne hoofdstad, Kabeke, die met de verschillende vlekken eenen omtrek van drij Duitsche mijlen heeft en ruim 50,000 inwoners bevat, zijn met strooi bedekt en door eene dubbele vierkante heining van palen voorzien. De muren zijn behangen en de vloeren bedekt met gekleurde en net gevlochten matten.

In geestvermogens en ontwikkeling zijn de Moluavolken voorzeker ver boven de overige Zuid-Afrikaansche stammen verheven.

Wonderlijk is het dat zulk volk aan het domste bijgeloof verslaafd is.

Hunnen God Kolumbo brengen zij bloedige menschenoffers.

Hnnnen vorst, die den titel draagt van „ Muati-Janvo, " vereeren zij zelfs als eene godheid. Hij gebiedt over leven en dood, evenals over de eigendommen zijner onderdanen. Kruipende en sidderende naderen zij hem, nemen in hunne gebalde vuisten aarde, welke zij op hunne borst en armen wrijven en roepen met luider stemme : „ Wees gegroet, gegroet onze God, Muati-Janvo ! "

Links en rechts van de verschillige volken, van welke wij hierboven spraken, treft men andere Negerstammen aan.

Zoo vinden wij meer naar de westkust de Kongo-, de Kassekel-, de Kibokoe- en meer andere Negers, alsook de Hottentotten en de Boschjesmannen, die zich nader bij de Kaapcolonie bevinden.

De Kongonegers zijn klein van gestalte ; hun haar wordt afgeschoren ; zij loopen bijna gansch naakt, tenzij dat zij een

stuk katoen om de heupen winden. Zij hebben geweren met lange loopen en dragen speren van 6 voet lengte. Zij staan als echte zeeroovers bekend.

Bij de Kimbandinegers huwde Magyar de dochter des konings. Hij vestigde zich in de hoofdstad, Bihé, en deed van daar verschillige tochten.

Om van hier tot de Kibokoevolken te komen, moet men een eeuwenoud bosch doortrekken, dat in het noorden wel zeven en in het zuiden niet minder dan veertien dagreizen schijnt breed te zijn.

De Kibokoenegers zijn een listig, valsch, argwanend en bijgeloovig volk. Zij zijn steeds gereed den vreemdeling uit te plunderen, en iedere vreemde beweging die hij doet en welke zij niet begrijpen kunnen, geven zij uit voor tooverij, die niets anders dan bederf aanbrengen kan.

Ze zijn overigens goede landbouwers, en uitmuntende smeden. Zij gaan op de olifantenjacht, koopen voor ivoor allerhande Europeesche waren en drijven grooten handel in was.

De Kassekels zijn volkeren, die geene vaste woning hebben en zich in hoogergenoemd bosch ophouden.

Ze zijn klein van gestalte, zegt Magyar, hebben eene bruingele huidkleur en een zeer platten neus, zoodat zij onder de Afrikaansche volken eene eigenaardige type vormen. Hun uiterlijk is eene caricatuur van onze menschelijke gestalte; zij zijn nauwelijks 4 voet (iets meer dan een meter) hoog; hunne beenen zijn dun; van hun mager, ofschoon gespierd lichaam neemt de halfbolvormig vooruitstekende buik bijna het derde gedeelte in; op hun dunnen hals staat een groot hoofd met een plat gelaat. Hun mond is breed en staat open; hunne lippen zijn dik, hunne ooren groot; hun wollig haar is kort en krult zich als in eenen bol.

Gelukkig zijn deze lieden vreedzaam van aard en zelfs beleefd voor vreemdelingen.

De omvang van ons werk laat ons niet toe over al de volken te spreken, die deze streken bewonen. Melden wij echter nog iets over het land der Ovaherero's, waarvan Hahn ons de beschrijving geeft.

Dit land bevat in zijnen boezem eene menigte schatten : tin, lood, ijzer, koper en naar het schijnt ook goud. Het is zeer geschikt voor veeteelt en levert onvergelijkelijk schoone runderen op.

De kusten zijn berg- en rotsachtig; reusachtige graniet-massa's zijn er opeengehoopt en in de diepe rotsholen verschuilen de wreedste dieren. Tusschen de rotsen baant de stroom Swakop zich eenen weg en heeft oevers, die ruim 300 meters hoog zijn.

De bevolking is buitenmate vuil, gierig, ongevoelig en vol hartstochten; zij heeft geene vaste woonplaats. Meest allen zijn herders en, hoewel zij eene massa runderen bezitten, voeden zij zich slechts met melk. Het vee staat bij hen in groote eer : Wordt er een rund aangetroffen van bijzondere gestalte of kleur, het wordt door hen bezongen.

De Ovaherero's zijn zoo weinig ontwikkeld dat zij zelfs zeer slecht tellen kunnen.

Als zij een stuk vee missen, dan worden zij dit alleen gewaar, omdat hun „ een bekend gezicht " ontbreekt.

Zij hebben veel uit te staan van de Namaqua-Hottentotten, die van tijd tot tijd bij hen een bezoek afleggen en hun dan een gedeelte hunner runderen ontrooven.

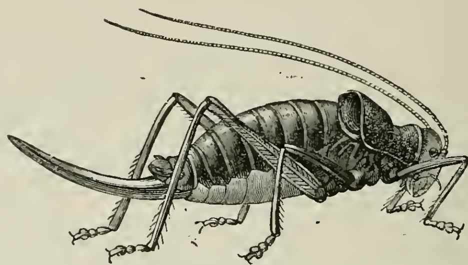
De Hottentotten en de Boschjesmannen, ziedaar wel de volken die voorzeker, onder lichamelijk en verstandelijk opzicht, onder de laagste en ellendigste volksstammen mogen gerekend worden.

Zij wonen op de oevers der Oranjerivier en dus het dichtst bij de Kaapcolonie.

De Boschjesmannen hebben zich langzamerhand meer en meer naar het binnenland uitgebreid. Daar leven zij zonder

vasten woon, bij groepen in het open veld, zonder iets te bezitten. Zij zijn zeer woest, doch moedig, en worden door alle omringende volken diep veracht. Zij hebben eene roode of liever geel bruine kleur.

Slangen, hagedissen, sprinhanen en mieren maken dikwijls hun bijzonderste voedsel uit.

Sprinkhaan.

De Hottentotten zijn zeer vuil en slordig; zij voeden zich geerne met bedorven vleesch en zijn groote liefhebbers van tabak en genever.

Zij zijn uitnemend traag en lui en hebben een leelijk en terugstootend uiterlijk : plat gezicht, groot gerond voorhoofd, uitstekende wangbeenderen, kleinen mond, baardelooze kin en wollig haar.

De zonderlingste gebruiken bestaan onder hen. De moeders duwen den neus hunner kinderen plat, omdat een vooruitkomende neus bij hen eene mismaaktheid is. Zij bestrijken hun lichaam, dat eerder ros of rosachtig bruin is dan zwart, met vet, gemengd met poeder van zwarte steenen en asch van dierenlever, om zich schoon zwart te maken en zich tegen de steken der muskieten en andere insecten te beschutten.

Hun haar kammen of wasschen zij nooit; zij smeren er alle dagen eene groote hoeveelheid vet en roet aan.

Onder alle opzichten staan zij dus ver onder de Negers. Zij leiden een ellendig leven en bereiken nooit meer dan den

ouderdom van veertig jaar. Hunne slordige levenswijze en hun slecht voedsel zijn hier voorzeker de oorzaak van.

Tegenstrijdig aan hetgeen men de kinderen soms wijs maken wil, zijn de Hottentotten groot van gestalte; alleen

Slang.

hunne voeten en handen zijn klein, in vergelijking van de overige deelen des lichaams. (1)

Bij het omdraaien van de kaap De Goede Hoop, op de zuid-oostelijke zijde, treft men vooreerst de Kaffers aan.

Deze zijn veel beter; ze zijn zoo vuil en leelijk niet, en munten uit door stoutheid en strijdlust.

Sommige schrijvers zeggen dat het een „ slanke, fraai

(1) Volgens Dr Blinck zouden de Hottentotten eene gemiddelde grootte hebben van 145 tot 160 centimeters; niet meer. Het zijn de Boschjesmannen die uitschijnen door hunne kleine gestalte (ongeveer 140 centimeters). « Het zuivere type der Hottentotten vindt men bijna niet meer. » (Transvaal en omliggende landen, 1889).

en kloek gebouwde stam is met trekken, die meestal naar die der Europeesche of Aziatische volken zwemen. “

Hier wonen ook de Zoulou's, van wie wij hooger spraken.

In de noordelijke richting ligt het rijk der Matabele's, dat vrij machtig mag heeten.

Mauch bezocht dit volk in 1867 en had een onderhoud met het opperhoofd Mosilikatse, die een heelen hoop andere stammen aan zijn gebied onderworpen had en alom ten sterkste gevreesd was.

Zijne Majesteit ontving den reiziger in zijne gehoorzaal. Zoo heette eene groote ronde omheining, gemaakt bij middel van palen, die in den grond geslagen waren en waartusschen men allerlei buigzame boomtakken heen en weêr gevlochten had.

Hier groet men Z. M. door de woorden : „ Ik zie U, Koning! “ uit te spreken, en dan plaatst men zich nevens hem, totdat het hem believen zal u het woord toe te sturen.

De troon des konings is een plomp bewerkte leuningstoel. Nevens den troon staat een kleine jongen van omtrent 6 jaar, om Z. M. onophoudelijk snuif aan te bieden. Zwaarlijvige vrouwen bevinden zich insgelijks in het vertrek, en bedienen den vorst op zijnen minsten wenk.

Tot de gewichtigste staatsaangelegenheden, die Z. M. te schikken heeft, behoort het veroordeelen van hen die *getooverd* hebben.

De Matebele's zijn sterk gebouwde, wel gevoede en kloeke kerels.

Onder de volken, door hen onderworpen, behooren de Bahlekwa of Knobbelneuzen, zoo genaamd uit hoofde van een klein knobbeltje, zoo groot als eene erwt, dat bij middel van insnijdingen op hun gelaat wordt te voorschijn gebracht.

Die insnijdingen houden zij open tot het knobbeltje gevormd is.

Dit volk is uitnemend vuil en bekreunt zich weinig om

eene goede woning : eenige palen in den grond, buigzame takken daartusschen en wat gras boven op, ziedaar alles.

Bij de oevers van den Zambesi, in de richting zijner monding, hebben de Portugeezen twee coloniën : Senna en Tete.

Senna ligt in eene lage vlakte en is door palissaden van levende boomen omringd, om het te beschermen tegen oproeren en aanvallen. Er zijn bijna geene groote huizen; de sterkte is uit leem gemaakt en zoo vervallen dat de koeien er op grazen.

Tete schijnt wat beter te zijn. Het is door eenen muur, uit steen en leem vervaardigd, omgeven. Het heeft eene sterkte en eene kerk. Van het geschut van deze sterkte zijn de inlanders uitnemend bevreesd; zij schrikken ook voor de geheimzinnige macht der kerk, want in Tete en omstreken is de bevolking buitengewoon dom en bijgeloovig. Zoo beschuldigden eens de Teteanen Livingstone, dat hij met zijnen regenmeter de wolken afdreef en het daarom in langen tijd niet regende.

Van deze coloniën zegt de Engelsche reiziger niet veel goeds; zelfs brengt hij het oordeel uit dat de Portugeezen den slavenhandel in de hand werken. (1)

In het noorden van deze coloniën en wel bepaald bij den bovenloop van de Schire, woont een volk „ de Mangandscha " dat veel eigenaardige gebruiken heeft, maar zeer ontwikkeld en welvarend is.

De mannen hebben schoone gelaatstrekken en een welgevormd hoofd. Zij maken veel werk van hun haar : of zij scheren het geheel af, of zij laten het wild over de schouders vlotten, of zij knoopen het in bundels of lange lokken te zamen.

---

(1) Het Portugeesch gouvernement beweert dat deze beschuldigingen valsch zijn.

Bij de vrouwen bestaat iets zeer zonderlings; het is hetgeen men noemt de pelele of ring in de bovenlip. Dicht bij den neus wordt een gat gemaakt in de bovenlip der meisjes; in die opening steekt men eene houten pin. Zoohaast de wonde genezen is, neemt men dikker en dikker pinnen; de lip en het gat worden steeds grooter en eindelijk kan men er zeer

Rivierpaard.

gemakkelijk eenen ring in steken van twee duim diameter. De welstellenden nemen eenen ring van tin of ivoor, de armen gebruiken bamboes.

Bij verschillige dezer stammen wordt eene soort van drank bereid, die zeer wel aan goed bier gelijkt, maar nochtans niet lang bewaren kan.

De Mangandscha brouwen er in groote hoeveelheid; maar daar het bederven zou, zijn zij verplicht het zeer gauw op te drinken.

Dit gebeurt dan ook, maar niet zonder feest vieren, noch dronken te zijn. Dan wordt dagen en nachten lang getrommeld, gedanst en gedronken. Zingen en dansen hebben de Mangandscha zeer lief; daarbij rooken zij tabak en hennep.

Het zijn overigens bekwame lieden. Zij houden zich met landbouw bezig, bewerken het ijzer, vlechten korven, enz.

Zij gelooven aan een Opperwezen en een toekomstig leven, zonder zich eenig gedacht te kunnen vormen wat dit zijn zal.

In deze streken treft men het Schirwameer aan, dat omtrent 900 meters boven de zee ligt, 60 tot 80 Engelsche mijlen lang en 20 breed is.

Dit meer bevat bitter water, zit vol visch, bloedzuigers, krokodillen en rivierpaarden. Livingstone maakt grooten ophef van de heerlijke omstreken en oevers van dat meer. „ Alles in het ronde " zegt hij „ is prachtig begroeid en de golven welke aan de zuid-oostelijke zijde tegen de rotsen breken en er al schuimende over heenstroomen, vermeerderen nog de schoonheid van het gezicht. Dicht bij de oostkust staan buitengewoon hooge bergen, misschien wel 8,000 voet (ruim 2,500 meters) boven de oppervlakte der zee. En als dan hunne steile toppen, sommige boven, andere beneden de wolken te voorschijn komen, dan wordt het natuurtooneel inderdaad grootsch en verheven. "

Niet wijd van daar ligt een ander meer, dat veel grooter en belangrijker is : het Nyassa-meer dat 350 kilometers lang en gemiddeld 50 kilometers breed is. Zijne gansche oppervlakte is 15,000 vierkante kilometers.

Bij dit meer hebben de Engelschen eene standplaats of zendelingspost ingericht. Een kleine stoomboot staat te hunnen dienste en doorsnijdt thans de wateren der Nyassa.

Dit meer is op verschillende plaatsen omringd door hooge rotsen (bergketens) en hooge vlakten; op andere ziet men laag land dat vruchten voortbrengt en voor veeteelt en landbouw goed geschikt is, terwijl men ook uitgestrekte moerassen heeft, die de verblijfplaats zijn van eenden, ganzen en reigers.

De oevers van het Nyassa-meer zijn zeer bevolkt; in het zuiden ligt eene heele reeks dorpen.

De bewoners hebben de gewoonte gedurende den dag onder schaduwrijke boomen uit te rusten en te slapen; 's avonds worden zij wakker, brengen hunne netten in orde, gaan op de vischvangst, weven en beploegen hun land.

De mannen zijn in het geheel niet schoon, en de vrouwen nog veel minder. Zij maken zich nog leelijker door de pelele, die zij zoowel in de onder- als in de bovenlip steken en die hier van roode pijpaarde gemaakt wordt. Daardoor worden zij zoo aanstootelijk en verschrikkelijk dat men ze niet dan met afschuw aanzien kan.

Op het Nyassa-meer ontstaan soms vreeselijke stormen die, door niets aangekondigd, zich plotselijk voordoen.

Livingstone onderstond zoo een' storm. De boot werd woedend heen en weêr geslingerd; hij werd door de hooge golven bestormd, die hem meer dan eens dreigden te verslinden. De zwarte bemanning werd zeeziek, kon den boot niet meer besturen en was niet in staat boven te blijven. Iedereen dacht zijn einde gekomen, en van op het strand riep men : „ Zij zijn verloren, zij zijn allen dood. “

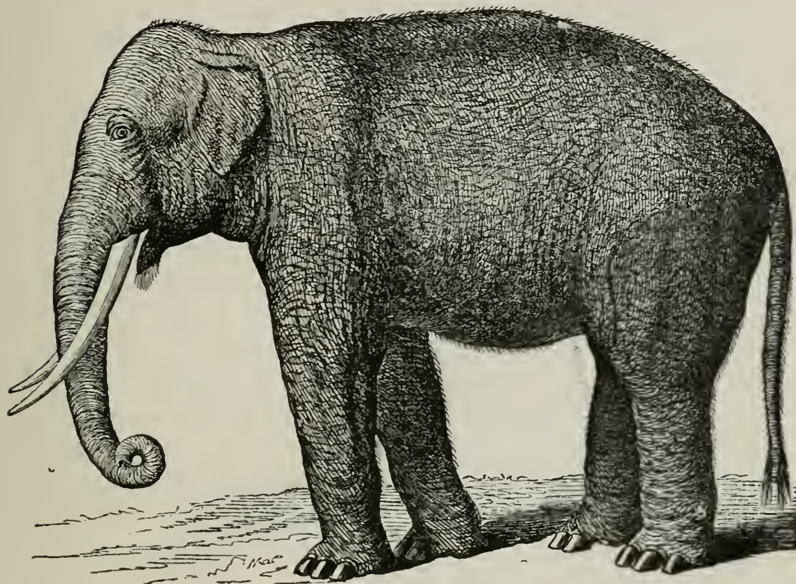
Gelukkig stilde het onweder en alles werd weêr kalm.

Het Nyassa-meer is de bron der Schire, die zich in den Zambesi werpt.

Deze rivier loopt door een prachtig dal dat zeer vruchtbaar is; hier en daar wordt zij door bergen ingesloten, die soms zeer hoog en van onder tot boven met gras, planten en boomen voorzien zijn. Men vindt er ook moerassen, waar het

krielt van olifanten; maar het grootste gedeelte van het land kan zeer goed katoen, rijst en suikerriet voortbrengen.

Wij meenen onzen lezeren een goed gedacht gegeven te hebben van het zuidelijk gedeelte van Afrika; het zal tijd worden om van dit gewest afscheid te nemen. Doen wij dit

De Olifant.

met over de voortbrengsels dezer streken het oordeel aan te halen van de groote reizigers Livingstone en Cameron.

Livingstone dringt aan op de vruchtbaarheid van den grond en zegt onder andere dat hij op vele plaatsen indigo aangetroffen heeft, die in het wild groeit en zoo groot wordt als een man; het katoen is van zeer goede hoedanigheid; planten die in andere landen veel zorg vereischen, groeien hier in 't wild, b. v. de ricinus-plant. Suikerriet groeit niet

van zelfs; maar in vette klei schiet het zoo hoog op, zonder mest, als in de eilanden Mauritius en Bourbon, met behulp van guano. Vet rundvee, kostbaar hout, boomen die olie opleveren, enz., enz., zijn hier in overvloed te vinden.

Cameron drukt zich volgender wijze uit :

„ Het deel van Afrika dat ik doorreisd heb en wel namelijk dat gedeelte ten westen van de Tanganyka, is een der rijkste streken der wereld, en wat de luchtgesteldheid aangaat, veel gezonder dan in de Indiën. Ivoor is er in overvloed, en allerlei planten en gewassen schieten er zoo weelderig op dat het onbeschrijflijk is. Geheel alleen heb ik somtijds vijftig, zestig meters ver onder muskaatboomen gewandeld, welker vruchten op den grond uitgespreid lagen. Katoen en palmolie zijn er overal in overvloed; ik heb er stukken steenkool gevonden; goud, zilver, ijzer, koper, is er veel; landbouwvoortbrengsels van alle slach treft men er aan. — Dit prachtig, gezond, rijk land, dat voor den koophandel alles oplevert en de gansche wereld zou kunnen bevoorraden, ligt voor ons open. Twee der schoonste stroomen, de Kongo en de Zambesi, leiden er ons heen; door eene vaart van dertig tot veertig meters breedte zoude men zeer gemakkelijk deze machtige stroomen aan elkander kunnen verbinden en in gemeenschap stellen. “

Noord-Oostelijk Gedeelte.

In het vorig kapittel hebben wij gesproken over het meer Tanganyka, ter gelegenheid van de opsporing der bronnen van den Kongo.

Dit meer, even als het Victoria-Nyanza en het Albert-Nyanza, bevindt zich op dat hooge bergvlak in Midden-Afrika, dat zich honderden meters boven de zee verheft.

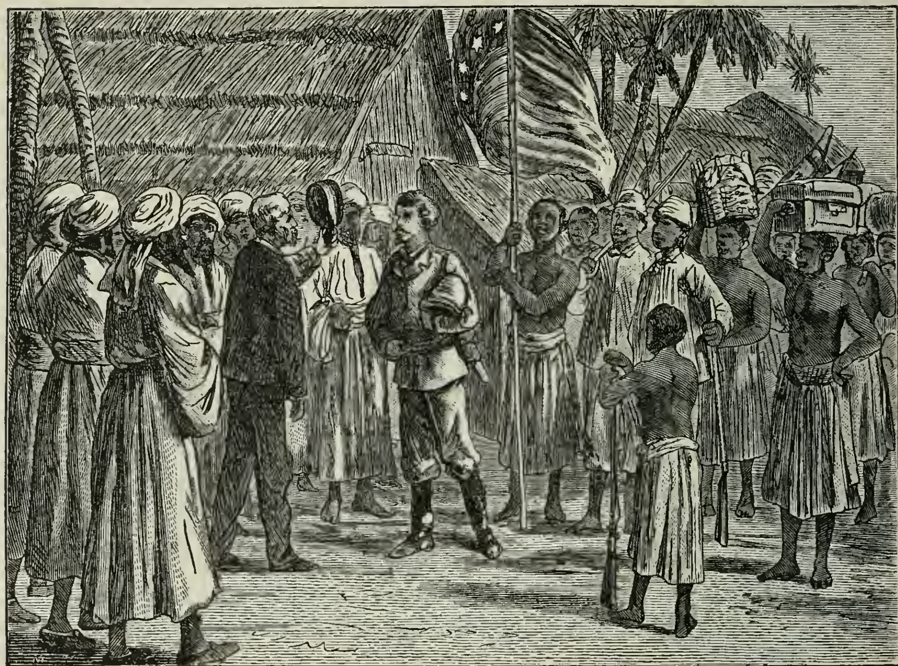
Langen tijd dacht men dat de Tanganyka door Burton en Speke in 1858 ontdekt, tot het stroomgebied van den Nijl behoorde; maar nu is het uitgemaakt dat men in dwaling verkeerde en er geen het minste gemeens tusschen de wateren der Tanganyka en die der twee andere groote meren bestaat.

Aan de oevers van de Tanganyka, en wel te Ujiji (Udschidschi), verbleef Livingstone langen tijd. Het was hem onmogelijk zijne reizen voort te zetten, omdat hem de noodige middels ontbraken.

Stanley werd te zijner opsporing uitgezonden (1) en had

(1) Stanley was *correspondent* van het amerikaansch dagblad : de *New-York Herald;* dit blad betaalde de kosten zijner reis. Op 6en Januari 1871 kwam hij te Zanzibar.

het geluk den moedigen reiziger, dien men verloren dacht, goed behouden, maar toch uitgeput en ten einde zijner bestaanmidden, aan te treffen.

Ontmoeting van Stanley en Livingstone.

Volgen wij den tocht van Stanley; zoo zullen wij Zanzibar en de streken, op de oostkust en in het binnenland gelegen, leeren kennen.

Zanzibar is een eiland, dat zich slechts op weinigen afstand van de oostkust van Afrika bevindt. Het heeft eene bevolking van omtrent 200,000 inwoners, waarvan ruim de helft tot de stad Zanzibar behoort.

Het wordt bestuurd door eenen Sultan, die het beschavingswerk schijnt genegen te zijn en door een verdrag, in de laatste tijden gesloten, de verbintenis heeft aangegaan den uitvoer van slaven langs zijne staten te beletten.

De stad is het middelpunt van den handel tusschen Oost-Afrika en de beschaafde landen. Daar treft men allerhande waren aan : ivoor, verfstoffen, specerijen, hout, vellen, enz., enz.

De weerde der verkochte waren wordt op 15 millioen, die van den invoer op meer dan 17 millioen frank 's jaars geschat.

De handel is gansch en geheel in de handen der Arabieren, Banyanen en Hindous, die niet alleen de bezitters zijn van gronden, schepen en magazijnen, maar ook van openbaar bestuur en gezag.

De werkende stand, slaven en vrije mannen, zijn Afrikanen die ten minste de twee derden der bevolking uitmaken.

Vóór het ontstaan van den Kongostaat werden het grootste deel der tochten naar Midden-Afrika hier ingericht.

Het is geene kleine zaak zoo eene reis te ondernemen. Er behoeft niet alleen moed en geduld; maar mannen om u te geleiden, om u te helpen en te verdedigen, en ook om uwe waren te dragen. Gemeenschapswegen immers bestaan er niet en geld heeft geene waarde. Men moet dus ruilen, wil men iets bekomen, wil men iets te eten krijgen.

Zoo richtte in 1862 de reiziger Von der Decken te Mombas, insgelijks aan de oostkust gelegen, eenen tocht in, om het binnenland te bezoeken.

Hij nam met zich 1500 pond (700 kilogr.) ijzer- en koperdraad, 500 pond glazen peerlen, 4000 ellen (ongeveer 2800 meters) witte en bonte katoenen doeken, 200 mondharmonica's en andere snuisterijen, zooals spiegels, naalden, armbanden, messen, enz., enz. (1)

(1) In sommige streken, en wel voornamelijk op de westkust van Afrika, dienen zeker slach van schelpjes, *Cauris* genaamd, tot gangbare munt.

Zijne karavaan bestond uit 100 dragers, 8 zwarte bedienden, 4 Europeanen en eenige lastdieren.

Stanley voorzag zich te Zanzibar ook van het eene en het andere.

Hij kocht duizenden meters katoenen stoffe, glaswerk, perels, koper- en ijzerdraad, enz., enz., hetgeen hij alles zorgvuldig deed inpakken.

Hij kocht ook twee booten die hij deed uiteennemen, een karreken en 22 ezels. Hij had daarbij twee schoone prachtige peerden.

Zijne gansche vracht moest ongeveer 6000 kilogr. wegen.

Hij huurde te Zanzibar een twintigtal mannen, die de rol van soldaten vervullen moesten. Ieder van hen kreeg eene bijl, een jachtmes, een geweer en krijgsbehoeften voor twee honderd scheuten.

Zoo uitgerust scheepte hij in naar Bagamayo, eene stad op de oostkust, die niet meer dan 25 mijlen van Zanzibar verwijderd is.

Daar trachtte Stanley het noodige getal dragers (pagazis, zooals men die noemt) te krijgen; maar vooraleer die mannen eene verbintenis wilden aangaan, kwamen zij de pakken nazien en daar deze hun schenen te zwaar te wegen, moest alles opnieuw geschikt en ingepakt worden. De vracht voor elken drager mag nooit 70 pond te boven gaan.

Eindelijk na vele wederwaardigheden, gelukte hij er in het noodige getal pagazis te zamen te brengen.

Hij verdeelde zijn legerken — het bestond uit 192 man — in vijf benden, die zich op verschillige dagen in aantocht stelden.

Stanley was aan het hoofd van de laatste bende. Nu eens trok hij door vruchtbare velden, dan door valleien, bosschen kreupelhout en slingerplanten; alles verging zeer goed, tot hij eindelijk op eene plaats legerde, waar uitnemend veel insecten aanwezig waren.

De tsetsé-vlieg kwam te voorschijn en onder hare pijnlijke steken steigerden menschen en dieren.

Twee dagen later verloor Stanley zijne twee paarden. Hunne maag en ingewanden waren doorwreten door een oneindig getal wormen. Daarbij waren er op 25 mannen zijner bende, 10 zieken, bijna allen door de koorts aangedaan.

Dit was maar een begin. De reis werd allengs moeilijker; om er een bewijs van te geven, schrijven wij het volgende letterlijk van Stanley's dagboek af :

„ Wij moesten slechts tien mijlen ver, maar dit zal steeds in ons geheugen blijven als het moeilijkste, wat wij ooit gedaan hebben. Dwars door het kreupelhout en de slingerplanten baanden wij ons eenen weg en vonden slechts drij ledige plaatsen, waar wij konden ademhalen. De vuile uitwasemingen, de overblijfsels der planten die in verrotting waren, dit alles bracht zulken wrangen en bitsen stank te weeg dat ik elk oogenblik verwachtte door eene hevige koorts aangevallen te worden. Gelukkig was het niet zoo; maar stel u eens voor wat het is zeventien geladen ezels, slechts door zeven mannen geleid, te doen vooruit gaan en dit in een wegeltje dat kronkelend voortloopt tusschen twee doornen muren, wier harpoenen vooruitsteken en alles vastklissen wat meer dan vier voet boven den grond is, — juist de hoogte die onze balen bereiken, welke wij dan ook onophoudelijk moesten afnemen en weêr op den rug onzer ezels laden. “

Gelukkig werden onze mannen, bij het verlaten van dit doornbosch, door den overste van het naastbijgelegen dorp gulhertig ontvangen : Hij zond hun een vet schaap en vijf maten Sorgho (koorn). Stanley schonk hem op zijne beurt acht meters stoffe.

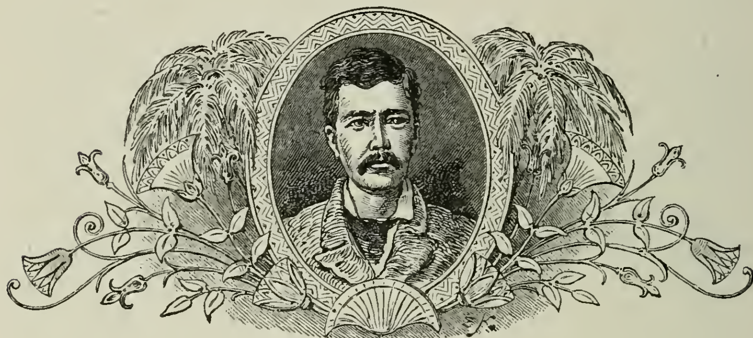
Nu was de weg beter. Stanley trok weêr door vruchtbare velden, wier bewoners de blanken met opene oogen en strakke blikken aanschouwden.

Hij hield stil te Kisemo, een belangrijk dorp in eene zeer

bevolkte streek. Vijf dorpen lagen in het ronde, die allen met een staketsel, met doornstruiken voorzien, versterkt waren.

Te Mouhalleh ontving hij tijdingen van Livingstone. Daar ontmoette hij een Arabier, die uit het binnenland kwam en 300 olifantstanden bij zich had. Deze Arabier had Livingstone te Ujiji, bij de Tanganyka, aangetroffen.

Dit vervulde het hårt van Stanley met vreugde, en met nieuwen moed trok hij weêr vooruit.

Stanley.

Hij kwam aan eene stad, die hier eene bijzondere melding verdient : Simbamouenni „ Leeuwennest " wordt zij geheeten.

Zij is de hoofdstad van Ousegouhha en bevindt zich aan den voet van het gebergte van Ourougourou.

Zij wordt bespoeld door twee rivieren en verschillige beken. Zij is met muren omgeven en op elken hoek verheft zich een versterkte toren. Vier openingen in de muren geven toegang tot de stad en worden gesloten door dikke poorten die zeer fijn gesneden zijn.

De bevolking moet tot ruim 5000 inwoners beloopen.

In deze stad werden gedurende eenige dagen drij mannen van Stanley's gevolg gevangen gehouden. Zie hier in welke omstandigheden :

Der karavaan was een ezel en eenige waren ontstolen. Drij mannen werden ter opzoeking der dieven uitgezonden; zij kwamen te Simbamouenni aan en deden daar hunne klachten. De dieven werden aangehouden; maar de koningin beweerde dat Stanley den tol of schatting niet betaald had, en daarom, zegde zij, zou zij zich zelve betalen met de goederen te houden en de mannen gevangen te zetten.

Zij werden in ketenen geslagen en op de openbare plaats ten toon gesteld. Zestien uren reeds bevonden zij zich daar, toen een Arabier ze herkende en de Sultanin kond deed dat zij een gevaarlijk spel speelde : dat de blanke man goed gewapend was, en geweren had, waarmede hij van op de hoogte gansch de stad kon vernietigen, vooraleer hare mannen hem zouden bereikt hebben.

Bevreesd en verlegen, gaf de koningin den mannen, buiten twee geweren, alles terug, liet hen daarbij toe graan te koopen, en van dit alles voorzien, kwamen zij weder bij hunne kameraden.

Stanley ging immer verder; hij doorwaadde rivieren, trok door valleien en moerassen — die zooveel te uitgestrekter waren, daar het bijna onophoudelijk regende, — verloor zijne ezels, werd bestolen, tot hij eindelijk aan een nieuw gebergte kwam, waar hij uitrusten en zich herstellen kon.

Hier hield zijne bende vier dagen stil. Dan trok onze held door het land der Ousagara's, en bevond zich nu in eene dorre streek, die in het geheel niet bewoond was.

De eerste menschen die hij verder aantrof, waren lieden, wier haar in lange golvende vlechten verdeeld is, waaraan stukjes rood of geel koper, ballen, stukken munt of peerlen hangen.

De volmaaktste Afrikaan van die streek is een jonge man, met dikke armen en kloeke beenen, breede en vooruitkomende borst. Hij overstrijkt zich zeer lichtjes met rooden oker, hecht op zijn voorhoofd eene rij schitterende kleine stukjes

en heeft aan zijne ooren een klein kalebasje hangen, waarin zijn voorraad snuif en kalk verborgen is. Zijn haar, goed ingevet, is in duizenden krolletjes gelegd en gemengd met allerhande fijne stukjes geel koper. Daarbij moet een snoer rond zijnen hals hangen met kleine stukjes gesneden hout, sneeuwwitte schelpjes, en een klein geithoorntje of een' talisman, door den eenen of anderen tooveraar gewijd.

Weldra trok Stanley door den Ougogo, vruchtbare en weelderige streek, waar hem melk, zeem, maïs, boter, amandels, meloenen, enz., enz., aangebracht werden.

Hij had eenige moeilijkheden voor het betalen van den tol : een der oversten van de Vouagogo's was niet al te billijk in zijne eischen. Stanley voldeed echter en het bleef er bij.

Dit volk is uitnemend nieuwsgierig. Van alle kanten kwam jong en oud toegeloopen, om de „ *mousoungou* " de blanke mannen te zien.

Om hunne kleeding bekommeren zij zich zeer weinig : zij loopen bijna gansch naakt; maar onder andere opzichten zijn zij ver boven vele stammen verheven.

Zij gelooven aan een Opperwezen, dat zij *Mouloungou* heeten en tot wien zij in zekere omstandigheden hunne toevlucht nemen.

Zij zijn fier en moedig en zien er zeer verstandig uit.

Hunne wapenen bestaan uit boog en schichten, lansen, bijlen, en een kleinen knodshamer, door hen *roungou* geheeten.

Als zij ten oorlog gaan, versieren zij zich volgender wijze :

Zij schilderen hun lichaam en slaan een langen rooden mantel om de schouders. Op hun hoofd steken zij pluimen van arenden, struisvogels of gieren; aan hunne knieën en knoesels hechten zij bellekens of kleine klokjes, aan hunne armen eene menigte ivoren ringen. Dit alles doen zij heen en weder klinken, om hunne tegenwoordigheid aan te kondigen.

Het zijn echte, kloeke krijgsmannen. Zij dragen eenen schild van buffel- of olifantsvel, houden in de eene hand hunne lans, in de andere hunne schichten.

Een woord over hunne woningen. Zij hebben, voor hetgeen de ligging aangaat, veel gelijkenis met onze werkmanskwartieren, die sedert eenige jaren in onze groote steden zijn aangelegd.

Zij bevinden zich aan de vier zijden van een groot vierkant plein dat, ter uitzondering van een of twee poorten, volkomen toegebouwd is. De deuren der woningen komen allen op het plein; in de binnenmuren zijn niets anders dan eenige kijk- en luchtgaten.

Sterk zijn de woningen niet gemaakt. Eenige staken in den grond geslagen, doorvlochten met takken en twijgen die met leem en kleiaarde bestreken zijn, ziedaar de muren. Een kogel vliegt er dwars door; maar in andere streken, in Ouhyanzi, b, v., zijn het *echte* versterkingen.

De daken zijn plat, en bovenop stapelt men de voortbrengsels van het jaar : graan, gras, tabak, enz., enz.

Zoo iets heet een *tembé*, waarin niet alleen menschen, maar ook huisdieren wonen, zooals koeien, schapen en katten. De ossen en de honden blijven buiten den *tembé;* maar bruine ratten, met lange koppen, komen er zonder toelating binnen en zijn eene echte plaag voor de bewoners.

De woonsten in den *tembé* zijn door een schutsel van elkander gescheiden. De kinderen slapen op vellen, die op den grond uitgespreid liggen; de ouders op zachte boomschors of op ossenhuiden, welke op hout gespannen zijn : zulk bed noemen zij een *kitamba.*

Van den Ougogo tot aan de Tanganyka treft men overal zulke woningen aan. Iedereen nochtans heeft er zulke goede niet; velen wonen in hutten die voor den vorm veel gelijkenis hebben met onze bijenkorven. Eene verzameling zulker hutten is een dorp, dat gewoonlijk door een staketsel omgeven wordt.

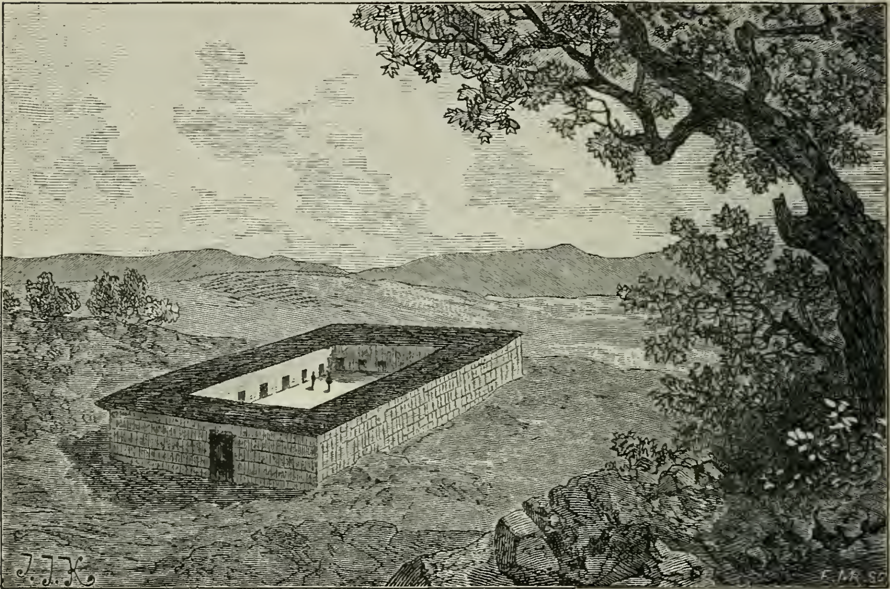
Deze ringvormige woningen vindt men bijna door gansch Afrika.

Een hol dient voor in- en uitgang, en bij sommige stam-

men, onder andere bij de Hottentotten, is het er zoo ellendig en vuil dat dieren zelven het in deze verblijfplaatsen niet kunnen houden.

In den Ounyanyembé verbleef Stanley drij volle maanden.

Hij trof er, buiten de inlanders, de Vouanyamouezi, ook de Arabieren aan, die hier in grooten getalle gevestigd zijn.

Tembé.

Te Tabora (Kazeh), hebben zij hunne voornaamste instellingen. Bij de reis van Stanley bezaten zij ten minste een duizendtal huizen en tembés, met ruim 5,000 inwoners.

Deze Arabische colonie wordt bestuurd door eenen Gouverneur, die Stanley eenen prachtigen tembé gaf, op een uur afstand van Tabora, te Kouihara gelegen.

Nu had onze reiziger met alle slach van moeilijkheden te

worstelen. Hij nam deel aan eenen oorlog tegen Mirambo die de wegen onveilig maakte, verloor een deel zijner mannen, werd ziek en doolde, en toen hij vertrekken wilde, had hij de grootste moeite om zijne manschap te volledigen en bijeen te brengen.

Leeuwenjacht.

Hij liet een deel zijner waren te Konihara, en verminderde de vracht zijner mannen tot op vijftig pond.

De geheele karavaan bestond noch slechts uit 54 mannen, en meer dan eens moest Stanley de strengste middelen gebruiken om het wegloopen tegen te gaan. Zelfs stond een deel zijner geleiders tegen hem op, en weinig scheelde het of de Amerikaan liet er zelf het leven bij.

Lachende velden en ook onbebouwde en ongezonde streken,

bosschen en grazingen, gebergten en vlakten ontmoetten zij.

In sommige plaatsen was het wild in overvloed en allerhande groote dieren : olifanten, buffels, leeuwen, krokodillen, enz., hielden zich op in het hooge gras, aan den boord der rivieren en stilstaande waters.

Boomen en houtgewassen, die onder elkaâr weelderig opschieten en zich hoog ten hemel verheffen, troffen zij meermaals aan.

En de bevolking?

Nu eens was die vijandig, dan weêr beter gestemd. Nu eens moest men landen doortrekken die met elkaâr in oorlog waren, dan weêr hoog tolgeld betalen; maar toch, alles schikte zich, en na eenen tocht van 236 dagen kwam men eindelijk aan de Tanganyka.

Een luid hourrageroep ging uit alle borsten op en begroette het uitgestrekte meer.

Te Ujiji bereikte Stanley het doel zijner reis; hij vond er Livingstone.

Zonder bestaanmiddelen, zonder waren kon de doctor niet verder. Gedurende eenen tocht, aan de westzijde van het meer, had een oude Sherif alles verkocht wat de man te Ujiji achtergelaten had. De Sherif beweerde dat hij den Koran — het heilig boek der Mahometanen — geraadpleegd had en hij de overtuiging bekomen had dat Livingstone dood was.

Werpen wij eenen oogslag op hetgeen Livingstone bewesten de Tanganyka ontdekt heeft.

Vóór hem had men daar weinig over blanke mannen hooren spreken; velen waren er zelfs, die niet wisten dat er witte menschen op aarde bestonden.

Daar vond Livingstone eene rivier, de Webb, die hij langen tijd aanzien heeft als eene der bronnen van den Nijl.

De Webb, waar, in het voorbijgaan gezegd, de oesters kweeken en nestelen, besproeit twee provinciën, de Rouha en de Manyema, die zeer bevolkt zijn.

Die staten zijn niet zoo regelmatig ingericht als degene ten oosten der Tanganyka gelegen. Ieder dorp leeft er gansch onafhankelijk en staat onder het bestuur van een opperhoofd, dat zich met de zaken der anderen in het geheel niet te bemoeien heeft.

Nijverig en werkzaam is de gansche bevolking. Het zijn behendige wapenmakers; van zeer fijn gras vervaardigen zij schoone weefsels, die zij met alle kleuren verven. Uit deze stoffen snijden zij kleine, sierlijke jassen, die hun tot kleeding dienen.

Ivoor is er in overvloed; voor de minste nietigheden werd het gebruikt, daar de bewoners zijne weerde niet kenden.

Nu is het een weinig veranderd. De Arabische kooplieden hebben in die streek inbreuk gedaan en de prijzen zijn er eenigszins verhoogd. Te Zanzibar betaalde men vroeger 7 tot 8 frank voor een pond ivoor; in den Ounyanyembé gaf men fr. 5,50 en in Manyema kostte het slechts 7 tot 8 centiemen.

In Rouha vindt men kopermijnen die erts in overvloed opleveren en zeer rijk zijn. In eene rivier heeft men goudzand gevonden, waarin pepitas van redelijke grootte voorhanden waren. Arabieren hebben getracht het zand te reinigen en te wasschen; maar hunne toestellen waren onvolmaakt.

De bevolking dezer streken is schoon, lieflijk en gezellig. Zij zijn niet zoo zwart, hebben zoo geene dikke lippen, noch vooruitstekende tanden als die van andere plaatsen. Buiten hun haar, gelijken de vrouwen in het geheel niet aan het negerras; hun vel is niet bruiner dan hetgeen der Portugeezen. Zij zijn zeer verstandig, behendig en uitnemend rap.

Ook worden zij zeer gezocht. De slaven uit Manyema worden, uit hoofde hunner schoonheid en zachtheid, veel duurder verkocht.

De Arabieren vooral trekken er partij uit en begaan soms de gruwelijkste schelmstukken.

Onmenschelijke, wraakroepende handel, die deze schoone gewesten verwoest en overal ramp en rouw verspreidt!

Stanley verbleef langen tijd met Livingstone. Samen deden zij eene reis in het noorden der Tanganyka, om den stroom of de rivier op te sporen, die zich noordwaarts richt en met den Nijl in gemeenschap staat. Dien stroom echter vonden zij niet; want de Roussizi, gansch in het noorden gelegen, stort zelve hare wateren in het meer.

Zij kwamen terug naar Ujiji, waar zij toebereidselen tot de afreis maakten.

Ujiji is de verzamelplaats, de markt van alles wat bij of rond het meer leven kan.

Daar ziet men lieden van alle slach, uit tien, twintig verschillige gewesten : mannen die de kusten bewonen; Arabieren, enz., enz., die hier allen hunne zaken komen doen.

Men vindt er landbouwers en herders, die er hunnen oogst en hunne kudden komen verkoopen; kooplieden in palmolie, in zout, in ivoor, enz.; visschers met hunne vangst, want de Tanganyka levert oneindig veel visch op; vervaardigers van booten; rondleurders uit Zanzibar met gedrukt katoen, roode peerlen en meer andere zaken, die zij voor allerlei waren verwisselen.

Over de gewoonten en gebruiken der verschillige stammen, die hij hier aangetroffen en aan het uitgestrekte meer ontmoet heeft, zegt Stanley het volgende :

Tatoueeren, dat is zich de huid met allerhande kleuren en teekenen beschilderen, is hier een algemeen gebruik.

De Vouaroundi's schilderen niet alleen hunne wangen, wenkbrouwen en oogschelen, maar bekladden het hoofd en het gansch lichaam met rooden oker; anderen maken er rechte en kromme lijnen op, die elkaâr doorkruisen, uiteenloopen en soms duizenden kronkelingen maken.

Versiersels hebben zij buitenmate lief. Koperen ringen, gekronkelde ijzerdraden, stukjes ivoor, geslepen steenen, schelpjes, belletjes, blauwe en roode peerlen, enz., enz., dit alles dient hun tot opschik.

Degenen die rijk genoeg zijn, dragen tot dertig, veertig perelsnoeren van alle vormen en alle kleuren.

Niets is zoo zonderling als de opschik der haren in den Ouroundi en in Ujiji.

Sommigen doen hun hoofdhaar volkomen afscheren, anderen behouden eene streep. Hanenkammen, borstels, halve manen, enz., enz., ziet men op hun hoofd.

Krijgsdans.

Zij kleeden zich met schapen-, kalfs- of andere huiden, die zij verven en waar zij allerhande teekens op maken.

De Vouajiji's vervaardigen met het katoen dat zij aankweeken, eene zekere stof, waaruit zij zich kleêren maken.

Deze Vouajiji's, alsook de Vouakaranga's, zijn zeer bijgeloovig.

Nooit zullen zij op de Tanganyka gaan of den berg Kaboga voorbijtrekken, zonder den God van het meer hunnen tol te betalen, en dan werpen zij stukjes stof of glaskorrels in het water.

Zij kennen ook den krokodillen eene bovennatuurlijke macht toe. Zoo vertelde men in het dorp dat deze monsters — op heimelijk aandringen van zekere personen — de menschen uit hunne hut gaan halen en ze in het meer werpen, dat zij zich ter markt begeven en de verdoken dieven uit de menigte weten op te zoeken.

Verder zag Stanley, aan den ingang van een dorp, een beeld met groote opengespalkte oogen en eene gele muts op het hoofd. Dit was het afbeeldsel van hunnen beschermgod.

Eenige stammen die de noord-westkust aan het meer bewonen, de Vouabembé, de Basansi en de Vouasansi, zijn menscheneters. De eersten, zegt Stanley, vertoonen zich zeer weinig; zoohaast zij menschen zien, vluchten zij in het gebergte.

Toen alles gereed was, namen Livingstone en Stanley afscheid van Ujiji.

Om aan de plagerijen van sommige opperhoofden te ontsnappen, volgden zij de Tanganyka in zuidelijke richting, keerden na eenige dagen reizens weêr oostwaarts en welhaast kwam Stanley terug op den weg, langs waar hij naar het meer gekomen was.

Zij bereikten Kouihara, waar zij de koopwaren vonden door Stanley achtergelaten, alsook verschillige kisten die Livingstone toebehoorden.

Hier hield Livingstone stil. De Amerikaan liet hem alles wat hij missen kon en zoo bleef de doctor in bezit van meer dan 5000 meters stoffe, ijzer- en koperdraad, enz., hetgeen hem de middelen schonk om 60 mannen gedurende vier jaar te onderhouden.

Stanley nam afscheid van zijnen gezel; hij zou den doctor dragers zenden, zoohaast hij te Zanzibar aangekomen was.

Toen Livingstone van alles voorzien was, trok hij terug naar de Tanganyka, ging verder het land in en kwam aan het meer Bangueolo, dat hij langs alle zijden onderzocht.

Daar hij door koortsen overvallen werd, moest deze streek het einde zijner reizen zijn.

Op zekeren dag, afgemat en uitgeput, begaf hij zich ter ruste en 's anderdaags vonden zijne dienaars het ontzielde lichaam huns meesters geknield voor het bed.

Met kinderlijke bezorgdheid balsemden de trouwe Negers het stoffelijk overblijfsel van den grooten reiziger en brachten het naar de kust.

Wat Stanley betreft, nog meer andere reizen ondernam hij, waarover wij bij gelegenheid een woordje zullen zeggen. Laat ons intusschentijd zijn oordeel aanhalen over hetgene hij zoo al gehoord en gezien heeft :

„ Het binnenland van dit werelddeel, zegt hij, is niet zooals men langen tijd gedacht heeft : eene woestijn van dor zand en kiezelaarde; integendeel, men treft er eene massa inzakkingen aan, waar ontelbare beken, rivieren, breede en diepe stroomen vloeien; deze werpen zich in meren die als grootte en ligging slechts hunne gelijken hebben in Noord-Amerika. Daar, waar men dacht dat eenige wilde, verhongerde volksstammen ronddwaalden, leven integendeel ontelbare volken, die zich bijna allen met landbouw bezighouden en talrijke kudden bezitten. Afrika is niet meer het eigendom van wilde, bloeddorstige dieren; het is een rijk, vruchtbaar, zeer bevolkt land, waar koophandel en nijverheid en om beter te zeggen de beschaving niet wachten zullen zich te ontwikkelen, zoohaast men paal en perk gesteld heeft aan de rooverijen, aan de verwoestingen der slavenjagers en aan de baatzuchtigheid der Arabieren. “

Zeggen wij nu een woord over de bronnen van den Nijl en trachten wij dezen stroom in zijnen loop te volgen.

Tot in de laatste jaren berustten alle opgaven op gissingen; veronderstellingen op veronderstellingen werden er gemaakt en nooit kon men met de minste zekerheid voortgaan.

Nu echter schijnt alle twijfel geheven; de Victoria-Nyanza, het grootste meer van Afrika, is de eerste en groote voorraadkamer der waters van den Nijl.

Noord-oostwaarts der Tanganyka ligt dat groote meer; het bevindt zich gedeeltelijk onder de evenaarslijn en strekt zich tot drij graden zuiderbreedte uit.

Het is het grootste zoetwatermeer van geheel de wereld; het heeft eene uitgestrektheid van 84,000 vierkante kilometers, omtrent drijmaal zooveel als België, en ligt op eene hooge vlakte die 1,148 meters boven de zee verheven is.

Op de oostzijde van dat meer liggen uitgestrekte vlakten en daarachter bergketenen, waartusschen zich de reuzen, de Kilimandjaro en de Kinia, bevinden, die zich tot meer dan 6,000 meters in de hoogte verheffen en wier kruinen met eeuwige sneeuw bedekt zijn.

De wateren dezer bergen en vlakten vloeien naar de groote kom, die zich in hunne nabijheid bevindt, en in het regenjaargetijde het noodige water ontvangen kan, om den Nijl buiten zijne oevers te doen gaan.

In het zuiden van de Victoria-Nyanza, bevindt zich eene rivier de „ de Schimyu " die bij haren oorsprong den naam draagt van Liwumba. Deze rivier zou dan eigentlijk de eerste bron zijn van den Nijl.

Stanley is het meer rondgevaren; 57 dagen was hij er mede bezig! In dat meer bevinden zich verschillige eilanden, die ook bewoond zijn. Het voornaamste is Ukerewe, rijk in ivoor en in vee, en bestuurd door eenen koning, die zeer vriendelijk was en heerschappij voerde over een volk vol werkzaamheid en ondernemingsgeest.

Langs den noordkant ontlast de Victoria-Nyanza zich van hare wateren, die in den beginne in rechte lijn naar het noorden vloeien, dan zich westwaarts wenden, en zich eindelijk met de wateren van een ander meer „ de Albert-Nyanza " gaan vervoegen.

Die uitvloeisels zijn echte stroomen. De voornaamste tak komt uit eene baai „ de baai Napoleon " met eene breedte van 120 meters; hij ontvangt verder een tweeden arm, een recht kanaal, doorsnijdt een klein meer „ het meer van Ibrahim-Pacha " en wordt algemeen de Victoria-Nijl geheeten.

Tot aan het meer Albert is de lengte van dezen stroom niet meer dan 40 uren, — en op dezen afstand heeft hij eenen val van 450 meters.

Daaruit ontstaan stroomversnellingen en watervallen, die dit gedeelte van den stroom geheel en gansch onbevaarbaar maken.

De voornaamste dezer watervallen zijn die van Ripon, welke zich dicht bij de baai Napoleon, en degene van Murchison, welke zich dicht bij het meer Albert bevindt. Deze laatste heeft eene diepte van 20 meters.

Het meer Albert is op verre na zoo groot niet als de Tanganyka en de Victoria-Nyanza; het bevindt zich ten noordwesten van dit laatste, op 670 meters boven de oppervlakte der zee.

Het is 220 kilometers lang en van 35 tot 90 kilometers breed.

Dit meer is bijna gansch door hoogten en gebergten omringd; het vormt om zoo te zeggen eene inzakking, waartoe noch stroomen, noch rivieren naderen kunnen, tenzij met zich dwars door gebergten of rotsen eenen weg te banen. Al bruisend en ruischend werpen zij dan ook hunne wateren in dit groote bekken, hetgeen de schoonste, de treffendste natuurtooneelen scheppen moet.

Op den westkant ziet men het Blauwe-Gebergte, dat zich tot 1,800 meters boven het meer verheft.

In het oosten is de bergketen niet zoo hoog, ruim 300 meters; maar in het zuiden, tusschen de drij groote meren, vindt de bergachtige streek, Ankori en Ruanda, waarin bergen aangetroffen worden, zooals de Msumbiro en de Gambaragara, die zich ineens in de wolken verheffen en 4,000 tot 4,500 meters hoog zijn.

Tusschen deze bergen bevinden zich de prachtigste valleien, die eeuwig groen zijn en het liefste uitzicht opleveren.

De Victoria-Nijl doorloopt het noordelijk gedeelte van het meer Albert, verlaat dit weldra en wendt zich weêr naar het noorden in de richting van Gondokoro.

Bij het verlaten van het meer heeft de stroom eene breedte van 440 meters. Verder ontvangt hij verschillige rivieren, alsmede de wateren van grootere en kleinere meren en krijgt den naam van Barh-el-Djebel (stroom der gebergten).

Na langs den linker oever den Bahr-el-Ghasal (stroom der gazellen), die uit het binnenland komt, ontvangen te hebben, draagt hij verder den naam van Bahr-el-Abiad (Witte Nijl of liever : witte stroom), doorloopt de landen der Schillucks, Dinka en Kordofan en komt te Chartum, waar hij den Bahr-el-Azrek (Blauwe Nijl of beter : Blauwe stroom) ontvangt.

De Bahr-el-Azrek komt uit Abyssinië, vloeit door het meer Demba of Zana, dat eene oppervlakte heeft van 70 vierkante mijlen, en neemt de waters op van verschillige beken en andere rivieren.

Nu heet onze stroom eigentlijk de Nijl en blijft dien naam tot het einde toe behouden.

De laatste rivier die hij ontvangt, is de Atbara die insgelijks haren oorsprong neemt in Abyssinië.

Verder doorloopt de Nijl gansch Egypte, en niet het minste beekje komt zijne wateren nog met de zijne vermengen.

De gemiddelde breedte van den Nijl is van 1000 tot 2500 meters; zoo breed is hij te Chartum. Bij zijne intrede in Egypte, te Assuan of Syena, is hij slechts 1000 meters

breed en ook niet meer vóór Kaïro, hoofdstad van Egypte, die door eene vaart van eene uur gaans met den Nijl in gemeenschap staat.

De Nijl werpt zich in de Middellandsche zee, langs twee armen : de rechter loopt voorbij Damiette, de linker voorbij Rosette.

Vroeger had hij er zeven, maar de gedurige aanslijkingen hebben die armen gedood en bij zijne monding een eiland gevormd dat zeer vruchtbaar is en nu de *Delta* genoemd wordt.

De Nijl bevat nog meer andere eilanden. Zoo bevindt zich dicht bij Kaïro het eiland Rudah, waar een Nijlmeter (1) staat, om gedurende de overstrooming de hooge waters na te zien en aan te teekenen.

Dicht bij Assuan liggen drij eilanden in den Nijl : Phile, Begueh en Elephantine.

Op het eiland Phile treft men, onder meer andere oudheden, twee tempels aan, degene van Isis en Serapis. Het was vroeger het middelpunt van den handel met Ethiopië; thans is het gansch verlaten.

Het is ook het eiland *Begueh,* dat de Egyptenaren het eiland *Snem* noemen. In vorige tijden was het de geheiligde plaats der bedevaarten; er bestond een overgroote tempel, die 360 reukvaten bezat (2) en door eene menigte priesters bediend werd.

Op het eiland Elephantine, een zeer bekoorlijk oord, ziet men ten huidigen dage een tempel, die voortijds aan de slang Cnuphis gewijd was.

Overblijfsels van eene menigte tempels vindt men overigens nog in Egypte en in Nubië; er waren er aan de zon gewijd, aan de godin Hathor, aan Isis, Serapis, enz., enz.

---

(1) Mekias. — Zuil, in graden verdeeld.

(2) Een voor elk jaar.

Zelfs bestaat in Nubië eene streek, die de aardrijkskundigen het land der tempels noemen. De menigte dezer tempels, die zich allen op de oostelijke zijde van den stroom bevinden, bewijst genoeg dat deze streek vroeger sterk bevolkt moet geweest zijn. Nu is er de bevolking zeer dun gezaaid.

De vaart op den Nijl is nog al moeilijk; menigmaal ontmoet men watervallen en stroomversnellingen, die als zoovele hinderpalen voorkomen. Nochtans is men er toegeraakt eenen regelmatigen stoombootdienst in te richten tot aan Assuan, waar zich de groote waterval bevindt. (1) Geholpen door de Nubianen, die de booten geleiden en voorttrekken, gaat men nochtans tot aan Khartum, zelfs tot aan Gondokoro; maar in het regenjaargetijde wordt deze laatste streek in een uitgestrekt moeras, in een meer herschapen, waaruit ondoordringbare rietstruiken opschieten.

Het stroomgebied van den Nijl beslaat, volgens de berekeningen van doctor Schweinfurth, eene oppervlakte van 8,260,000 vierkante kilometers; de kom van den Amazonenstroom heeft er slechts zeven millioen en die van den Mississipi iets meer dan drij millioen. De afstand, van zijne eerste bronnen tot aan zijne monding, in rechte lijn genomen, is ruim 3,900 kilometers, hetgeen veronderstellen doet dat de lengte van zijnen loop, met zijne verschillige kronkelingen en omwendingen, die der twee groote Amerikaansche stroomen te boven gaat.

Banning noemt den Nijl den koning der stroomen van den ganschen aardbodem.

Zooals wij gezien hebben, wordt Egypte gansch en geheel door den Nijl doorsneden.

Volgens sommigen was Beneden-Egypte in vroegere eeuwen niets anders dan een zeeboezem en Midden-Egypte een moeras. Door de aanslijkingen, teweeggebracht door de

(1) Er bestaan op den Nijl zes watervallen die eenige grootte hebben.

overstroomingen van den Nijl, zou de zeebodem aangevuld en het moeras een bebouw- en bewoonbare streek geworden zijn. Een schrijver beweert dat het slijk, jaarlijks door den Nijl over de vallei uitgespreid of naar de Middellandsche zee gevoerd tot 140 millioen tonnen beloopt.

In Opper-Egypte regent het nog niet eens in vijftig jaar, in Beneden-Egypte nog veel minder.

In de tropische landen integendeel heeft men van April tot September overvloedige stortregens.

Soms gebeurt het in deze streken dat het weder helder en klaar is, dat men geen wolkje aantreft aan den schitterenden hemel. Ineens vertoont zich aan den gezichteinder een klein, klein zwart puntje, en in eenige oogenblikken groeit dit puntje zoo zeer aan, dat welhaast de gansche lucht als door nevels en wolken overtrokken is en een overvloedige stortregen met groote plassen nederplotst. Zoohaast het ophoudt te regenen, wordt de lucht weêr helder en ziet men geene enkele wolk meer; maar men ziet duizenden en duizenden insecten, kruip- en andere kleine dieren te voorschijn komen, die door de vogels onverpoosd achtervolgd worden. Zoo gebeurt dit dagelijks, maanden lang, en gewoonlijk op hetzelfde uur.

Deze bestendige regens doen natuurlijk de meren en de stroomen wassen.

Rond 15 Juni gaat de Nijl buiten zijne oevers en stijgt tot op eene hoogte van 7 tot 9 meters. Met einde Juli houdt het wassen op; rond het midden van September beginnen de waters te dalen en langzaam gaan zij in hunne oevers terug, na op de landen een vet slib of slijk neêrgelegd te hebben, dat ze ten hoogste vruchtbaar maakt.

Van Assuan of Syena tot aan de monding van den Nijl gelijkt de vallei langs beide kanten aan eene uitgestrekte zee : 600 tot 700 vierkante mijlen lands staan volkomen onder water.

De steden en dorpen, die zich op de oevers en in de vallei

bevinden, zijn op hoogten aangelegd en bevinden zich als zoovele eilanden in deze groote uitgestrektheid water. Hooge dammen en wegen verzekeren het verkeer der inwoners onder elkander.

Zoohaast het water verdwenen is, begeven de landbouwers zich aan het werk. Zij zaaien en planten in dit vette moerassige slijk, zonder wel eens den grond te spitten of om te ploegen, en zoo vruchtbaar is het hier dat men gewoonlijk eenen dubbelen oogst opdoet. Niet zelden gebeurt het dat men in één jaar, van een en hetzelfde veld, twee zelfs drij opbrengsten hebbe; immers in Egypte is het uitnemend warm, de winter is er om zoo te zeggen onbekend, en de alles koesterende zon doet planten en vruchten weelderig opschieten en snel hunnen vollen wasdom bereiken.

Met 1sten Juli doorloopt een uitroeper te Kaïro dagelijks de stad en maakt den menschen bekend hoe hoog het water staat.

Stijgt de Nijl niet tot 16 dra's (Egyptische voeten), iets meer dan 6 meters, of gaat hij hooger dan 24 dra's, omtrent 8 meters, dan is het een slecht jaar en zijn de landbouwers ontslagen hunne pacht of schatting te betalen.

Bereikt hij 18 dra's, dan heeft men een goed jaar; maar stijgt hij tot 20 en niet hooger dan 22 dra's, 7 meters 10 centimeters en daarboven, dan is het een rijk en overvloedig jaar en hebben er in Egypte openbare feestelijkheden plaats.

Het Nijlwater wordt zeer geroemd; het is zoet en aangenaam. Een reiziger vergelijkt het aan Champagne — niet als wijn, maar als de lekkerste drank onder de verschillige soorten van water.

De Sultans schijnen dezen drank zeer lief te hebben; want dagelijks zendt men er naar Konstantinopel, hoofdstad van Turkije, voor het gebruik van het gansche hof.

Het spreekt van zelfs dat dit water om drinkbaar te zijn, moet *gefiltreerd* worden; men mengt het dikwijls met bittere amandels, die tot pulver gestampt zijn.

De oude Egyptenaren aanbaden den Nijl als eene godheid; hij had zijne priesters en zijnen eeredienst. Offeranden werden hem opgedragen; ommegangen en feesten te zijner eere inge-

Fellah-meisje.

richt; tempels gebouwd, enz., enz.; de bewoners immers aanzagen den Heiligen Nijl, als den Vader, den Beschermer des lands.

Egypte hangt af van Turkije, en Nubië en Kordofan zijn aan het geboorteland van Mozes onderworpen.

Nubië telt 1,500,000 inwoners. De voornaamste stad is Khartum met 40,000 zielen.

Egypte heeft eene bevolking van meer dan 5 millioen inwoners en wordt in name des Sultans bestuurd door eenen Onderkoning, wiens troon voor zijne nakomelingen erfelijk is, en die gewoonlijk Khedive genoemd wordt.

Zijne hoofdstad is Kaïro, met eene bevolking van ongeveer 350,000 zielen. (1)

Deze stad is ver van schoon te zijn. Het grootste deel der huizen zijn met gedroogde leemaarde gebouwd; alleen in het gedeelte, waar vroeger de Mamelukken woonden, treft men lieve en kostelijke gebouwen aan. De moskeën integendeel (Mahometaansche tempels) zijn prachtig; men zou er honderden kunnen noemen, die schitterend rijk zijn.

Kaïro is de verzamelplaats van al de volken, die Egypte bewonen of er heen komen om hunne waren te ruilen.

Men ziet er de zonderlingste kleedingen : Turken in gespannen broeken en vuile jassen; bijna naakte Fellah's met eenen blauw katoenen kiel; Bedouijnen met grijze overdeksels, wier voeten met lompen en koorden omwonden zijn; Abaddieh's met breede witte onderbroeken en lang ingevet haar; Arnauten met roode vesten en lange opgekrulde knevels; Abyssinianen met blauwe tulbanden; Arabieren met lompen bedekt; Negers van Sennaar, zoo zwart als de hel; Nubianen in vodden en anderen en anderen.

De vrouwen dragen blauwe rokken of zijn gansch en geheel in een stuk zwart taffetas gewikkeld *(habara)*; op hun hoofd ligt een groot doek dat tot de aarde nederdaalt. Hun wezen verduiken zij onder stukjes zwarte zijde, aan elkander

(1) De bijzonderheden die volgen, zijn ontleend aan het werk van Maxime Du Camp : *Le Nil, Egypte et Nubie.* Deze streken werden in 1850 door den schrijver bezocht.

gehecht, en met plakjes zilver versierd, of wel onder een stuk wit doek *(bourko)*.

De bijzonderste stad van Egypte, waar veel handel gedreven wordt, is Alexandrië, zeehaven op de Middellandsche zee.

Zij telt meer dan 200,000 inwoners. Zij is noch Turksch, noch Araabsch, noch Fransch, noch Russisch. Men vindt er alle slach van natiën en ook alle soorten van huizen en gebouwen.

Te Alexandrië ziet men de vermaarde kolom van Pompeus, door Cesar opgericht, ter herinnering van den zege op zijnen vijand. Zij bestaat uit een enkel stuk graniet, is 96 voet (ongeveer 30 meters) hoog en heeft 23 voet 2 duim omtrek.

In Egypte treft men eene massa merkwaardigheden aan, die het ons onmogelijk zou zijn allen aan te halen; wij zullen ons moeten bepalen met er eenige op te geven.

Te Nizeh (Djizeh), niet ver van Kaïro, op den westelijken oever van den Nijl, bevinden zich de alombekende en vermaarde pyramiden.

Drij hebben eene kolossale grootte en dragen eenen bijzonderen naam : Cheops, Chephren en Mycerinus.

Zij zijn vroeger door eenen geheelen hoop kleine omringd geweest, waarvan er nog slechts drij bestaan, die mede zeer vervallen zijn.

Cheops heeft eene hoogte van 150 meters en is dicht bij den grond 243 meters lang en breed.

Chephren is 133 meters hoog en heeft eene breedte van 200 meters.

Mycerinus is slechts 54 meters hoog en 93 meters breed.

Iemand heeft berekend dat, zoo men met de steenen, aan de pyramiden verbruikt, eenen muur wilde maken van drij meters hoog en 33 centimeters dik, deze muur eene lengte hebben zou van 4,690 kilometers.

Hoe kolossaal moeten deze drij gedenkteekens zijn!

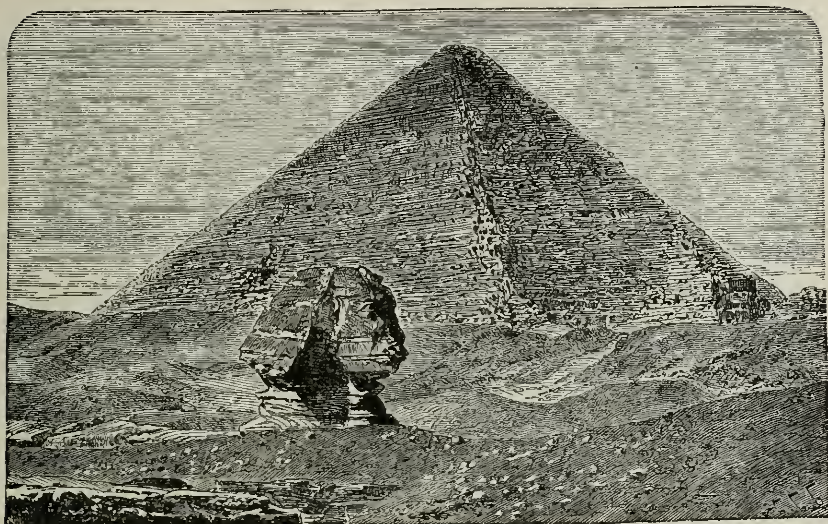
Naar alle waarschijnlijkheid werden zij in de elfde en twaalfde eeuw vóór J.-C. opgericht. Met welk doel? Dit weet men niet juist. Eene menigte vertellingskens en legenden zijn er aan verbonden. De eenen beweerden dat zij het werk van God zelven zijn, en dat daar het boek bewaard wordt,

Waterdrager.

waarin de daden der menschen worden aangeteekend; de anderen dat zij tot begraafplaats der koningen dienden; weêr anderen dat het graanzolders waren voor de jaren van hongersnood, voorzeid door Jozef, zoon van Jacob. Een Fransch

schrijver (1) heeft deze zaak breedvoerig behandeld; hij denkt dat de Pyramiden zich daar bevinden als schutspalen tegen de massa's stof en zand, die uit de Libysche woestijn komen aangedreven.

Pyramide.

Bij de Pyramiden had ten jare 1798 een veldslag plaats tusschen de Mamelukken en de Franschen, aangevoerd door Bonaparte. De laatsten bleven overwinnaars.

Langs de oevers van den Nijl worden ook vele grotten gevonden, waarvan sommigen tot begraafplaatsen moeten gediend hebben. De grotten van Samoun moeten voorzeker

(1) F. De Persigny. — De la destination et de l'utilité permanente des pyramides d'Egypte et de Nubie contre les irruptions sablonneuses du désert. Paris, 1845.

onder de bijzonderste gerekend worden. Du Camp liet er zich in afdalen, en was er getuige van het zonderlingste schouwspel. Buiten een oneindig getal menschen-momiën zag hij er ook een aantal serpenten, krododillen, visschen, vogels en dieren van alle slach, die allen gebalsemd en met windsels omgeven waren. Hetgeen hem echter het meeste trof, was het zicht van een menschelijk wezen, dat op den hoek eener rots recht zat en dààr zijne dood had gevonden. Het was verschrikkelijk om zien. Dat ontzielde lichaam spalkt de oogen open, heeft zijn' mond ineen-, zijn hoofd achteruit getrokken en strekt de armen uit, als iemand die om hulp roepen of ontwaken zou.

Ongetwijfeld is dit een ongelukkige, die in deze onderaardsche gangen zijnen weg verloren, geroepen, geschreeuwd en gehuild heeft, en daar, op die plaats waar hij nu nog zat, door den dood overvallen werd. Acht jaar reeds was hij daar, zoo zeiden ten minste de geleiders.

De begraafplaats der koningen van Egypte in het gebergte van Biban-el-Molouk, in de omstreken van Thebe, verdient eene bijzondere melding.

Zestien graven, allen toebehoorende aan het achttiende, negentiende en twintigste vorstengeslacht, heeft men alreede in dit gebergte gevonden; zestien graven, waarvan sommige echte paleizen zijn. Zie hier hoe men in dien tijd te werk ging :

Als een Pharaon den troon beklom, begon men maar zijn graf te maken. Men zocht in het gebergte eene voordeelige plaats en onmiddellijk sloeg men de hand aan 't werk. Men hield niet af; men kapte en hakte; men maakte de eene plaats achter de andere; men verfde en schilderde en bracht alles te zaâm wat maar eenigszins tot opschik dienen kon. Zoo ging het immer voort, tot de dood den koning van deze wereld haalde en hem zijne plaats onder de goden wees.

Dan viel alles stil. Galerijen bleven onafgewerkt, de prachtigste vertrekken werden niet afgemaakt.

Het stoffelijk overblijfsel van den koning werd gebalsemd; zeventig dagen bleef hij nog onder zijn volk, en dan werd hij, in groote pracht, naar zijn praalgraf gedragen. Dit werd bij den ingang zeer dicht toegemetseld, en haastig begon men een nieuw graf voor een nieuwen koning gereed te maken.

Zonderlinge, wreede gebruiken vindt men ook in Egypte en in de landen die er van afhangen.

Zoo spreekt Du Camp over iets zoo wonderbaars, dat wij er slechts moeilijk geloof kunnen aan geven. En nochtans, Du Camp zag het voor zijne eigene oogen; hij zag het in 1850, niet ver van Kaïro.

Honderden menschen lagen nevens elkaâr uitgestrekt, met den buik en het aangezicht op den grond, en de armen langs het lichaam. Een man liep er over heen en legde ze allen op goede orde, den eene dicht bij den andere.

Eene groote menigte volks omringde hen.

Opeens werd alles stil : Een dervisch of Mahometaansche monnik, de Cheik en Cherif Khodary, verscheen; hij zat op een bruin paard, dat door twee mannen werd geleid. Hij zag er bleek uit en had eenen grooten cachemiren tulband om het hoofd.

Hij hield zijn paard stil en scheen te verschrikken. Twee duizend personen lagen vóór hem, over wier lichaam hij de reis maken zou.

Hij hief de handen en de oogen ten hemel, begon te bidden en in deze houding leidden hem de twee mannen over deze menschelijke baan.

Geen schreeuw, geen zucht werd gehoord; alleen een zacht gemurmel, het gebed der boetveerdigen, steeg ten hooge.

Zoohaast de profeet voorbij was, stonden de boetelingen op en mengden zich onder de menigte.

Geen enkel dezer mannen mag gekwetst of gedood zijn;

zoo niet, is het een bewijs dat zij aan de bermhertigheid Gods getwijfeld hebben of in onzuiverheid leefden.

Toen de Cherif zijne reis geëindigd had, werd hij van zijn paard genomen en viel in onmacht.

Deze plechtigheid wordt de Dossêh (de vertrappeling) genoemd.

De Vertrappeling.

Vervalschers en bedriegers ondergaan in Egypte eene straf, die zeker weinig in den smaak der Europeesche deugnieten vallen zou.

Zoohaast iemand overtuigd is de koopwaren te vervalschen of geen behoorlijk gewicht te geven, wordt hij veroordeeld om eenige uren voor zijnen winkel ten toon gesteld te worden.

Twee policiedienaars grijpen hem aan, sluiten zijnen winkel, doen hem op een paar steenen staan, en nagelen zijne ooren vast. Zoohaast dit gedaan is, trekt men de steenen weg; de ooren rekken tot zij spannen en eene levendige pijn veroorzaken, en de man verheft zich op de toppen der teenen, kronkelt en wringt, om de droevige smart te verminderen. Voeg daarbij de schaamte en schande, en de gedurige uitjouwingen der voorbijgangers.

De manier van de belastingen te heffen geschiedt in Nubië almede op de zonderlingste wijze.

Als de oogsttijd gekomen is, doet de Nazir, de ontvanger der belastingen, eene omreis; hij bepaalt, namens het Staatsbestuur, den prijs van het koren op stam en betaalt in papieren geld. Drij maanden later, als de oogst opgedaan en geleverd is, komt hij terug om de belastingen te heffen. Men biedt hem het papieren geld aan, dat men van hem ontvangen heeft; maar het is er verre af dat hij het terugnemen zal: Hij moet klinkende munt hebben. De boer heeft er geene; hij krijgt stokslagen, totdat hij er vindt, en zoo hij geene vindt, neemt men den overste van het dorp, leidt hem naar de stad, geeft hem stokslagen, bindt hem aan armen en beenen, legt hem op de groote markt en verbiedt iedereen hem eenig voedsel te geven. Zoo de man bezwijkt vóór de belasting betaald is, grijpt men een tweede, een derde slachtoffer tot de noodige som bijeengebracht is.

Nog erger : indien iemand op het eerste woord betaalt hetgeen hij persoonlijk betalen moet, dan wordt hij verdacht rijk te zijn. Men eischt hoogere en hoogere sommen, en zoo de man het niet geeft, krijgt hij weêral van den stok.

Zoo bestond dit ten minste vóór 25 jaar. Is het nu nog zoo, sedert de hervormingen ingebracht door Mehemet-Ali?

Zulk schandelijk stelsel zou voorzeker eindigen met het land ten verderve te sleepen.

Ook is Du Camp van gevoelen dat Egypte meer en meer achteruit gaat. Hij beweert dat het onmogelijk is, zooals Mehemet-Ali het beproefd heeft te doen, in dit land de nijverheid in te voeren en uit te breiden. Integendeel, deze poging heeft eerder kwaad dan goed gedaan : Zij is mislukt; zij heeft niet goeds voortgebracht en is een hinderpaal geweest ter ontwikkeling van den landbouw.

De landbouw vervalt, en het is nochtans de eenige en beste welvaartsbron van het Egyptische volk. In 1858 bewerkte men maar het vierde deel meer der landen, die drij honderd jaar vroeger beploegd werden.

Banning denkt gansch anders over de toekomst van dat land. Het herleeft en gaat met kloeke stappen voorwaarts. Het kanaal van Suez is gemaakt; stoombootdiensten zijn ingericht en ijzeren wegen aangelegd. Reeds bezit Egypte 1,780 kilometers zulke wegen en er bestaat zelfs een ontwerp Khartum, het vereenigingspunt tusschen het land der Pharaons en het binnenland, met eene lijn te begiftigen.

Europeesche rechters zijn aangesteld om de twistgedingen, waarin vreemdelingen betrokken zijn, te beoordeelen; in een woord Egypte is ontwaakt en men heeft betrouwen in den nieuwen geest die het bezielt.

Ook tracht Egypte meer en meer zijn gebied in het binnenland te vergrooten. Reeds bezit het Nubië, Kordofan, Darfur en oefent het een zeker gezag uit over sommige andere gewesten; daarbij doet het immer pogingen om zijne heerschappij tot aan de groote meren uit te breiden. Dit was de zending van Baker in 1870 en van colonel Gordon in 1874, en dit geschiedde vooral om den schandelijken slavenhandel te keer te gaan.

Men is er toe gekomen vijftien krijgsinrichtingen in deze streken te vestigen, en volgens de laatste berichten stelde

colonel Gordon, die in 1875 gouverneur benoemd werd, zich voor er nog twee posten bij te voegen : de eene zou stand nemen tusschen het meer Ibrahim en de Victoria, en de andere aan de oevers van dit laatste meer. (1)

Kloeke volken wonen nochtans aan de groote meren, en voorzeker zullen deze hunne onafhankelijkheid met hardnekkigheid verdedigen.

Zoo vindt men aan de noord-westelijke zijde van het meer Albert de Niams of Niamaniamen, en op den noordelijken oever der Victoria het machtige rijk van Uganda.

Over de Niamaniamen heeft men langen tijd vele onnoozelheden verteld. Zoo zegde men dat zij hun rundvee, hunne koeien begraafden en stervende grijsaards en weggeloopen slaven opaten; zoo schilderde men ze af met breede staarten en zoo beweerde men zelfs dat zij half mensch half hond waren.

Niets van dit alles is waar. De reiziger Piaggia, die dit land in 1865 bezocht en er ruim twee jaar verbleef, leert ons deze streken nader kennen.

De Niams zijn geene menscheneters. In sommige zaken zijn zij zeer wreed, dat is waar; zij bezitten eene menigte slaven en beheerschen de omliggende negerstammen.

Zij hebben eene bronskleurige huid, lang hoofdhaar en dichten baard; zij hebben eene fiere houding, zijn kloek en sterk, en wel gevormd. Als kleeding dragen zij een stuk boomschors, met een' gordel boven de heupen vastgehecht.

In zulk costuum vond Piaggia hunnen koning Tombo. Daarbij hing het haar van dezen vorst in lange vlechten en was het, op de zonderlingste manier, met pluimen versierd van alle kleur. Bij de ontvangst droeg Tombo in de eene hand drij lansen en in de andere eene soort van harp.

(1) Sindsdien is Gordon om het leven gebracht bij de inname van Khartoum door den Mahdi.

De Niams wonen in cylindervormige hutten; die van hun opperhoofd is veel grooter en heeft een dak van fijn gevlochten strooi.

Piaggia ontdekte in het zuiden dezer streek een nieuw meer, dat op sommige kaarten aangeteekend staat onder den naam : *Meer volgens Piaggia.*

Niettegenstaande Piaggia's getuigenis, houdt Schweinfurth (1) het er voor dat de Niams-Niams, zooals hij die noemt, wel degelijk menscheneters zijn. Deze reiziger heeft bekkeneelen van menschen meêgebracht, die door deze dierlijke wezens opgeëten waren.

Voor een ander volk, ten zuiden der Niams, lijdt dit geen' twijfel. Deze, de Monbuttus, voeden zich voorzeker met menschenvleesch. Schweinfurth werd door hunnen koning zeer goed ontvangen en daar de man wist hoe zeer deze afschuwelijke gewoonte den blanke tegen het hoofd stoot, gaf hij bevel geene maaltijden van menschenvleesch gereed te maken.

Schweinfurth kreeg van dezen vorst een huis ten geschenke. Het was eene soort van buitengewoon groote rieten mand of korf, waarop een deksel stond, dat tot dak diende. Dit huis werd aan de tent van den reiziger gevoegd.

Eene soort van dwergen, en zeker wel de kleinste mannekens van gansch Afrika, wonen ten zuiden der Monbuttus; het zijn de Akkas. Schweinfurth kreeg er een' van den koning, in verwisseling met eenen hond.

De Akkas zijn zeer behendig en snel in hunne bewegingen. Zij springen door het hooge gras als sprinkhanen, naderen tot op kleinen afstand de olifanten, steken dezen dieren een oog uit en kruipen onder hunnen buik, die zij met een lans openhouwen.

De Akka van Schweinfurth stierf te Khartum, in den ouderdom van 17 jaar; hij was $1^{m}34$ lang.

---

(1) Reizen van 1870.

In November 1873 werden nog twee Akkas te Khartum aangebracht; later kwamen zij naar Europa.

Het waren twee jongens : de eene, van omtrent 10 jaar, was 1 meter lang; de andere 12 tot 14 jaar, had eene lengte van 1m11.

De Akkas hebben bijna geene lippen, eenen ingevallen neus met breede gaten, groote levendige oogen en gekroezeld haar. Zij hebben eenen bolronden vooruitstekenden buik en eenen uitgeholden rug.

Aardige gedaanten, die de belangstelling en nieuwsgierigheid der Europeanen moesten opwekken!

Anders is het gesteld met de volken, rond het meer Victoria. In het noorden treft men er aan, die alreede eenen zekeren graad van beschaving bereikt hebben : onder deze mag voorzeker Uganda gerekend worden.

Tijden de reizen van Speke, in 1862, en Stanley 1875, werd dit rijk bestuurd door koning Mtesa.

Deze koning is een zeer machtig vorst, die den scepter zwaait over verschillige landen. Hij en zijne officieren belijden de leer van Mahomet en dragen de kleeding der Arabieren.

Speke verbleef drij maanden aan het hof van koning Mtesa, zonder in het minst zijne ontdekkingsreizen te kunnen voortzetten. Mtesa wist altijd iets om hem terug te houden; want hij was van gevoelen dat de koning alleen zijn land goed kennen moet. Eindelijk werd het Speke toegestaan het meer te bevaren. Met vijftig booten ging men op reis; maar den zevenden dag hunner vaart stootten zij op een eiland, dat door eenen priester bewoond werd. Terugkeeren moest men, sprak de priester; het was de wil van den meergod.

Uganda heeft vruchtbare landerijen, waar veel koffie groeit; maar het meer nochtans is moerassig.

In het zuiden ligt Karagwe, dat zeer bergachtig is en door Speke als een zeer schoon land afgeschilderd wordt.

Bij het bezoek van dezen reiziger werd dit land bestuurd

door eenen vorst, Rumanika genaamd, die zeer beschaafde manieren had, en tot den Europeaan allerlei vragen richtte.

Koning Mtesa.

Zoo kon hij niet begrijpen dat een zoo machtig land als Engeland door eene vrouw geregeerd werd; telegraaf en stoombooten kende hij niet en kwamen hem voor als het wonderlijkste dat bestaan kon; verder vroeg hij of het altijd dezelfde zon was, die ons verlichtte, en of de maan ons voor

den gek wilde houden, daar zij altijd zulke leelijke gezichten trok.

Het gesprek werd gehouden in goed Kisuahili, hetgeen men het Oost-Afrikaansch Fransch noemt. (1)

Meer andere volken wonen nog op de oevers der meren; Stanley en andere reizigers leeren ons die nader kennen. Bij

De Koffieboom.

de eenen werden zij goed ontvangen, bij de anderen weêr wat slechter, volgens den graad van beschaving van het volk en meerder nog volgens de behandeling der slavenjagers, die deze streken bezochten.

(1) Het Kisuahili is de taal der kustbewoners; het wordt ook door verschillige stammen gesproken, die in het binnenland wonen.

Verlaten wij deze volken — het zou ons immers onmogelijk zijn ze allen te bespreken — om eenigszins kennis te maken met de bewoners der oostkust van dit gedeelte van Afrika. Daar bevinden zich Abyssinië, de Somali's, de Gallas en de Wittu's.

Abyssinië bevindt zich het meest ten noorden, langs de oevers der Roode zee en dicht bij de golf van Aden.

Het is eene zeer uitgestrekte streek, betrekkelijk goed bewoond (4,000,000 inwoners), met onderscheidene staten.

In Abyssinië vindt men den oorsprong van den Atbara en van den Blauwen Nijl. Men treft er eene bergvlakte aan, die van 3,000 tot 3,500 meters hoog is. Von Heuglin, die deze landen in 1862 bezocht, zegt „ dat het ademhalen er moeilijk wordt; de steenbok graast er vreedzaam en waarschuwt door een gillend gefluit de kudde voor naderend gevaar; kraaien zweven met geruischmakende vlucht rond de hoogste rotsen, maar boven alles en allen zweeft in breede kringen de lammergier. „

Von Heuglin maakte kennis met Theodorus, den zwarten koning van Tigre, over wien later, tijdens den oorlog met Engeland, zoo veel gesproken werd.

Hij was een streng vorst, maar toch rechtvaardig en grootmoedig. Hij zorgde voor gemeenschapswegen, hield zich met rechterlijke en bestuurlijke zaken bezig, en was ook dikwijls in twist met de naburige staten.

Deze gedurige oorlogen vielen zelfs niet al te zeer in den smaak van zijn volk, dat maar al te wel begreep dat handel en verkeer daardoor gestremd werden.

Ten zuiden van Abyssinië en van de golf van Aden wonen de Somali's; deze strekken hun gebied uit tot aan den stroom, den Dschub, die tot scheidslijn dient tusschen hun rijk en hetgene der Galla's, hunne onverzoenbare vijanden.

In dit land bevindt zich eene rivier, de Wobbi, die hare wateren verliest in het zand.

Niet ver van de Wobbi ligt de stad Brawa, dicht bij de zee. Zij vormt een halven cirkel, en bestaat uit ongeveer 100 steenen huizen en 200 leemen hutten, met rieten daken. De daken der steenen huizen zijn plat en bovenop staat gewoonlijk eene hut. Zulk eene hut bewoonde Brenner, die deze landen in 1866 bezocht.

Brenner vertelt niet al te veel goeds van de Somali's.

Plunderen, moorden, iemand arglistig overvallen ligt diep in het karakter van dat volk.

Men ziet het in al hunne handelingen. Verhalen zij iets dat wreed of afstootelijk is, dan geraken zij in vuur, dan glinsteren hunne oogen. Hunne spelen zelfs geven het uit. Bij de eerste dagen van zijn verblijf in Brawa, ontmoette Brenner eenen hoop jonge lieden, die eenen krijgsdans uitvoerden. Zij naderden hem en wierpen, al spottende en lachende, hunne speren naar de plaats waar hij stond.

Ook had Brenner de gewoonte zijne vrienden in dat land te ontvangen, met de eene hand aan den revolver en de andere om de noodige groetenissen te doen.

Werken doen de Somali's volstrekt niet; de armste, die niets meer heeft dan een doek om de heupen, steekt zelfs niet eens zijne handen uit. Alles geschiedt door slaven.

Ook zijn hunne velden zeer vervallen. Het katoen vergaat van onkruid. Verder doen zij maïs, rijst en simsim op.

Bij de beploegde velden en planterijen woont het grootste deel der slaven. Daar leven zij in hutten en zijn er beter dan in de stad, onder het oog van hunnen heer en meester.

Kinderen zijn er in overvloed, en als de moeders aan het werk gaan, worden de ongelukkige kleinen op hunnen rug gebonden en blijven zoo uren lang blootgesteld aan de stikkendste hitte.

't Was een pijnlijk gezicht, zegt Brenner, de arme schepseltjes op den zwarten rug der moeder in de zon te zien braden (de thermometer teekende 26° c. in de schaduw); de

kopjes hingen slap ter zijde en ik geloofde dikwijls dat zij dood waren. Geen wonder dat zulke negerkinderen, volwassen geworden, met blooten schedel in de gloeiende zon kunnen liggen slapen.

De Katoenboom.

De Somali's zijn Mahometanen, even als de Noord-Gallas, met wie zij bestendig in twist leven.

De Zuid-Gallas zijn vijandig aan de leer van Mahomet. Zij gelooven aan een hooger wezen, *Waka*, dat almachtig en oneindig is. Dat opperwezen zorgt voor hunne kudden, schenkt hun den noodigen regen; maar bij het laatste kwartier der maan worden zij verlaten. Dan gaat Waka naar de vijanden der Gallas, de Mahometanen, en dan wordt alles stil en somber; de kinderen die dan geboren worden, komen onvermijdelijk om door de hand der Somali's.

De Gallas, zoo noordelijke als zuidelijke, staan hooger dan de Negers; met deze laatsten hebben zij overigens niet veel

gemeens, tenzij de donkere huidkleur. Zij hebben als schedel- en gelaatsvorm veel meer van het Caucasische ras; hun haar is lang en hun lichaam geeft geene onaangename uitwasemingen.

De Galla's hebben vele goede hoedanigheden. Zeker zijn zij er verre van af beschaafd te zijn; maar zij hebben een vast karakter, zijn sterk beraden en streng van zeden. Den dood verkiezen zij boven de slavernij.

De vrouw wordt bij hen zeer vereerd. Bij het huwelijk heeft zij recht van keuze, en de mannelijke en vrouwelijke jeugd staat onder haar bevel.

Jonge Galla.

Als een jongeling eene vrouw kiezen wil, werpt hij haar eene halsketen in den schoot. Behoudt zij die, dan is zijn voorstel ingewilligd: anders slingert het meisje hem de keten naar het hoofd.

Voor ontwikkeling zijn de Gallas zeer vatbaar. Brenner

nam een knaapje mede van 11 jaar; hij plaatste het in de burgerschool te Merseburg, waar het eene menigte zijner blanke kameraden overtrof.

De Gallas drijven zelven geenen handel; dit doet hun Sultan, Hejitsch genaamd. Voor vee en ivoor wisselt hij kleederen en armbanden voor het geheele volk.

Als kleeding dragen zij eene soort van voorschoot van grof katoen, dat door eene bereiding in runderwater dicht en kloek gemaakt wordt.

Zij hebben vreeselijke wapenen. Aan de vuisten doen zij ijzeren ringen, met scherpe punten voorzien. Een vuistslag met zulke tuigen is doodelijk.

Zij dragen daarbij eene kloeke speer, waarvan zij zich behendig weten te bedienen.

Hun voedsel bestaat uit vleesch, melk, boter en honig; dit laatste hebben zij zeer lief, alsook bloed dat zij met volle teugen drinken. Groensel of fruit gebruiken zij niet; alleen de vrucht van den apenbroodboom wordt gezocht.

Tabak verslindt iedereen, jong en oud; ik zeg verslinden: het is wel zoo, want alle man kauwt er; zelfs de moeder dopt er haar schreiende kind in den mond.

Nog eene bijzonderheid in het leven der Gallas. Vóór het einde van het heete jaargetijde trekken zij en al wat in het Galla-land leeft naar de wijduitgestrekte weilanden en meerschen, die zich in hun land bevinden. De zon immers heeft dan alles verzengd en verbrand; de planten schijnen levenloos; maar onder het gedroogde gras, dat zoo hoog als een man opschiet, schuilt nog leven en frischheid. Onder dit deken schiet gewoonlijk eene teedere grasplant op en huist eene groote menigte wild van alle slach.

Daarheen ook komt de Galla, hij vindt er het leven beter en aangenamer. Als het heete jaargetijde voorbij is, trekt hij opnieuw naar de rivieroevers, waar machtige bosschen uitgestrekt liggen; hij steekt het droge gras in brand om na den regentijd een nieuw weelderig gewas te bekomen.

In het midden van het Galla-land ligt het kleine rijk Witu, dat om zoo te zeggen een vrijstaat is.

Het werd gesticht door een zekeren Fumo Lotti, vorst van een naburig eiland, die door de Arabieren vervolgd werd en op de kust eene schuilplaats zocht.

Weggeloopen slaven, overblijfsels van sommige volksstammen, lieden van zuid en west, hebben bij het nieuwe volk bescherming gezocht en ook gevonden.

Lotti is hun vorst en draagt den naam van *Zimba* „ Leeuw “.

Allen verachten de Arabische heerschappij uit het diepste des harten. Tegen hen alleen ook hebben zij zich te verdedigen, want de Gallas hebben dit jonge rijk onder hunne bescherming genomen.

Witu is het best bebouwde land van geheel de oostkust; het is zeer vruchtbaar, zelfs vruchtbaarder dan het eiland Pemba, dicht bij Zanzibar gelegen, dat als een echt paradijs aanzien wordt.

Sultan Zimba is een geduchte bestrijder van de slavernij. Hij heeft door Brenner voorstellen van colonisatie bij het Pruisische Staatsbestuur laten doen. (1)

Mochte dit een punt worden, van waar vrijheid en beschaving in het binnenland konden dringen!

---

(1) Engeland heeft hier stand genomen en strekt zijn gebied uit van aan de boorden der zee tot dicht aan de bronnen van den Nijl.

Hiervoren heeft men ook gezien dat Duitschland op deze kust belangrijke bezittingen heeft. Het grondgebied, waarover het hier den scepter zwaait, is grooter dan Duitschland zelve en strekt zich uit op eene lengte en breedte van ongeveer honderd uren.

Dertien standplaatsen zijn alreede ingericht, die in vollen voorspoed zijn. Machtige huizen te Zanzibar ondersteunen die en men berekent dat de koophandelsbetrekkingen met deze haven en Duitschland alreede tot 6,000 tonnen geklommen zijn, en dit voor eene waarde van vijf millioen frank. (Banning. *Le partage politique de l'Afrique*. Juin 1888.)

Menschenhandel.

Met een diep gevoel van droefheid vangen wij het schrijven van dit kapittel aan. Menschenhandel!..... Wat al schrikkelijks, wat al akeligs ligt in dit woord opgesloten!...... Menschenhandel!...... Het is dan toch waar, groote God! dat dit schandelijk handeldrijven, welk ten hemel om wrake schreeuwt, nog voortduurt, nog bestaat!..... Menschen die op elkaâr jacht maken! Redelijke schepselen Gods! die elkaár aangrijpen, ter markt geleiden, niet blozen de hoedanigheid der waar te doen uitschijnen, ze voor eenen spotprijs aan den man brengen, hoe ijselijk!....... En dan, mannen aan hun huishouden ontrukken; vrouwen van hunne kinderen losscheuren; de oude lieden in ellende en armoede laten vergaan; dorpen verwoesten; gansche streken vernietigen, en dit alles om hunne win- en overheerschingszucht te voldoen! Dit alles om eene handvol gouds!.....

Vreezen zij dan niet, de ellendigen, dat Gods wrekende arm eens op hen zal nederdalen?....

Vreezen zij dan niet dat de beschaafde volken zulken toestand niet langer dulden zullen, en die gedurige aanslagen tegen de menschheid zullen weten te verhinderen?....

Helaas! het duurt sinds eeuwen. Onze rampzalige natuurgenooten liggen onder dezen geesel gebukt, en wie weet

wanneer zij vrij het hoofd zullen mogen verheffen en voor hunne medemenschen niet meer zullen hoeven te schrikken!....

Hij bestaat, ja, die schandelijke handel, niettegenstaande al hetgene alreede door de Europeesche Mogendheden is gedaan geworden. (1) Hij bestaat, alhoewel Amerika, over een tiental jaren, zijn beste bloed ter afschaffing der slavernij vergoten heeft! Hij bestaat, ondanks het wakend oog der Engelsche kruisers!..... En overal, in alle streken, in alle gewesten laat deze afschuwelijke onmenschelijkheid de droevigste sporen na.

Ga, zie waar de slaventochten voorbijtrekken; zie waar de Djellabs (2) hunne menschelijke waar vereenigen, — en overal laten zij de treurigste getuigenissen achter.

Ga door de woestijn, op de baan van Kuka naar Mourzouk, en nimmer zult gij van den rechten weg afdwalen : de overblijfsels, de gebeenten der arme nagelaten slaven zullen u tot gids, tot leidsman dienen!

Bezoek de kerkhoven van Syout in Egypte, en Korosko in Nubië; ga zien wat daar geschiedt en uw hart zal toenijpen van droefheid en verontweerdiging.

Daar immers komen de karavanen aan. Uitgeput sleepen de arme slaven zich ellendig voort, en nu zij welhaast opnieuw verkocht en geleverd zullen worden, houdt de Djellab eenigen tijd stil, om zijne kudde te zuiveren, en ook om hun soms de ongehoordste pijnigingen te doen ondergaan.

Dat velen onder de menigvuldige mishandelingen bezwijken, bewijst de ongewone uitgestrektheid der kerkhoven. Te Syout is het kerkhof zoo groot als de gansche stad.

En de zorg die zij er voor dragen, de slavenbezitters, voor die ongelukkigen, die krank of ziekelijk zijn!....

---

(1) Congres van Parijs, 1814; van Weenen 1815, en van Verona 1822.

(2) Slavenhandelaars.

Kom, zien wij wat Brenner ons zegt over de laatste rustplaats der rampzalige Negers in het land der Somali's.

Brenner verbleef te Brawa, op de oostkust. Op zekeren dag wandelde hij rond de stad; een onaangename, stinkende geur beving hem. Hij ging steeds verder, de geur vermeerderde en eindelijk bevond hij zich op eene plaats, waar menschenbeenderen en schedels links en rechts uitgespreid lagen, en waar zich ook drij lijken van Negers bevonden, die door de jakhalzen ten deele verslonden waren.

Verstomd zag de reiziger dit afschuwelijk schouwspel aan; maar dit was niet al. Levende menschen werden daar ook neêrgelegd; zelfs waren de drij lijken de lichamen van zieke slaven, die daar gebracht en ook dààr aan de pokziekte gestorven waren!

Ten hoogste verontweerdigd gaf Brenner aan de Somali's zijn afgrijzen over zulk gebruik te kennen. En weet gij wat zij antwoordden, om deze barbaarsche gewoonte te wettigen? „ Slaven, " zegden zij „ worden veel eerder dan wij, Somali's, door besmettelijke ziekten, cholera en pokken aangetast. Wij willen niet dat zij onze ouders, broeders en kinderen de ziekten aanzetten en brengen hun bij noord-oostenwind op eene plaats ten zuiden, bij zuid-westenwind op eene plek ten noorden van de stad gelegen, zoodat de reuk nooit de stad bereikt. Zoolang de zieken leven, dragen onze slaven hun dagelijks rijst en water. Of zij dit voedsel ontvangen, is onze zaak niet. Wij deden onzen plicht, als eigenaars. "

Afschuwelijk, recht afscbuwelijk!

Men moet noch hart, noch ziel hebben om zoo zijnen evenmensch tot eene gewisse dood te veroordeelen, en door gebrek en ellende te laten vergaan!.....

En hoe schaffen zij zich deze slaven aan?......... Hoe worden de armzalige Negers in dezen ellendigen toestand gebracht?......

Onderzoeken wij dit, en deelen wij uit de menigvuldige bewijsstukken, die voor ons liggen, onzen lezeren eenige bijzonderheden mede.

Langs de zee is het vervoer der slaven bijna gansch en geheel onmogelijk geworden. De Europeanen hebben op de kusten verscheidene bezittingen en de Engelsche kruisers houden een wakend oog. De handel moet dus in het binnenland gedreven worden.

Dit geschiedt door de medeplichtigheid van hen, die vroeger de verbintenis aangingen den menschenhandel te helpen uitroeien. De onderkoning van Egypte beloofde dit plechtig aan sir Baker, die om deze redenen het gebied van den Khedive trachtte uit te breiden.

Werd deze belofte gehouden?

Wij hebben reden eraan te twijfelen. Zoo Egypte dezen schandelijken handel wezentlijk wilde te keer gaan, zou er welhaast een einde aan komen. Inderdaad, waar en in welke landen hoort de slavernij nog te huis?..... Eerst en vooral in Egypte zelf, in Turkije, Arabië, Perzië en Madagascar.

Zoo Egypte nu wilde, hoe zouden de slaven voor Turkije, Arabië en Perzië wel ooit ter bestemming geraken?.... Hoe ware het mogelijk die ongelukkigen dwars door de woestijn, over Mourzouk, langs Kaïro naar Turkije te geleiden? Kon Egypte niet alles beletten, voorzeker zou zijne rechtzinnige medehulp de grootste uitslagen opleveren. Maar hoe wil men ook dat een land, dat zelf slaven heeft, anderen belette er zich aan te schaffen?

De drij bijzonderste streken, waar de menschenjacht wel degelijk ingericht is, zijn : De Sudangewesten, Opper-Egypte en Midden-Afrika. (1)

---

(1) Zie Banning, alsook Berlioux. — *La Traite orientale*. Paris, 1870.

In de Sudangewesten zijn het de koningen en opperhoofden der verschillige staten zelven die deze strooptochten inrichten. Zij immers zijn volgelingen van Mahomet en tegen de Heidenen is het hun toegelaten alles te ondernemen.

Ook vallen zij op de ongelukkige negerdorpen, dooden of verjagen al wat oud en onbruikelijk is, vangen de vrouwen, knevelen de mannen, rukken ze van elkaâr, houden er in hunnen dienst en verkoopen de overigen aan de Arabieren, die ze eenige honderden uren verder aan andere menschenbeulen overleveren.

Verschillige slavenmarkten bestaan in die landen. De bijzonderste is die van Kuka, hoofdstad van Bornu. Wekelijks wordt die gehouden en niet min dan 5,000 tot 6,000 slaven worden daar telkens ten koop geboden.

Een jongeling kost 60 tot 100 frank; een jong meisje het dubbel en een grijsaard, eene moeder of een kind den spotprijs van 10 tot 40 frank.

Daar ziet men oud en jong, schoon en leelijk, tentoongesteld als het vee op onze markten. Met lompen gedekt, staan zij daar, de ongelukkigen, en wachten het oogenblik af, dat zich een kooper aanbiedt. Deze nadert, opent den mond, onderzoekt de tanden, slaat op de borst om zich te overtuigen of de longen goed zijn, duwt op de schouders, stoot op de beenen en eindelijk wordt de koop toegeslagen. Nevens den rampzalige bevindt zich soms zijne vrouw, zijn kind, — hij wordt weggerukt; hij moet henen, honderden uren wijd, terwijl zijne vrouw en zijn kroost eene andere richting nemen.

Krampachtig houden de ongelukkigen zich soms aan elkander gesloten : de man wil de echtgenoote beschermen; de vrouw prangt haar kind in hare armen; het ongelukkige schepseltje kleeft aan zijne moeder, het schreeuwt om hulp, om bescherming; maar alles is vruchteloos!.... Een onmenschelijke beul nadert, hij rukt ze van elkaâr; hij duwt ze

verder en verder; — met verwilderde blikken tracht de arme neger zijne geliefden nog zoo lang mogelijk in het oog te houden!

Maar daar ontsnappen zij hem!.... Hij ziet ze niet meer!... En het is voor eeuwig! voor eeuwig!.... Vaarwel, echtgenoote en kinderen!..... Vaarwel, huis en haard!..... Vaarwel, Vaderland!....

Doctor Nachtigal, die deze streken bezocht in den zomer van 1872, hangt een roerend tafereel op van hetgeen hij daar zag.

In dit tijdstip was de Sultan van Baghirmi in oorlog met den Sultan van Wadai (1), die ver de sterkste was. Deze had ruiterij en soldaten met vuurwapens. Wilde de eerste het onderspit niet delven, dan moest hij zich ook van geweren en paarden voorzien. Hoe hiertoe gekomen?..... De bijzonderste of liever de eenig gangbare munt waren slaven, en de prijs van een voorwerp duidde men gemeenlijk aan door de uitdrukking : *Zooveel koppen,* dat is : menschen tot slavernij gebruikt!

Om munt te slaan, richtte de Sultan van Baghirmi in de naburige negerdorpen menschenjachten in, en zijne stroopers brachten er hem zoodanig veel dat de prijzen gedurig, gedurig aan het dalen gingen. Een jachthond gold meer dan een mensch en een paard moest men van drij tot tien *koppen* betalen.

Door de ophooping en slechte behandeling braken weldra besmettelijke ziekten uit, die er eene menigte ten grave sleepten.

Het kon ook niet anders : Slecht gevoed, in erbarmelijke hutten op den grond gelegerd, het kamp door aanhoudende

(1) Beide landen liggen aan het meer Tsad.

regens in een echt moeras herschapen, zonder vuur of eenige verwarming, het grootere deel met twee aan elkaâr gekluisterd, opeenhooping van vuilnis die de lucht verpestte; dit alles moest medewerken om de ongelukkigen te doen vallen, gelijk het gras voor de zeis!

Slavenjacht in Baghirmi.

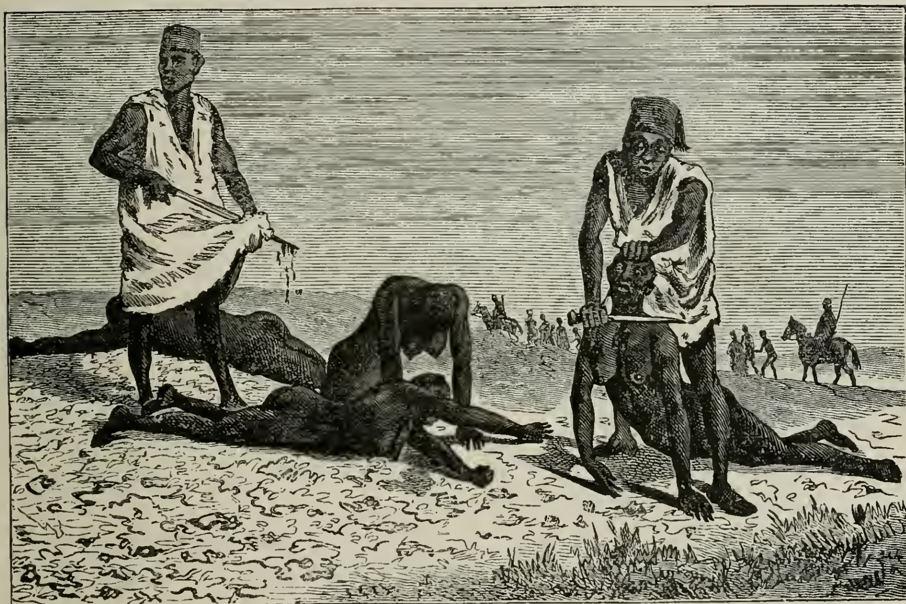
Wat gedaan in deze omstandigheden?

Voor het behoud der jongen en sterken gezorgd en de anderen aan hun droevig lot overgelaten.

Men richtte eene karavaan in, en onverpoosd trok men dwars door de woestijn, naar Mourzouk!

Snel, om het verpestende kamp te ontsnappen; snel, om de plaats te bereiken waar men ze tegen klinkende munt zal kunnen verruilen!

Met zweepslagen drijft de onmensch zijne waar onverbiddelijk voort, en wanneer de rampzalige niet verder kan,

Vermoorden der slaven.

wanneer uitputting en krachteloosheid hem de marsch onmogelijk maken, zinkt hij op de baan neder, en zonder door iemand verzorgd te worden, ziet hij langzaam den dood naderen en wordt de woestijn hem een akelig graf.

Gelukkig nog, als hij in zijnen laatsten doodstrijd niet verontrust wordt!

Menigmaal gebeurt het dat de onmenschelijke slaven-

handelaar de gruwzaamste bedreigingen uit, om de laatste krachten van zijn slachtoffer op de proef te zetten.

Hij zweept den ongelukkige onbarmhartig af, zet hem het mes op de keel, prikkelt hem met de schromelijke spoor. Soms ook geeft hij hem den dood, of bindt en knevelt den armen slaaf zoodanig dat hem, zoo zijne krachten eenigszins terugkwamen, het vluchten onmogelijk wordt, en hij daar, op die plaats, in die houding den dood afwachten moet!.......

In Opper-Egypte, bij de Schilluks, de Dinkas, de Djurs, de Bongos, de Kredis, de Noubas, enz., enz., is het niet veel beter gesteld.

Daar zijn het de prinsen niet, die de menschenjacht inrichten, maar Egyptische kooplieden, Arabieren, gelukzoekers van alle slach en alle natiën.

Van Khartum uit richten zij zich naar het binnenland, bij de verschillige negerstammen. Daar hebben zij in het midden dier bevolkingen versterkte plaatsen opgericht, die met palissaden omringd zijn en den naam van Seribah dragen.

Zoo eene versterkte plaats overheerscht eene gansche streek, en de inlanders zijn verplicht de noodige mondbehoeften te bezorgen. 12,000 Muzulmannen houden ten minste 200,000 inboorlingen in bedwang.

Die Seribahs waren in den beginne gansch onschuldige verblijfplaatsen van mannen, die op de olifantenjacht uitgingen; maar nu zijn het rechte stroopersnesten geworden. Vroeger kochten die mannen nog somtijds het ivoor aan den inlander, later ontnamen zij het hem; maar nu ontrooven zij hem zijne kudden, ontrooven zij hem alles wat hij bezit en geleiden hem zelven in gevankelijkheid mede. (1)

Eens in den Seribah valt er aan vluchten, noch ontsnappen te denken!.....

---

(1) Zie Banning. Een twintigtal Seribahs bestaan op den bovenloop van den Nijl.

Het kwaad moet hier al even zoo erg zijn als in de Sudangewesten, want Schweinfürth zegt dat hij gansche streken gezien heeft, die door de gedurige ontrooving der meisjes echte woestenijen geworden zijn; hij meldt ons dat hij sommige stammen bezocht heeft, die onvermijdelijk verdwijnen moeten : zoo sterk heeft hier de slavenhandel of liever de menschenjacht haren scepter gezwierd!.... Zoo staat het onder andere bij de Bongos, een volk dat zich vooral met landbouw bezig houdt, en dat jaarlijks het beste deel zijner bevolking, bijna al zijne jongens en meisjes, ontnomen wordt. (1)

Ook treft men er nauwelijks elf inwoners aan op eene vierkante mijl.

In de maand Januari 1871 zag Schweinfürth in het land der Bongos 2,700 Djellabs. Ieder dezer slavenhandelaars is op eenen ezel gezeten, die ten minste tien stukken katoen en eene massa andere kleine voorwerpen dragen moet. Ezel en vracht worden verwisseld tegen vier of vijf slaven en de koopman drijft ze te voet naar hunne bestemming. Doch dit zijn slechts de kleine kooplui, er zijn veel grootere. Deze komen met gewapende macht en met eene lange reeks ossen en ezels, insgelijks met vracht beladen; zij hebben hunne agenten in de Seribahs, en drijven handel op groote schaal.

De meest gezochte Negers zijn degene van Noubas, die ten zuiden van Kordofan, en de Kredis, die ten zuiden van Darfur wonen. Van deze laatsten ontrooft men er jaarlijks 12,000 tot 15,000, om ze in Egypte te verkoopen.

Het middelpunt van den slavenhandel in deze streken is Khartum. Daar worden ten minste 20,000 tot 30,000 Negers aangebracht; op vuile booten geladen, dicht bij elkander geperst, als ellendig vee gebonden en geketend, dalen zij den

---

(1) Zie Doctor Schweinfürth. *The Heart of Africa.* London, 1874.

Nijl af en brengen zij menigmaal allerhande ziekten, zelfs de pest in het land.

Te Khartum worden de ongelukkigen verkocht en verspreid. Het grootste deel stuurt men naar Massoua, aan de westkust der Roode zee, om van daar op de groote markten gebracht en aan den meestbiedende verkocht te worden!....

Zou zoo iets wel kunnen geschieden, indien de Egyptische overheden, die te Khartum het bestuur in handen hebben, dezen schandelijken handel niet gedoogden?....

In Midden-Afrika heeft de menschenjacht misschien nog de grootste verwoestingen aangericht.

Van op de oostkust tot aan de groote meren, zelfs tot over de Tanganyka, hebben de Arabieren het land doorloopen en zich van de ongelukkige Negers trachten meester te maken. Zij hebben het zoover gebracht dat zij inwendige twisten stoken, dat zij den eenen stam tegen den anderen opruien en dat deze hunne gevangenen voor eene nietigheid verruilen. Zóó hebben zij bij sommigen het vaderlijk gevoel weten uit te dooven, zoodanig dat ouders hunne kinderen verkoopen, en ze door die vuige kerels laten medesleepen.

Niet duur staat die menschelijke waar. In 1859, zegt Livingstone, gold een man vier meters gemeen lijnwaad; voor eene vrouw betaalde men er drij en de waarde van een' jongen of meisje werd slechts op twee meters geschat.

Wat al leeds dit alles den armen Negerstammen berokkend heeft, is onbeschrijflijk! Het is de bestendige strijd van listige Arabieren, goed uitgerust, goed gewapend, tegen onwetenden, die niets anders te hunner verdediging hebben dan hunne bogen en lansen en eene schuilplaats in hunne wijduitgestrekte bosschen.

Bloeiende landen zijn ontvolkt, machtige stammen uitgeroeid geworden.

Niets ontziet zich de slavenhandelaar om zich van zijne

medemenschen meester te maken. List, bedrog, geweld, alles staat te zijnen dienste.

Zoo verhaalt ons Livingstone hoe, op zekeren dag, aan de oevers van de Webb, ten westen der Tanganyka, de Vouamanyema overvallen werden.

Het was een marktdag. Meer dan twee duizend inboorlingen waren vereenigd; zij kochten en verkochten, lachten en jokten, vermaakten zich in vrede en rust, toen opeens een Arabier met zijne mannen de markt omringde en .op deze menigte schieten deed.

Verschrikt sprong het volk op, liep naar zijne schuiten, verdrong elkander, plonste in de rivier, waar hun de krokodillen wachtten, en immer werd het geschut herhaald.

De Arabier bleef meester van de plaats. Vier honderd menschen leidde hij met zich, en een gelijk getal was gedood of in de rivier omgekomen.

Is het te verwonderen dat deze streken voor den vreemdeling onveilig worden, en de bevolking een eeuwigen haat gezworen heeft tegen die onmenschelijke schurken?

Wanneer men gekend is nochtans, wanneer men niemand kwaad wil, kan men ook rustig onder hen leven en zelfs hunne vriendschap, hunne verkleefdheid verwerven. Getuige Livingstone, getuige zoovele anderen!

Om met zooveel te meer zekerheid, met grooter gemak hunnen schandelijken handel te kunnen voortzetten, hebben de Arabieren zich te Taborah of Kazeh, in het hart van het land gelegen, in grooten getalle gevestigd.

Daar is het de vereenigingsplaats van alles wat de vangst of de aankoop opleveren kan, en van daar ook worden de rampzalige Negers als eene kudde slachtvee naar de kust gedreven.

Nu, zegt Berlioux, zal de reis geene weken en weken duren, en men moet zooveel geleiders niet meer hebben. Haastig moet men nochtans vooruitgaan, want achter de

rotsen of in het dichte schaarhout mocht zich een vijand verbergen. De inlander zal voorzeker den Arabier niet sparen, als hij maar het oogenblik gunstig vindt.

Die niet vooruit kan, krijgt stokslagen, en als de stok geene krachten meer geven kan, laat men den stervende in de eenzaamheid aan zijn lot over.

Sir Baker spreekt over eenen tocht onder Turksche geleiders. De oude vrouwen gingen niet rap genoeg; zoohaast er eene viel, werd zij als een redeloos dier afgemaakt : een kolfslag in den nek!.... Dit was alles, en men ging weêr verder. De weg was met lijken bezaaid.

Wanneer men dicht bij de zee komt en het gevaar schijnt verwijderd te zijn, neemt de koopman wat meerder voorzorg; zijn belang vereischt het. De kloekste en de sterkste mannen worden gelast hunne uitgeputte gezellen te dragen. Wreed en verschrikkelijk is het zicht van zulke karavaan.

Men ziet ze, de ellendigen, in kleine groepjes langs den weg voortstrompelen; zij waggelen en knikken door hunne knieën; zij kunnen zich nauwelijks recht houden, en gelijken eerder aan geraamten dan aan levende wezens. Hunne wangen zijn ingevallen; hunne oogen staan doodsch en vormen diepe holen in het hoofd; op hun gelaat staat de uitdrukking des hongers te lezen!

Het wordt tijd dat men ten einde kome.

Maar wat zal er thans van deze ongelukkigen geworden?

Zwarte booten, vuil en smal, en somber toegetakeld, wachten hen.

De arme slachtoffers worden ingepakt!....

En dan?..... Vooruit, ter bestemming! de menschelijke waar verkocht en geleverd!

Ziedaar in gansch zijne aanstootelijkheid den vreesverwekkenden menschenhandel. Wreeder en schrikkelijker zou hij voor ons nog zijn, konden wij de zedelijke wonden blootleggen, de lage ondeugden, het vuig verval, de eindelooze

schelmstukken beschrijven, die de slavernij bij meester en slaaf te weeg brengt......

Men moet het dagboek van Livingstone lezen, wil men dezen schandelijken handel in al zijne akeligheid leeren kennen. Vrouwen zag hij aan boomen hangen; stervenden bij middel eener vork, uit twee stokken vervaardigd, aan den grond vastgehecht; mannen het hoofd gekloven; kinderen onder het oog hunner moeder omgebracht, omdat de uitgeputte vrouw ze niet meer dragen kon!

„ Wanneer ik “ zoo schrijft hij, eenigen tijd voor zijne dood „ getracht heb den slavenhandel in het oosten van Afrika te doen kennen, ben ik ver beneden de waarheid gebleven, uit vrees dat men mij van overdrevenheid beschuldigen zou; maar rechtuit gesproken, het is niet mogelijk overdreven te zijn. Dezen geesel kan men zelfs in zijne volle waarheid niet in het echte daglicht stellen. Het schouwspel dat ik onder de oogen gehad heb — gewone tooneelen van deze onmenschelijkheden — is zoodanig terugstootend, dat ik al wat in mijne macht is in het werk stel om het uit mijn geheugen te wisschen. Ik ben er toe gekomen mettertijd het pijnlijkste te vergeten; maar ondanks mij zelven doen deze schriktafereelen zich voor mij op en, te midden des nachts, spring ik somtijds recht, ontsteld en verschrikt over de afgrijslijkheden, die zich voor mijnen geest opdoen. “

Dat deze afschuwelijke handel het land uitputten en ontvolken moet, spreekt van zelfs.

Inderdaad, jaarlijks worden ten minste 80,000 tot 90,000 Negers naar vreemde gewesten overgevoerd, en dit maakt slechts het vijfde of het tiende deel der wezentlijke slachtoffers. Velen vallen met de wapenen in de hand; anderen bezwijken aan schrikkelijke ziekten of blijven onder de baan.

Minstens 400,000 menschenlevens worden hier jaarlijks ten offer gebracht.

Sir Bartle Frere zegt dat dit getal verre overtroffen

wordt en de Overste der Katholieke Zending in Midden-Afrika schat dit getal op een millioen inwoners, die elk jaar aan hunne haardsteden ontrukt worden.

Schrikkelijk cijfer, dat ons voorzeker als ongeloofbaar voorkomt!

En nochtans, wanneer men nagaat dat de slavenhandel gedreven wordt in gewesten, die zoo groot zijn als gansch Europa en minstens tachtig millioen inwoners tellen; wanneer men weet dat het Oosten slaven verzwelgt als een grondelooze kolk, — zal niemand deze schatting verwonderen of in twijfel trekken.....

En nu vragen wij het, is het niet hoog tijd dat aan al die onmenschelijkheden een einde gesteld worde?.... Moeten er geene middelen gezocht worden om al die afschuwelijkheden te doen eindigen?.... Moet ieder weldenkend mensch het zijne niet bijdragen, de hand niet leenen, om zijne broeders in deze ongelukkige gewesten te helpen, te ondersteunen en uit de klauwen van gewetenslooze schelmen en lage snoodaards te verlossen?.....

Ja wel, dit moet eindigen!.... Deze schandvlek mag niet voortdurend op de beschaafde menschheid kleven.

Vereenigen wij ons dus met de edele gedachte onzes Konings!...:. Brengen wij het onze bij om dit werk te doen gedijen!..... Vormen wij den wensch dat dit goede vruchten drage, Afrika voor ons opene en onze rampzalige natuurgenooten aan de algemeene beschaving deelachtig make.

Dit zal zoo zijn, en dit zal door macht noch geweld geschieden. Vredelievend zal men te werk gaan en niet als veroveraars onder deze bevolking verschijnen.

In het hart des lands, overal waar eenige kans tot welslagen bestaat, zal men posten inrichten, die als zoovele lichtbakens onder deze ongelukkige bevolking zullen ver-

schijnen en welhaast hunnen weldoenden invloed zullen doen gevoelen. (1)

Hunne aanwezigheid alleen zal de slavenhandelaars in bedwang houden, en wanneer de Afrikaansche bevolking weten zal dat zij vrij en rustig leven kan, zal deze zich meer en meer ontwikkelen en het zaad der christene gevoelens, der Europeesche beschaving zal niet op dorren grond geworpen worden.

Gemeenschapswegen zullen aangelegd en zoo de voortbrengselen gemakkelijk tot ons gebracht worden; wie weet of binnen eenige jaren dit rijke land niet de bijzonderste voorraadkamer van Europa wezen zal!

Hiertoe is krachtige ondersteuning noodig; maar deze ook zal aan het werk niet ontbreken. Reeds zijn er belangrijke sommen ingezameld geworden; meer dan 100,000 fr. inkomen 's jaars kunnen die alreede opbrengen.

Daarbij zal het niet blijven; want kan er wel iets schooner, iets edeler verricht worden dan tot vrijmaking, tot veredeling zijner medemenschen mede te werken?

Ja, het zal een algemeene kruistocht worden, niet meer met het zwaard in de hand, maar met woorden van vrede en overtuiging, met liefdegevoelens in het hart, met zelfopoffering in de ziel!

---

(1) In de laatste vergaderingen der internationale Commissie — 20en en 21en Juni 1877 — is besloten geworden standplaatsen in te richten op de oevers of in de omstreken van het meer Tanganyka.

Het uitvoerend Comiteit heeft de Heeren officieren Crespel en Cambier, alsook doctor Maes aangewezen, om aan het hoofd der eerste expeditie te staan.

Deze heeren zullen vergezeld worden door M. Marno, Oostenrijksch reiziger, die alreede drijmaal Midden-Afrika bezocht heeft. Zij zullen in het begin van October vertrekken.

Men kondigt ook de afreis aan van eene expeditie uit Lisbonna. Deze is vooral gelast het land tusschen Angola en Mozambica, alsook de betrekkingen tusschen de kommen van den Kongo en den Zambezi te onderzoeken.

Verder heeft de internationale Commissie het uitvoerend Comiteit den last opgedragen nieuwe standplaatsen in te richten, zoodra de gelegenheid zich aanbood.

Z. M. de Koning werd opnieuw tot Voorzitter der Commissie aangesteld.

De Kongostaat.

Zooals wij in het voorwoord gezien hebben, kwam de *Afrikaansche internationale Vereeniging* tot stand in het jaar 1876.

Haar doel was netjes afgeteekend :

Men moest het onbekende gedeelte van Afrika doorloopen en onderzoeken, eene gemeenschap met deze landen trachten daar te stellen opdat de beschaving er kunne binnendringen, en de middelen opsporen om de afschaffing der slavernij te kunnen bewerken.

De navorschingen zouden zich beperken tot de streken gelegen tusschen den Indischen en Atlantischen Oceaan (oosten en westen) en van het zuiden tot het noorden tot die, welke zich bevinden tusschen den Zambezi, het nieuwe Egyptische grondgebied en den onafhankelijken Sudan.

Als steun- en uitgangspunten moesten een zeker getal *wetenschappelijke en gastvrije standplaatsen* ingericht worden.

Om dit ten uitvoer te brengen, besloot men eene hoofdcommissie aan te stellen, en nationale comiteiten in te richten.

De hoofdcommissie werd samengesteld uit : Z. M. den Koning der Belgen, voorzitter; doctor Nachtigal, De Quatrefages en Santfort, leden; colonel Strauch, secretaris, en Galezot, schatbewaarder.

Het Belgisch comiteit was insgelijks al spoedig ingericht. Geen wonder ook, daar Z. M. de Koning er krachtig de hand aan hield en Z. K. H. de graaf van Vlaanderen het voorzitterschap op zich nam.

Dit comiteit stelde zich onmiddellijk aan het werk en richtte de eerste ontdekkingstochten in.

Vijf zulker tochten hadden opvolgentlijk plaats langs de oostkust; maar de drij eersten liepen vrij ongelukkig af.

Kapitein Crespel en luitenant Cambier ondernamen de eerste reis; zij verlieten Brussel den 15en October 1877.

Kapitein Popelin, doctor Van den Heuvel en luitenant Dutalis volgden hen. Zij vertrokken uit Zanzibar den 15en Augusti 1879.

De derde tocht werd geleid door kapitein Ramaeckers; hij was vergezeld door de luitenanten Becker en De Leu.

Van de verschillige mannen, die de drij eerste reizen ondernamen, bereikten slechts drij gedeeltelijk hun doel. Vier moesten terugkeeren en zeven lieten er ongelukkiglijk het leven bij.

Luitenant Cambier had het geluk de eerste standplaats te stichten te Karema, op de oevers van de Tanganyka.

Ziehier hoe Wauters zich over deze reizen uitdrukt :

„ Het verhaal der drij eerste tochten biedt veel gelijkenis met de beschrijving van een echt martelaarschap. De geschiedenis der Afrikaansche ontdekkingsreizen leert ons dat de internationale vereeniging onder dit opzicht geen het minste voorrecht genoten heeft. Men bekomt slechts toegang tot de nieuwe streken ten prijze der hardste opofferingen en, even als het geloof, hebben de beschaving en de wetenschap hunne martelaars. “

De vierde reis, onder geleide van luitenant Storms, had eenigszins betere gevolgen. Storms vertrok uit Brussel in April 1881 en kwam al spoedig te Karema aan.

Hij gelukte erin op de westkust der Tanganyka eene

tweede standplaats te stichten. Hij was het ook, die de eerste stoomboot : *Le Cambier,* door Ramaeckers te Karema aangebracht, op de waters van het groote meer vlotten liet.

Luitenant Becker was aan het hoofd van den vijfden tocht (1884); maar ten gevolge van de stichting van den Kongostaat (1885) moest deze zijne ontwerpen niet ten uitvoer brengen.

Onderwijl had Koning Leopold, voor eigen rekening, eene andere proef willen doen.

Men weet dat koopwaren, reisgoederen, in een woord alles wat men met zich nemen of van de eene plaats naar de andere brengen wil, bij middel van dragers geschieden moet; er zijn geene gebaande wegen en geene vervoermiddels.

Koning Leopold wilde het beproeven of het vervoer met behulp van olifanten niet kon gedaan worden.

Hij deed vier dezer dieren uit Indië komen. Te Zanzibar werden zij onder het geleide geplaatst van twee Engelschen.

De olifanten kwamen nog al goed en gemakkelijk te Tabora aan; maar daar stierven er twee. Een derde bleef stervend onderwege en de vierde volgde zijne reisgenooten bij zijne aankomst te Karema.

Ondertusschen was er, ten grooten deele door de bemoeiingen onzes Konings, eene nieuwe vereeniging tot stand gekomen.

Deze vereeniging onder den naam van *Comiteit ter studie van het hoogere gedeelte van den Kongo* (Comité d'études du Haut-Congo) werd gesticht te Brussel den 25en November 1878. Het beschikte over een kapitaal van een millioen frank.

Het doel dezer vereeniging was ontdekkingsreizen in te richten in de streken, bespoeld door den Kongo, standplaatsen te stichten in deze gewesten, en voornamelijk te onderzoeken welke middelen er bestaan om het hoogere gedeelte van den stroom op practische wijze in gemeenschap te brengen met het lagere en met den Atlantischen Oceaan.

Men weet immers dat ten gevolge eener lange opeenvolging van watervallen (ongeveer drij honderd kilometers ver) het niet mogelijk is, bij middel van vaartuigen, van het eene deel in het andere te gaan.

Verder moest men naar middelen uitzien om handelsbetrekkingen aan te knoopen met de volken die de hoogere streken van den Kongo bewonen.

Stanley stond aan het hoofd der onderneming. Met hem waren vier Belgen, drij Engelschen, drij Amerikanen, twee Denen en een Franschman. Hij beschikte verder over 68 Zanzibaren, 72 Kabinda's, 50 inboorlingen van Vivi en eenige Negers van de kust.

Ziehier hoe Stanley zich over dezen eersten tocht uitdrukt :

„ Den 14^{en} Augusti 1879 kwam ik vóór de monding van den Kongo om dezen stroom op te varen, met de zonderlinge zending beschavende inrichtingen op zijne oevers rond te zaaien, op eene vreedzame wijze het land te veroveren, dit land in een nieuwen vorm te hergieten, om het met de hedendaagsche gedachten in overeenstemming te brengen, en er *vrije Staten* in te richten, in welker schoot de Europeesche koopman met den Afrikaanschen zwarte zou verbroederen, — waar rechtvaardigheid, wet en orde zou heerschen, waaruit voor altijd de moord, de regeeringloosheid en de wreede slavenhandel zou verbannen zijn. “

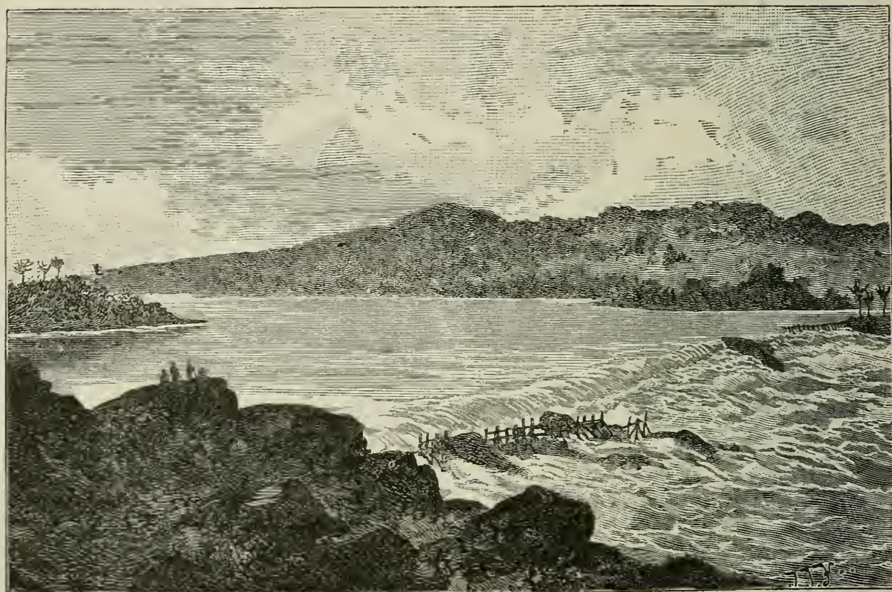
Van zijne monding tot op eene lengte van 184 kilometers is de Kongo bevaarbaar. Dan beginnen de watervallen; de eerste is die van Yella, op 16 kilometers boven de laatste Europeesche handelskantoren gelegen.

In deze streken stichtte Stanley de eerste standplaats, — die van Vivi (1ste Februari 1880).

Nu is de stroom in het geheel niet meer bevaarbaar, en om verder te reizen moest Stanley zich eenen weg banen door wilde en woeste streken.

Na elf maanden zwoegen, kwam hij aan den waterval Isanghila (83 kilometers verder) en vestigde daar zijne tweede standplaats.

Alhoewel er nog hinderpalen zijn, is het toch mogelijk

Zevende Stanley-Waterval.

van dit punt den Kongo op eene lengte van 120 kilometers op te varen.

Stanley, die zijn materieël met zich had, ging terug op den stroom en kwam eindelijk te Manyanga (Mei 1881).

Daar stichtte hij de derde standplaats, — die van Manyanga.

Op twee kilometers afstand dezer standplaats bevindt

zich de groote waterval van Ntombo-Mataka, welks gebruisch men hoort in eenen omtrek van 10 kilometers.

Nu wordt de stroom opnieuw bijna gansch en geheel onbevaarbaar, en dit op eene lengte van meer dan 150 kilometers.

Stanley ging maar immer vooruit, aan alle hinderpalen het hoofd biedende.

„ Echt reuzenwerk " schrijft *Oscar Roger,* een zijner medewerkers, „ waarbij Stanley zijn onbuigzame wil, zijn geduld, zijne behendigheid, die zijne hoofdhoedanigheden zijn, moest ten toon spreiden; want met een handvol mannen moest er een weg gebaand worden, waarover de wagens, geladen met steamers en allerhande benoodigdheden voor de standplaatsen, voortrollen konden, — en dit alles moest uitgevoerd worden door 's menschen krachten alleen. Men weidt door moerassen, trekt over bergen en dalen, door bosschen en rivieren..... "

En eindelijk na twee jaren heldhaftige pogingen, heeft men een' weg geopend tot aan Stanley-Pool. (Ongeveer 500 kilometers van de kust.)

Zoo zette Stanley zijn werk aanhoudend voort; hij drong meer en meer in het binnenland, liep links en rechts, stichtte de eene standplaats achter de andere en trachtte overal met de bevolking vriendschapsbetrekkingen aan te knoopen en ermede in vrede te leven.

In deze ondernemingen stonden eenige mannen hem kloekmoedig ter zijde. De Belgen vervulden hierbij een schoonen rol en Stanley spreekt over hen met den grootsten lof.

„ Tegenwoordig (in het jaar 1885) bevinden zich daar een aantal officieren en beambten ", zegt hij, „ die zich door moed, aanhoudendheid en werkzaamheid onderscheiden. "

Hij haalt voor België de namen aan van kapitein Hanssens, van de luitenanten of onderluitenanten Janssen, Van Gele, Coquilhat, Valcke, Parfonry, Destrain, Grang, doctor Allard.

Voegen wij hier nog de namen bij van eenigen die zich later onderscheidden : De gebroeders Van de Velde, — aan wie de Gentsche bevolking een gedenkteeken opgericht heeft, — doctor Van den Heuvel, kapitein Thys, M. Dupont, bestuurder van het museum van natuurlijke geschiedenis van Brussel.

Honderd anderen zijn er heengegaan, maar het zou ons onmogelijk zijn die allen te vermelden.

Eindelijk na vele onderzoekingen en menigvuldige onderhandelingen, werd in het hart van Afrika een nieuwe staat gesticht.

In November 1887 vereenigden zich de vertegenwoordigers van verschillige mogendheden in België.

Waren daar vertegenwoordigd : Duitschland, Engeland, Frankrijk, Oostenrijk, Rusland, Italië, Spanje, Portugaal, Holland, Denemarken, Zweden, Noorwegen, België en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

Uit de beraadslagingen dier vereeniging ontstond de stichting van den nieuwen Staat, onder den naam van : *Onafhankelijke Staat van den Kongo.*

Deze Staat zou onzijdig zijn, evenals België.

De grenzen van den nieuwen Staat, die bijna het gansche stroomgebied van den Kongo behelst, werden vastgesteld. Zij zijn : ten noorden en ten zuiden, nog niet zeer goed bepaald; ten westen, de Fransche en de Portugeesche bezittingen, alsook den Atlantischen oceaan; ten oosten, vooral de meeren Banguelo en Tanganyka.

Aan de monding van den Kongo is de grens niet wijd uitgestrekt. Eene streep gronds, ten noorden van den stroom, die slechts eene gemiddelde breedte heeft van ongeveer vijf en twintig mijlen, leidt naar het binnenland.

De gansche oppervlakte van den nieuwen Staat bedraagt ongeveer 2,700,000 vierkante kilometers, dit is het vierde

gedeelte der uitgestrektheid van gansch Europa en meer dan 90 maal de grootte van België.

Onze Koning was door de algemeene denkwijze aangeduid om aan het hoofd te staan van den nieuw ingerichten Staat.
Daartoe werd onzen vorst door de Wetgevende Kamers de vereischte machtiging gegeven en Z. M. Leopold II nam den titel aan van **Souverein van den onafhankelijken Staat van den Kongo.**

De Souverein bestuurt het land met behulp van drij ministers : Een minister van binnenlandsche zaken, een minister van financiën en een minister van buitenlandsche zaken en van financiën.

Het vaandel van den nieuwen Staat is een blauw doek, in welker midden eene gouden sterre prijkt, — sterre van hoop en leven die, verhopen wij, glansrijk voor het jonge volk schitteren zal.

Ten gevolge van de inrichting van den nieuwen Staat, werden de standplaatsen in het oostelijk gedeelte van Afrika verlaten (Duischland is thans in het bezit van het grootste gedeelte dezer streken) en degene tusschen den Oceaan en de Stanley-Pool op vijf gebracht. Zij zijn :

Banana, haven bij de monding van den Kongo;

Boma, zetel van het midden- en algemeen bestuur;

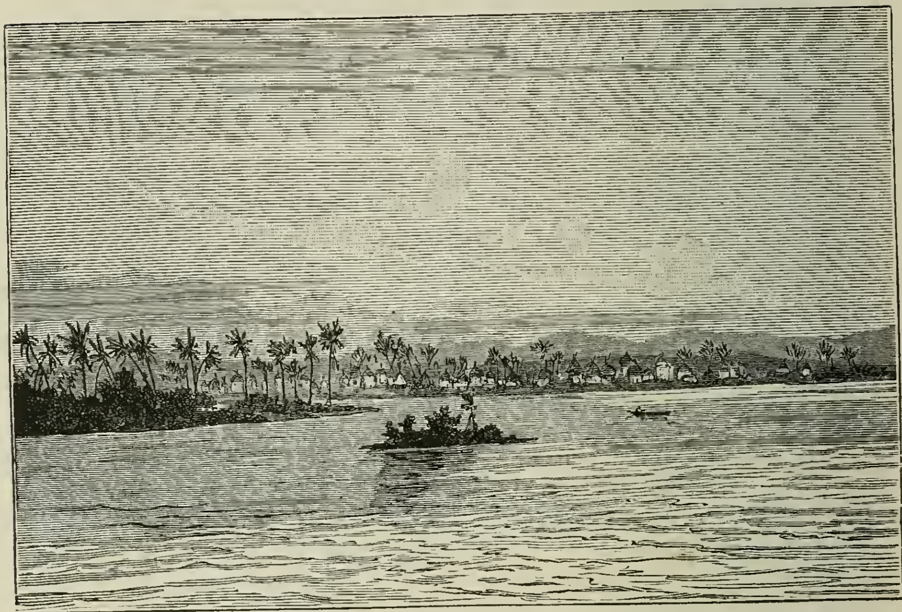
Matadi, rechtover Vivi gelegen, zetel van het bestuur voor het vervoer ten lande;

Loukoungou, tusschenstandplaats, gelegen in het midden van eene gezonde, vruchtbare en volkrijke streek, waar men zich opnieuw van leeftocht voorziet en waar men ook dragers aanwerven kan;

Leopoldsville, haven op den Stanley-Pool, uitgangspunt

voor de schepen die het hoogere deel van den Kongo bevaren. (1)

Sinds de stichting van den Kongostaat worden de ontdek-

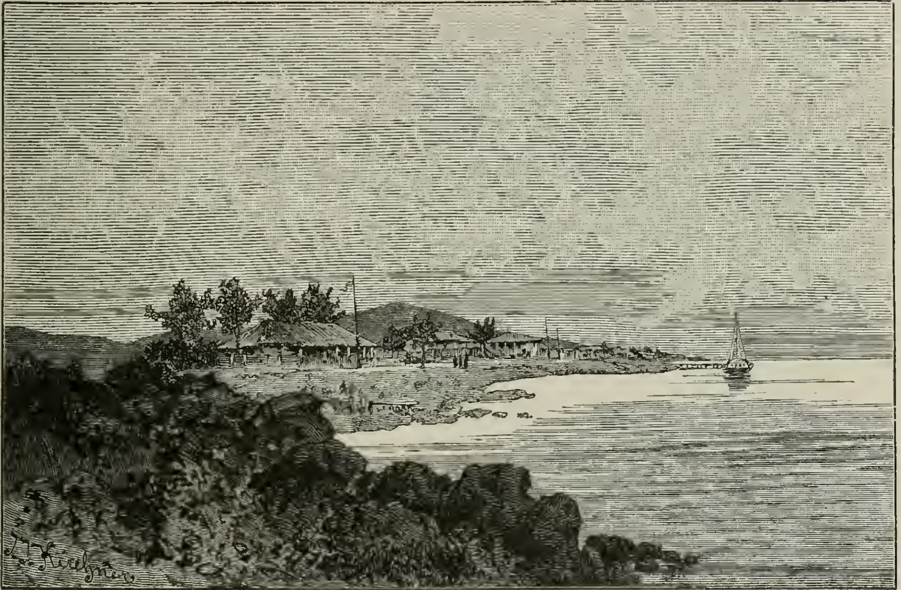
Banana.

kingsreizen nog immer voortgezet en heeft men het geluk gehad nieuwe gemeenschapswegen aan te treffen en ze beter te leeren kennen. Zoo kondigde men laatstmaals aan dat de heer Delcommune eene nieuwe rivier had ontdekt „ de Lomami “ die zich bewesten de Stanley-Falls in den Kongo werpt. Deze stroom komt recht uit het zuiden, evenals de Kongo, doorloopt een schoon en prachtig land en levert geene

(1) *Mouvement géographique,* 1886.

hinderpalen voor het varen op. Delcommune bevaarde hem op eene lengte van 930 kilometers.

Men heeft vruchtbare streken aangetroffen, bewoond door

Boma.

eene talrijke en vredelievende bevolking, die niets beters vraagt dan met de witten handelsbetrekkingen aan te knoopen.

Men heeft dorpen ontmoet van 10, 12 en 15,000 inwoners, en stammen aangetroffen, wier opperhoofden door 1000 krijgslieden omringd waren, bij de ontvangst der vreemdelingen.

In het lage gedeelte van den Kongo is het vee zeldzaam;

maar in het hoogere gedeelte is dit niet zoo. Daar bestaan uitgestrekte en prachtige weiden, en er loopen in het wilde schoone beesten, die men gemakkelijk tot huisdieren zou kunnen aankweeken.

Wij mogen niet vergeten melding te maken van den nieuwen tocht van Stanley.

Deze onvermoeibare reiziger is ter hulp getrokken van Emin-Pacha, die sinds lang in den Sudan ingesloten is.

Zoo ver hij kon, heeft hij den Kongo gevolgd en dan heeft hij langs ongekende en ongebaande wegen zijnen tocht voortgezet en is er eindelijk in gelukt Emin te kunnen vervoegen.

Een goed jaar bleef Europa zonder eenige de minste tijding van den doorluchtigen reiziger.

Nu weet men dat Stanley zijn doel bereikt heeft, en Emin heeft vervoegd.

Zoo het schijnt heeft de Amerikaan voorgesteld het land te verlaten; maar Emin bleef besluiteloos, aangezien hij niet minder dan 8,000 menschen, waaronder vele vrouwen en kinderen, met zich zou moeten nemen.

Over eenigen tijd nochtans kondigden de dagbladen aan dat zij gezamenlijk op aantocht waren naar de kust met duizenden mannen, vrouwen en kinderen, en zes duizend olifantstanden.

Velen hechten aan dit vertrek geen geloof en aanzien het als volkomen onmogelijk en weinig doeltreffend. (1)

Volgens berichten, dezer dagen (Juni 1889) in Europa aangekomen, zijn beide reizigers inderdaad in aantocht naar de oostkust.

Den 16en Juni meldde men dit nieuws uit Zanzibar.

Ziehier wat wij hierover in de dagbladen aantreffen :

" Het schijnt dat Stanley vooreest te Uriri, op de Victoria-Nyanza, aangekomen is, waar hij 55 zieken heeft achterge-

(1) *Mouvement géographique*. Nr van 7en April 1889.

laten; daarna is hij op zijne stappen teruggekeerd en heeft zich weêr op de oevers van het meer gevestigd, en dit om redenen, die ons onbekend zijn. Later keerde hij naar Uriri terug, waar hij slechts een zeer klein getal van zijne 55 zieken terugvond. Al de overigen waren omgekomen. Hij zelf had door de koorts een groot gedeelte zijner mannen verloren. „

" Later bevond Stanley zich te Unyara, op vijftien dagreizen van Uriri. „

" Emin volgde hem dichtbij, hetzij om met hem aan de kust aan te landen, hetzij om den aftocht te beschermen van de bevolking van Wadelai, die gaarne met Stanley in de beschaafde wereld zou terugkeeren. „

Men berekent dat Stanley om de drij maanden zijn doel zal bereikt hebben en zich op de oostkust, in de Engelsche bezittingen, zal bevinden.

Veel vroeger mogen wij van hem tijdingen verwachten, en voorzeker zal hij ons later het verhaal aanbieden van eene der wonderlijkste reizen, die op het einde der 19de eeuw heeft plaats gehad.

Wat in den nieuwen Staat vooral behoorde tot stand gebracht te worden, ware het aanleggen van een ijzeren weg om het lage gedeelte van den Kongo met het hoogere in gemeenschap te brengen, zij van Matadi tot Leopoldville.

Sinds lang is hier ook sprake van.

Studiën en metingen werden gedaan en, volgens hetgeen de dagbladen onlangs meldden, zijn de laatste moeilijkheden geheven en is de zaak ten goeden einde gebracht.

Die spoorbaan zou eene lengte hebben van 435 kilometers.

Zij zou voor uitganspunt hebben Matadi en zich richten naar het dorp Ndolo, aan den Stanley-Pool.

Het aanleggen der 26 eerste kilometers, tusschen Matadi en Palaballa, zou nog al eenige moeilijkheden aanbieden, omdat die streek berg- en rotsachtig is; maar de werken der

overige 400 kilometers zouden met veel gemak kunnen uitgevoerd worden.

Over dit alles is dezer dagen (Juni 1889) een verslag verschenen, waaruit het volgende blijkt :

1° Dat de kosten voor het aanleggen van dien ijzeren weg beloopen zouden tot 25 millioen frank.

2° Dat de jaarlijksche kosten voor de exploitatie op 1,200,000 frank mogen geschat worden, in de veronderstelling dat een trein altoos in aantocht zij.

3° Dat de ontvangst, waarvan men verzekerd is, voor het minst gelijk staat ann de som, jaarlijks uitgegeven voor het vervoer bij middel van dragers, en dat deze som beloopt tot 2,500,000 frank.

Daaruit besluit men dat deze ijzeren weg gemakkelijk alle kosten van aanleg en van exploitatie dekken kan.

Het Comiteit, bestaande uit de Heeren Sabatier, volksvertegenwoordiger ; Urban, algemeene bestuurder van den *Grand-Central;* De Roubaix, nijveraar te Antwerpen, en kapitein Thys hebben zich onmiddellijk aan het werk gesteld om te trachten het noodige kapitaal te verzamelen. (1)

Verhopen wij dus dat het aanleggen eener spoorbaan weldra zal aanvang nemen.

De nieuwe Kongostaat heeft ook alreede het muntwezen ingericht. Stukken geld zijn er geslagen geworden.

Hetzelfde stelsel als bij de Europeesche Staten is aangenomen. De verschillige stukken zullen het volgende opschrift dragen : *Leopold II, Koning der Belgen, Souverein van den onafhanklijken Kongostaat.*

---

(1) In de Kamerzitting van 27en Juni 1889 heeft het Belgisch Staatsbestuur een wetsontwerp aangeboden, ten einde over een krediet van tien millioen te mogen beschikken, als geldelijke tusschenkomst voor het aanleggen van gezegden spoorweg.

Koperen stukken van tien en vijf centiemen hebben wij in handen gehad. In die stukken is in het midden een gaatje; zoo kunnen de inboorlingen ze gemakkelijk risten, 't is te zeggen het eene stuk op het andere steken.

Het postwezen is insgelijks ingericht geworden. De taks der brieven is bepaald op 25 centiemen voor een gewicht van 25 grammen. — De postkaarten betaalt men 10 centiemen en voor het drukwerk en de zaakpapieren 5 centiemen per 50 grammen, met een minimum van 25 centiemen. Sedert 1885 maakt de Kongostaat deel van het Wereld-Postverbond.

In het jaar 1887 zijn in den Kongo 28,906 brieven en postkaarten aangekomen en 21,730 verzonden naar andere landen.

De dienst wordt regelmatig verricht bij middel van stoombooten op den Beneden-Kongo, en tweemaal per maand vertrekken koeriers van Matadi naar Leopoldville.

Om dit alles te bewerken en de verschillige diensten te verzekeren, was er ook geld noodig.

Daarom besloot het Bestuur eene leening te doen, en dit niet minder dan van 150 millioen.

De eerste uitgifte beliep tot 100,000 obligatiën of loten van honderd frank en had zeer veel bijval. Al de titels werden geplaatst.

Eene tweede uitgave heeft dezer dagen plaats. Zij beloopt tot 600,000 loten en zal waarschijnlijk niet minder bijval hebben.

Wat de handelsbetrekkingen aangaat, zoo in het binnen- als in het buitenland, men ziet dat zij meer en meer uitbreiding verkrijgen.

Het hoogere gedeelte van den Kongo wordt alreede door

een twaalftal stoombooten bevaren. Zij doorkruisen de verschillige waterloopen die zich in den Kongo werpen, en onderhouden de handelsbetrekkingen met de inboorlingen.

Bij middel van verschillige stoombootlijnen, regelmatig ingericht, onderhoudt men de betrekkingen met Europa, en worden de koopwaren van het eene werelddeel naar het andere overgebracht.

In de haven van Banana heeft men reeds eene maandelijksche beweging van 40 schepen.

Ook neemt de handel langzamerhand toe en velen onzer lezers zullen zeker verwonderd zijn dat de uitvoer der Kongolandsche voortbrengsels, in het jaar 1887, beloopen heeft tot eene som van 7,720,000 frank. (1)

Voeg daarbij dat voor eene gelijke waarde ingevoerd is geworden, hetgeen voorzeker niet overdreven is, en men bekomt eene handelsbeweging, die tot 15 millioen klimt.

Er blijft ons een woordje te zeggen over de pogingen, in deze laatste tijden gedaan, door kardinaal Lavigerie, om den onmenschelijken slavenhandel in de Afrikaansche gewesten te keer te gaan.

Deze prelaat heeft in verschillige steden van Europa een waren kruistocht gepredikt tegen dit barbaarsch gebruik. Hij vroeg slechts honderd mannen van goeden wil en natuurlijk de noodige geldmiddelen om zijn werk te ondersteunen. Met deze macht hoopt hij dien schandelijken handel een doodelijken slag toe te brengen.

Het ontwerp is grootsch en edel. Mochte het gedijen en goede vruchten dragen!....

Wij nemen afscheid van onze geëerde lezers met hun,

---

(1) Getrokken uit het *Bulletin Officiel.*

volgens den Koninklijken Almanak van 1889, de huidige samenstelling mede te deelen van het bestuur van den onafhankelijken Kongostaat :

Souverein : Z. M. LEOPOLD II, Koning der Belgen.

Het middenbestuur zetelt te Brussel; het bestaat uit drij departementen :

1° *Buitenlandsche Zaken en Justicie.*

Algemeene Bestuurder : VAN EETVELDE, Edm.
Afdeelingshoofd : DE CUVELIER, A.

2° *Financiën :*

Algemeene Bestuurder : VAN NEUSS, H.
Secretaris : DROOGMANS, H.
Schatbewaarder : POCHEZ, H.

3° *Binnenlandsche Zaken.*

Algemeene Bestuurder : JANSSEN, C.
Afdeelingshoofden : COQUILHAT, C.-A.; LAURENT, A.-J.; NOTTE, C.-J.

Lokaal Gouvernement, te Boma gevestigd.

Algemeene Gouverneur : JANSSEN, C.
Onder-Gouverneur : LEDEGANCK, H.
Algemeene Toeziener : GONDRY, H. (1)
Algemeene Secretaris : DESTRAIN, E.
Bestuurder van Justicie : FUCHS, F.
Bestuurder van Financiën : DE KEYZER, E.
Bevelhebber der openbare macht : AVAERT, E.

(1) Bij het afdrukken van dit blad, vernemen wij met het grootste spijt dat de heer Gondry te Boma overleden is den 18en Mei 1889.

Gezondheidsdienst : Zes geneesheeren.

Oppervlakte des lands : Ongeveer 2,700,000 vierkante kilometers.

Bevolking : 41,000,000 inwoners.

Hoofdstad : Boma.

Leger : 3,000 zwarten, verdeeld in 8 compagnie's, aangevoerd door Europeesche officieren : 9 kapiteins, 20 luitenanten en onderluitenanten. Zeemacht : 5 stoombooten op den beneden- en 7 op het hoogere gedeelte van den Kongo. — Grondgebiedsverdeeling : 11 districten : Banana, Boma, Matadi, Cataractes, Stanley-Pool, Kassaï, Equateur, Oubandgi-Ouellé, Aruwimi-Ouellé, Stanley-Falls en Lualaba.

INHOUDSTAFEL.

